

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 38 25. septembra 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Dobra organiziranost zvez

»Dan vezistov, 26. september, temelji na pomembnem dogodku. Ta dan je bilo pod vodstvom tovariša Tita posvetovanje v Stolicah, kjer so bili postavljeni temelji vojne organizacije in poveljevanja in dane osnove za razvoj in organizacijo zvez v NOB.

Glavna zveza med partijskimi organi in organizacijami je bila kurirska zveza. Kurirski sistem zvez je bil v različnih okoljih seveda prilagojen konkretnim razmeram. Vedno pa so bili za kurirje določeni najboljši in v celoti predani kadri, najzanesljivejši člani partije, Skoja, OF in drugih naprednih organizacij.

V Sloveniji se je vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja in boja zavedalo, da noben boj in nobeno revolucionarno gibanje ne more biti uspešno brez dobro organiziranih zvez. Razvoj zvez v Sloveniji med narodnoosvobodilnim bojem je potekal skladno z razvojem tega gibanja in še posebej z razvojem slovenske narodnoosvobodilne vojske. V prvem obdobju je bilo glavno orožje narodnoosvobodilnega gibanja tisk, ki je bil povezan z rastjo oboroženega boja, čet, bataljonov, ustanovitvijo VOS in narodne zaščite. Tako je bilo v Ljubljani do poletja 1942 organiziranih šest tajnih grafičnih tiskarn in več kot dvajset ciklostilnih tehnik. Pozneje pa je delovalo že trideset partizanskih tiskarn. Izredno pomembno in učinkovito orožje na področju informativnopropagandne službe je bila tajna radijska oddajna postaja Kričac.

Oskrbovanje partizanskih čet s sanitetnim materialom, orožjem, obleko je bilo v veliki meri organizirano prav v Ljubljani. Pri tem pa so poštarji odigrali pomembno vlogo.

Vojaške enote so zveze prilagajale krajevnim razmeram, med enotami pa so jih vzdrževale oborožene patrulje in kurirji.

V drugem obdobju, do razpada Italije, se kurirske zveze razvijajo v glavnem prek kurirjev, ustvarja pa se že nov sistem kurirskih vez, kurirsko relejno omrežje po Notranjski, Dolenjski in zatem še po Primorski, Gorenjski, Štajerski in Koroški. Napredujejo tudi radijske zveze.

V tretjem obdobju, po razpadu Italije, se je skupaj z NOG razvijala tudi zveza. Četi za zvezo je sledil bataljon s kurirskim, radiotelegrafskim in telefonskim vodom pri Glavnem štabu NOV in POS. Poleg celotnega in dobro organiziranega kurirskega sistema zvez je pomembno vlogo odigrala tudi radijska zveza. Samo v novembru leta 1944 je Glavni štab NOV in PO Slovenije sprejel po radiu in telefonu kar 12.000 brzojavk in 15.000 telefonskih pogovorov, 20.000 pisem in 500 paketov, ki jih je prenesla kurirska četa.

Tudi danes moramo posvetiti razvoju telefonskega omrežja, radia, televizijskih pretvornikov, cestnih zvez, veliko mero pozornosti tudi v manj razvitih območjih, posebno še sedaj, ko snujemo nov srednjeročni načrt 1981–1985, v katerem naj bi bili v konceptu našega splošnega ljudskega odpora vsak kraj, vas, mesto, sleherna hiša utrjena postojanka – partizanska baza«, je med drugim še posebej poudaril član CK ZKS in predsednik sveta za SLO in DS pri RK SZDL Slovenije Tone Kraševac na sobotnem zboru vezistov na Polževem.

»Tod so se v vojnih letih noč in dan v neenakomernem ritmu menjavali kriki mučenih, rezka povelja zaporniških stražarjev, vzdihljaji na smrt obsojenih in se prepletali z monotonimi udarci ure v vaškem zvoniku, ki je neprizadeto štela trenutke življenja njim, ki jih je čakala smrt.«

To je podoba nekdanjih begunjskih zaporov pred desetletji, minulo nedeljo pa je Begunje obiskalo nekaj nad sto bivših internirancev, ki so se na vabilo Zveze združenj borcev NOV zbrali na petem tradicionalnem srečanju bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev Jugoslavije.

Polževo minulo soboto dopoldne. Tu se je na devetem srečanju vezistov NOV zbralo več sto pripadnikov partizanskih zvez, pripadnikov enot za zveze JLA in TO, mladinske pohodne enote 99-D ter številni krajski grosupeljske občine.

Jože Čurin

Malo več pozornosti

Sestega septembra sem zaman čakal, da bi v televizijskem dnevniku zasledil zapis o prošlavi 12. SNOUB, ki je bila v Mostecu pri Ljubljani. Naslednega dne so nanizali vse proslave, ki so bile po Sloveniji. Mistil sem, da bi 12. SNOUB brigada kot osvoboditeljica Ljubljane vendar morala imeti vidno mesto v televizijskem dnevniku. Ali je naše glavno mesto pozabilo na ta dogodek?

SREČKO GRAŠIČ
Radeče

Ni za vse enako

Sedemindvajsetega avgusta popoldne sem se z avtobusom Sap-Ljubljana vračal s kmetijsko-živilskega sejma v Gornji Radgoni. Na postaji Benedikt v Slovenskih goricah je vstopil starejši možakar, borec NOV. Plačal je vozno karto do svoje končne postaje in hotel sesti na enega od prostih sedežev za šoferjem. Toda šofer mu je to preprečil in ga vprašal po rezervaciji. Tovariš je seveda ni imel, saj jih na lokalnih postajah ne izdajajo. Tako je stal ob praznih sedežih, dokler ni eden od potnikov izstopil. Od sprevodnika je izvedel, da sta sedeža za šoferjem rezervirana za kontrolorja, ki pa ga seveda ni bilo. Za nameček pa še to: Ko je na neki postaji vstopila mlajša ženska, ji nihče ni preprečil, da bi sedla na sedež za šoferjem, čeprav je bilo še več drugih prostih, in kljub temu, da ni bila kontrolorka. Pa tudi naprej, vse do Vojnika, kjer sem izstopil, kontrolorka ni bilo.

To se mi ne zdi ne kulturno in ne pravično. Ali se ošabni šofer zaveda, da brez borcev NOV tudi on danes ne bi tako mogočno sedel za družbenim volanom?

MIHAEL ŠVENT
Dobrna

Do kdaj bomo samo ugotavljali?

Novinar Darko Marin je v 35. številki TV-15 dokaj junaške pokazal na zastrašujoče številke in na druge negativne pojave pri razraščanju upravno-administrativnega aparata. Pokazal je na dvojno rast administracije v klasičnih in samoupravnih »oblastnih« telesih, na zapletene in dolgotrajne postopke, na

neučinkovitost, na razdrobljenost poslovanja, na poplavo predpisov... Samoupravne interesne skupnosti bi morale imeti le minimalno število strokovnih kadrov, ki bi naj skrbeli za sklicavanje skupščin in drugih organov, medtem ko naj bi vse drugo opravljali obstoječi upravni organi. V sisih je že okoli 5500 zaposlenih in administracija hitreje narašča kot v klasičnih službah. Dvojnost dela je čedalje bolj očitna.

Z združitvijo strokovnih sil v upravnih organih bi lahko število zaposlenih skrčilo za 20 odstotkov. Ob tako razbohotenem administrativnem aparatu gre za nujno racionalizacijo strokovnih služb, pravi avtor članka. »Nesporno bi bil to velik prispevek k stabilizaciji.«

Kaj storiti v upravi in v sisih, postavlja Darko Marin? Na nekaj je že sam odgovoril, pokazati pa je potrebno še na druge vidike in posledice tako razpredenega administrativnega aparata.

Po opravljeni revoluciji in prevzemu oblasti smo po vojni zamenjali stari administrativni aparat in ga nadomestili nemalokje z nešolanimi kadri. Državnemu aparatu smo dali novo vsebino in ga zapolnili z ljudmi revolucije. Z utrjevanjem oblasti smo branili njene pridobitve. Pa vendar je bil v etatičnem socializmu administrativni aparat mnogo manjši kot danes, ko imamo šolan kader in veliko pripomočkov. Vsakokratne spremembe v razvoju naše oblasti so prinašale nove in širše možnosti v razvoju uradniškega aparata, ki se vse do danes skupaj s pravnimi poplavam in poizkusni širi v nedogled.

Ali so misli marksističnih teoretikov o »odmiranju« države toliko zastarele in neutemeljene, da niso več za današnji rabo?

»Prvo poglavje, s katerim država v resnici nastopi kot predstavnica vse družbe – to je, ko se polasti proizvajalnih sredstev v imenu družbe – je hkrati njeno zadnje samostojno dejanje kot države. Poseganje državne oblasti v družbene odnose postaja od področja do področja odveč in zaspi samo do sebe. Vlada nje nad osebami prepusti svoje mesto upravljanju s stvarmi in vodstvu proizvajalnih procesov. Država se ne »odpravlja«, država odmre...«

... in zmagoviti proletariati bo moral prav tako kakor Komuna (Pariška, op. p.) takoj odsekati najslabše strani tega zla, dokler ne bo nov rod, ki bo zrasel v novih, svobodnih družbenih razmerah, sposoben otrestiti se vse te državne ropotije.«

In kaj pravi Lenin: »O popolni odpravi uradništva naenkrat in povsem ne more biti govora. To je utopija. Toda razbiti stari uradniški aparat in takoj začeti z graditvijo novega aparata, ki naj omogoča, da se postopoma odpravi vsakršno uradništvo – to ni utopija, to je izkušnja Komune, to je neposredna, prva naloga revolucionarnega proletariata.«

Socializem poenostavlja funkcije »državne« uprave, omogoča, da se odpravi »hierarhija« in da se vse reducira na organizacijo proletarcev, ki v imenu družbe najema delavce, nadzorike, knjigovodje...«

Njihova zaskrbljenost pred posegom državnega aparata in administracije v družbene odnose in postavljanje nad njenimi interesi je bila upravičena.

Mi smo iz etatičnega socializma prešli v samoupravnega, ko bi morala priti volja ljudstva vse bolj do izraza. Za tak samoupravni socializem imamo pisane vire, ki pa se v praksi dostikrat izmalicijo.

Poglejmo, kako je bilo z rastjo administracije v preteklosti.

Z uvedbo tozgov in sozdov so nam vodilni ljudje zagotavljali, da se administracija ne bo širila, da bo delo potekalo racionalneje in se bodo samoupravni postopki in sklepi reševali na prostovoljni bazi. Podobne obljube so

bile, ko so se pojavili sisi. Danes žal lahko ugotovimo, da administrativni aparat sisov raste še celo hitreje kot aparat klasične oblasti. Vzporedno z aparatom v gospodarstvu in v »oblasti« raste z veliko razsežnostjo aparat gospodarskih zbornic, v družbenih organizacijah, v strokovnih združenjih, v sodstvu... in še celo v političnih forumih, kjer delo nekaterih služb še celo potrojujejo.

Marsikaj, kar je napisano v ustavi in v zakonih, se je izrodilo. Razširjajoči uradniški aparat vse bolj finančno bremeni osnovne proizvajalce in jim marsikdaj odreka uveljavljanja samoupravnih pravic s tem, ko se jim odtuji se težnjo po vladanju v imenu njih. Zaradi nedodelanega političnega sistema in osnovne preobrazbe administrativnega aparata je birokracija naraven pojav z vsemi posledicami po vladanju in odločanju. Pa ne samo to. Tudi sam način dela je močno zapleten. Neprecizirane pristojnosti, dvo ali še celo trovladje povzroča pri ljudeh močno nevoljo, ker jih uradniki pošiljajo od vrat do vrat.

Ob tako velikem in nespretnem uradniškem aparatu se nujno pojavijo še korupcija, protekcija, nehumanost, zadržanost, nedisciplina, nedelavnost, pohajkovanje, nedoslednost...

Ali temu ne bi mogli napraviti konca? Mislim, da je za sistemsko rešitev odgovoren vrh, ki hierarhično s pravnimi poplavam in drugimi predpisi zapleta upravne postopke, dopušča večtrne zahteve za isto stvar, zapleta poslovanje s potrebnimi in nepotrebnimi poročili in izpolnjenimi obrazci, s spremljanjem in cepljenjem zakonov in drugih odlokov, s kompliciranjem poslovanja. Aparat bi se moral začeti kriti pri zvezi in republikah in nato navzdol. Poslovanje bi morali vnesti več discipline in čuta odgovornosti.

V tem smislu bi morali junaško zastaviti korake in onemogočiti nepotrebni administraciji nadaljnjo rast. Režija, da! Toda samo taka, ki je družbeno opravičljiva. Vsi se o tem fenomenu pogovarjamo vsak dan, gre pa za korenite ukrepe!

TONE KEBE
Ljubljana

Stručnica je že tu

Odmev na članek Partizanska stručnica spada v muzej, 35. št. TV-15. Podoben prispevek je bil objavljen tudi v Dolenjskem listu 17. julija letos. Pojasnilo dajemo zaradi pripisa »Vodstvo TOZD TPI in žaga Soteska je že sporočilo, da odda stručnico v muzej, toda do danes se še ni javil nihče« in stavka »Kot bivši borec NOV želim, da pride stroj v muzej ljudske revolucije v Ljubljani ali pa v Novem mestu«.

Oddelek NOB Dolenjskega muzeja v Novem mestu je z vodstvom žage v Soteski navezal prve stike že marca 1978 z namenom, da pridobimo partizansko stručnico. Tovariš Henrik Cigoj, ki je tudi pozneje nudil vsestransko pomoč, nam je dal ustrezne podatke o stručnici in delu na njej.

Zaradi izgradnje nove muzejske stavbe za oddelek NOB in priprave razstavne zbirke smo z dogovorom za pridobitev stručnice odlašali, kajti nekaj ton težak predmet smo nameravali ob otvoritvi zbirke postaviti na stalno mesto. Kljub temu smo bili z Novolesom še nadalje povezani.

Sredi letošnjega leta, ko smo za neposredno sodelovanje pridobili tudi tovariša Cigo-

ja, smo začeli z akcijo. Petindvajsetega julija je oddelek NOB naslovil na delovno organizacijo Novoles v Straži tale dopis:

»Oddelek NOB Dolenjskega muzeja se v imenu delovne skupnosti obrača na vas z naslednjo prošnjo:

V vašem obratu v Soteski je stručnica, ki ni več v pogonu. Spomladi 1944 je bila prepeljana v orožarske delavnice v Novi gori, kjer so na njej izdelovali zrna za granate za protitankovski top. Ker predstavlja enega redkih še ohranjenih materialnih dokazov o partizanskih orožarskih delavnicah, vas prosimo, da jo vaša delovna organizacija podari našemu muzeju, ki jo bi postavil na ogled ob novi stavbi oddelka NOB.

Obenem vas prosimo, da nam v primeru, če boste naši prošnji ugodili, omogočite prevoz iz Soteske v Novo mesto z vašimi prevoznimi sredstvi. S tem bi vaša delovna organizacija pripomogla k ureditvi novega oddelka NOB, katerega stalna razstava zbirka bo odprta letos za občinski praznik.«

Naši prošnji so ugodili. Res se je vmes nekaj zataknilo s prevozom, nikakor pa ne drži zapisano v pripisu, da »do danes se še ni javil nihče«. Danes je stručnica že na svojem mestu v muzeju. Ob tej priložnosti se delovni organizaciji Novoles za njeno odločitev in doprinos k ohranjanju eksponatov iz našega narodnoosvobodilnega boja tovariško zahvaljujemo.

Vodja oddelka NOB: ANTON ŠTAMPOHAR
Ravnatelj muzeja Novo mesto:

LUDVIK TUNČIČ

Pismo iz Avstralije

Dragi tovariši,
Predno dobivam TV-15, za katerega se vam prav lepo zahvaljujem. Tudi na revijo Borec sem naročen že več let. Rad berem o tistih krutih, a za nas tako slavni časih druge svetovne vojne.

Članek Viljema Gorjupa-Jana, TV-15, 19. junija, je vzbudil spomine na tiste dni, ko smo stanovali z materjo (Marija Breclj-Fakuč) v ulici Cocevia 8, tik pod goriškim gradom. Skoraj vsako jutro je bilo slišati strele, ki so odmevali zunaj zidov gradu. Tovornjak, naložen z žrtvami, je vozil navzdol do pokopališča. Sveže kaplje krvi so se bleščale na ulicah za tovornjakom.

Prišel je tudi dan, ko so Nemci prišli aretirati mojo mamo. Zavedna Slovenka in tudi marljiva terenka je bila. Sol, tobak in druge potrebščine je zbiral, potem pa so prihajale kurirke in nosile partizanom.

Sel sem do goriških zaporov, da bi jo videl, pa niso dovolili. Iz hiše zraven zapora sem lahko videl okna ženskega oddelka zapora. Domači so me pustili na balkonu. Nemo sem gledal v stavbo pred seboj in brez velikega upanja zaklical: »Mama! Mama!« Obrazi so se pokazali za rešetkami, med njimi tudi materin. Nekaj mi je naročala. Potem so prišle nune, ki so nadzorovale ženski oddelek, in vsi obrazi so naenkrat zginitli z oken.

Mater so odpeljali v Nemčijo. Izvedel sem za dan odhoda in sem se namenil na železniško postajo, da jo še enkrat vidim. Z grozo sem pričakoval jok žensk, ko bo prišel trenutek odhoda. Predstavljaj sem si obupanost internirancev, ko jih bo vlak, morda za vedno, odpeljal v neznano. Poln tovorni vagon jih je bilo naših Primork. Kakšno je bilo moje presenečenje, ko sem namesto joka za zaprtimi vrati vagona zaslišal petje! Zatajeno se je petje začelo, potem pa močnejše in močnejše: Slovenci kremeniti, je odmevalo, ko je vlak začel svojo smrtonosno pot čez Sočo proti Lučniku. Solze so lile po mojih licih.

Prišli so do nekega taborišča v Nemčiji. Sprejem internirancev je nadzoroval esesovec. Bil je zdravnik. Bežno je pogledal ženske pred seboj in določil njihovo usodo. Mati je imela v rokah svoje dokumente. Doktorjevo oko se je ustavilo na priimku Breclj. Vprašal jo je, če pozna kakega doktorja Breclja. Odgovorila je, da je doktor Breclj njen bratranec. (Bogdanov in Marjanov oče Anton Breclj je bil rojen v Župarju pri Ajdovščini, ki je rojstna vas moje matere). Esesovec je povedal, da je skupaj z njim študiral na Dunaju. Izdal ji je nekakšen »ausweis«, in morda je bil to edini primer, da je bila moja mati po nekaj tednih spet doma.

Neuspešnega reševanja tovarišev iz goriških zaporov s strani minersko sabotažne čete Briškobeneškega odreda ne sme nihče podcenjevati, ker vsakdo, ki je v tistih dneh živel v Goricah, lahko pove, kakšen preplah je poskus reševanja izzval med okupatorji, italijanskimi fašisti in belogardisti.

VALENTIN BRECLJ-FAKUČ
Deer Park

O Stotinki sreče zunaj meja

Odmev na Zlahtni, lepo izrisani trenutki sreče, 22. številka TV-15

Pred dnevi je ugledni ameriški časopis iz Clevelanda objavil članek in fotografijo bivšega ameriškega pilota Jerry Armstronga, čigar letalo se je med vojno, 20. januarja 1945, zrušilo pod Krnom.

V članku letalec omenja svoje srečanje z našimi partizani pred leti, knjige Stotinka sreče, ki jo ima v roki, pa žal ne razume, ker je zaenkrat izšla samo v slovenščini. Pilot Armstrong namerava prihodnje leto ponovno obiskati Jugoslavijo.

The Cleveland Press

Community Weekly

Wednesday, July 30, 1980

Southeast

Maple Hts. man's war crash lives on

By ELEANOR PRECH

The date was Jan. 20, 1945. Lt. Jerry Armstrong, 20, of Maple Heights was flying a B-24 Liberator bomber from an American air base near Bari in southern Italy. His plane was part of a massive air strike against German positions in Austria.

While returning to base after completing the bomb run on this, his 17th mission, the plane's engines suddenly conked out over the Adriatic Sea. Armstrong turned the plane eastward to northern Yugoslavia. The crew of 10 bailed out before the plane crashed over the mountain Krm near the town of Drenica.

Though this incident took place during World War II, events keep cropping up to remind Gerald S. Armstrong, now a partner in the Alexander Grant and Co., a certified public accounting firm, of that date.

The latest is his receipt of a book from Yugoslavia titled "Stotinka Sreče" (Hundredths of Good Fortune). The author is Ed. Selhaus, a Slovenian reporter and photographer. He rounded up the many people who had had some part in the rescue.

"The most work in making this visit memorable was done by Selhaus," said Armstrong. "He rounded up the many people who had had some part in the rescue."

which people of Slovenia risked their lives in order to help countless numbers of allies during the war.

The first story is about Armstrong, then of the 15th Air Force, and his nine crewmen who happily survived the crash with help from the village people of Drenica and Kobard.

Although the villagers were able to rescue Armstrong, they were helpless when the Germans came from Kobard, demanded the Armstrong and took him to the jail where two other crew members were being held. A fourth flier also was captured.

The men were shipped to a prison camp near Nuremberg. They were moved on a 10-day forced march to another camp near Munich. Happily they were liberated on April 30 by American troops.

Selhaus recounts the story of the six other members of the crew in the words of the partisans who rescued them.

He also describes in full the August, 1978, visit of Armstrong and Bill Petty of Carthage, Tenn., the nosegunner, to Drenica and Kobard.

"One woman gave me a large piece of the parachute which I had used to bail out of the plane."

"In one place we saw another piece of our B-24 used as a barn door."

"It was a most emotional visit and Petty and I and our wives will always remember it. Now we have an account of it in a book."

Though he hasn't had the remainder of the book translated, Armstrong feels the other stories must be as interesting as was the one about their plane.

"Selhaus explains he wrote about situations which required split second timing between the rescuer and the rescued," said Armstrong. "This is the meaning of the book title. Selhaus himself was a member of the partisan forces."

Armstrong said he is grateful to Anton Urbancic of Cleveland for setting in motion the 1976 visit. He gave the fliers names of his relatives in the area who helped locate the people who had taken part in the rescue.

Now that the crew has established relationships with the villagers of Kobard and Drenica there probably will be more visits by the Americans to the area, according to Armstrong.

By the way, decided to continue his public accounting education and career after he returned from the war in preference to flying. He and his wife, Ginny,

RESCUE STORY — Gerald S. Armstrong shows the Slovenian book relating the story of the rescue of his plane's crew after it had crashed in northern Yugoslavia on Jan. 20, 1945.

Vojaška diktatura v Turčiji

Že tretjič se je v zadnjih dveh desetletjih Turčija znašla pod vojaško diktaturo. Tudi tokrat je vojska prevzela vso oblast, do česar naj bi imela vso pravico kot »vrhovni varuh narodne enotnosti« Turkov in »zaščitnik demokracije«. Cilj, ki ga razglasa vojaški voditelji vojaškega udara, je namreč zagotoviti pogoje miru in reda, kar naj omogoči v določenem trenutku obnovo demokratične civilne oblasti, pa zato tudi sedanjo vojaško oblast razglasa za demokratsko.

V dneh po udaru 12. septembra je nova vojaška oblast pozaprla voditelje vseh strank in mnoge vidnejše politične osebnosti, kar so označili kot začasn varstveno zaščitni ukrep v korist samih politikov. Vojaška oblast je razpustila vse stranke oziroma ustavila njihovo delovanje, razpustila je levo in desno usmerjene sindikalne organizacije, razpustila je parlament in ukinila ustavo z obljubo, da bo nova vlada čimprej izdelala osnutek nove ustave. Vojaško vodstvo je hkrati zagotovilo nadaljevanje dosedanje zunanje politike, zvestobo atlantskemu zavezništvu in spoštovanje vseh mednarodnih obveznosti Turčije.

Na zahodu skuša desničarska propaganda ustvariti vtis, kot da je bil državni udar v Turčiji neizogiben spričo notranjih razmer, ki so grozile z odkrito državljansko vojno in poudarjajo, da tega udara ne gre enačiti z mnogimi vojaškimi udari v drugih delih sveta, saj novi državni poglavar vrhovni komandant vojske Kenan Evren zagotavlja, da bo vojska prepustila oblast civilom takoj, ko bodo za to ustrezali pogoji. Vendar ni nikogar, ki bi verjel, da bi se to utegnulo zgoditi v doglednem času in mnogi predvidevajo dolgo dobo vojaške diktature v Turčiji.

Vsekakor je vojaški udar dokaz popolne slepe ulice, ki je vanjo zašlo celotno gospodarsko, družbeno in politično življenje Turčije. Ta dežela s 45 milijoni prebivalcev je bila v začetku sedemdesetih let primer hitre gospodarske rasti, saj je bila po višini letne rasti proizvodnje takoj za Japonsko. Sredi sedemdesetih let pa je poglobljanje svetovne krize razkrilo vse slabosti gospodarskega in političnega sistema, ki se je z gledoval po zahodu in bil tudi povsem usmerjen k zahodnim modelom, že zato, ker je Turčija član tako vojaške kot gospodarske skupnosti zahodnih držav. Nesorazmerje v stopnji gospodarske in splošne razvitosti pa je povzročilo, da je Turčija tudi nesorazmerno bolj občutila vse posledice gospodarske krize in vseh neskladij svojega gospodarskega in političnega sistema.

Kljub velikemu številu turških delavcev na delu v zahodni Evropi je število brezposelnih doseglo blizu 3 milijone, kar pomeni 20 odstotkov vseh delavcev. Ker je Turčija ves svoj gospodarski razvoj temeljila na tujih kreditih, je njena zadolženost dosegla že 26 milijard dolarjev. Vsakoletni primanjkljaj v zunanji trgovini dosega 4 milijarde dolarjev. Neuravnoteženi gospodarski razvoj je silno pospešil proces notranje migracije prebivalstva, beg iz dežele v mesta. V 20 letih se je na primer število prebivalcev Carigrada povečalo za petkrat.

Politični sistem in splošno stanje v deželi je imelo za posledico stalen pojav šibkih, nesposobnih vlad, kar je povzročalo vladne krize in predvsem preprečevalo vsakršne reforme in reševanje nakopičenih gospodarskih in socialnih vprašanj. Strankarski spori med obema poglavitnima strankama, Ečevitovo socialdemokratsko in konservativno Demirelovo Stranko pravice, so onemogočili celo izvolitev predsednika države. V takem stanju so se kajpada krepile razne ekstremne skupine bodisi skrajne levice in pa skrajne desnice, ki so politični boj zamenjale z nasiljem, atentati, pokoli in zastraševanjem. V zadnjih dveh letih je terorizem terjal nad 5000 žrtev, samo v zadnjih devetih mesecih nad 2500, v dveh mesecih 90 in v enem samem dnevu je bilo kar 35 žrtev terorističnih akcij. Zlasti močno se je okrepila fašistična teroristična dejavnost, katere poglavitna nosilka je bila skupina »sivih volkov«. Prav rastoča teroristična dejavnost je bila tista, ki je končno spodbudila nastop vojske in sedanje stanje vojaške diktature.

Četudi nova oblast šele utrjuje in oblikuje svoj režim, pa je nedvomno, da imajo turški dogodki občuten vpliv na mednarodno stanje. Gre za deželo, ki leži na izjemno važnem strateškem položaju. Kot članica Atlantskega pakta meji Turčija na Sovjetsko zvezo, ki je vodilna sila nasprotnega tabora. Vrh tega pa ima Turčija skupne meje z Iranom in Irakom, deželama, ki utegneta še dolgo biti v ospredju dogajanj na Srednjem vzhodu.

Tisto, kar Turčiji poleg njenega strateškega položaja še najbolj povzdiguje ceno v atlantskem zavezništvu, je njena vloga opazovalnice vseh dogajanj v Sovjetski zvezi. Odkar je islamska revolucija iztrgala Iran iz ameriškega vpliva, so Združene države prenesle na turško ozemlje vse svoje elektronske prisluškovalne naprave. S temi napravami lahko kontrolirajo široko območje Sovjetske zveze. Četrtno vseh podatkov o sovjetskih raketnih poskusih prispevajo naprave v Turčiji. S turškega ozemlja je moč kontrolirati oziroma zaznavati vsakršen podzemeljski poskus z atomsko bombo na sovjetskem ozemlju, poleg prestrežanja raznih šifriranih poročil in dogovarjanj med enotami sovjetske armade in podobno.

Povsem umevno je, da zahodni strategji ne gledajo na dogodke v Turčiji pod zornim kotom večje ali manjše mere demokracije, pač pa edinole pod zornim kotom jamstva atlantskih interesov v Turčiji. Zato ni čudno, da so zahodne sile, z izjemo zahodne Nemčije, pozitivno ocenile dogodke v Turčiji kot važen korak k stabilizaciji v deželi. Za mnoge demokratične sile v zahodni Evropi pa so turški dogodki pomembno svarilno opozorilo. V mnogih deželah zahodne Evrope se kažejo, čeprav ne v isti ostrini, posledice gospodarske krize, marsikje obstaja nestabilnost in nemoč vlad, v mnogih deželah se, podobno kot v Turčiji, razrašča tako levi kot desni terorizem. Mar naj turški primer, ki ga večina zahodnih sil skorajda pozdravlja kot edini možni izhod iz zagat, postane pravilo in kažipot za razreševanje podobnih situacij tudi v drugih deželah. Zato vse demokratične in napredne sile terjajo, naj vlade držav zahodne skupnosti obsodijo vojaške udare kot metodo za iskanje izhoda iz kriz in tako metodo razglasijo za sovražnika sleherne demokracije.

Drago Košmrlj

Nepregledne kolone števil je treba skrčiti

Z zbiranjem in obdelavo podatkov ni vse v redu. To v zadnjem času vse pogostejše ugotavljamo. Dogaja se, da nimamo na voljo najnujnejših podatkov, denimo, o tem, kako uravnavamo naše gospodarske tokove s tujino, po drugi strani pa se srečujemo z obilico informacij, ki tako rekoč nikogar ne zanimajo in ki z odločanjem v organizacijah združenega dela nimajo nobene zveze.

Imamo pet velikih sistemov za zbiranje podatkov. To so statistika, služba družbenega knjigovodstva, narodna banka itn. Vse te organizacije so pooblašene za zbiranje najrazličnejših števil. Vsaka zase, na podlagi svoje metodologije in standardov. Informacije zbirajo po svojih poteh v povsem različnih časovnih obdobjih.

Že to jasno pove, da tako ne gre. Da bo pa mera polna, se tem državnim »pooblaščenecem« tako rekoč vsak dan pridružujejo še drugi: zavodi za zaposlovanje, interesne skupnosti, upravni organi in še cela vrsta drugih. Tudi ti prihajajo v temeljne organizacije s svojimi zahtevami, mimo statistike, službe družbenega knjigovodstva in narodne banke.

In kako se najdejo v temeljnih organizacijah v čudnem položaju. Za izpolnjevanje najrazličnejših obrazcev, razpredelnic, kolon morajo kar naprej zaposlovati nove in nove ljudi, zato pač, da zadošijo tem potrebam. V slovenski gospodarski zbornici so ugotovili, da se ta čas v združenem delu s temi opravili ukvarja že okrog 2500 ljudi.

V temeljnih organizacijah se srečujejo s približno 120 različnimi formularji, v katere je treba vpisati vse, od fizičnega obsega proizvodnje do števila zaposlenih. In to ne enkrat. Po petkrat, šestkrat. Združeno delo sestavi vsako leto okrog 500 poročil o tem, kaj se dogaja znotraj tovarniških ograj.

Zavod za statistiko je obdelal lani skoraj milijon poročil, ki so prišla iz temeljnih in drugih organizacij združenega dela. Ta številka je naravnost astronomska. Pri tem pa je ugotovil, da je bilo okrog 30 odstotkov teh poročil netočnih. Očitno so se v združenem delu že naveličali tega dela in so postali pri uresničevanju te naloge vse preveč površni.

Na dlani je, da bo zaradi vsega tega nekaj stvari nujno treba spremeniti. Najprej bi bilo treba narediti temeljito analizo, ki bi razgrnila vse probleme na tem področju. Take celovite analize danes še nimamo, čeprav se s takim stanjem več ali manj srečujemo že dalj časa.

Takoj za tem bi zbiralce podatkov morali med seboj povezati. Republiški center za družbeni sistem informiranja meni, da gre za 17 področij, znotraj katerih bi vsi ti zavodi, centri, službe itn. morali združiti svoje moči. Šele tedaj bi bilo mogoče doseči, da bi o določenem problemu zbral podatke samo eden, ne pa vsi, kot se to dogaja danes.

S tem bi se izognili mnogim podvajitvam. Število raznih obrazcev bi se močno zmanjšalo, s tem pa tudi obseg statističnega dela, ki ga sedaj opravljajo v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela. Seveda pa bi zbiralci morali hkrati poenotiti tudi metodologije in uvesti enotne standarde. Podatke bi morali zbirati istočasno in za enaka časovna obdobja.

Zbiralci bi se morali veliko bolj približati resničnim potrebam združenega dela in proizvajati samo tiste informacije, ki jih delavci pri sprejemanju odločitev potrebujejo. Danes je to povsem drugače. Kar 90 odstotkov vseh podatkov, ki jih zbira, na primer, služba družbenega knjigovodstva, je določenih v federaciji in uzakonjenih z zveznimi predpisi. Zato ta služba veliko boljše zadovoljuje potrebe države kot pa delavcev v združenem delu.

Zato se tudi dogaja, da v združenem delu ne vedo, kaj je z dohodkovnim povezovanjem, s svobodno menjavo dela, s cenami, z združevanjem dela in sredstev na posameznih območjih itn. Očitno državo podatki o tem ne zanimajo kaj prida, zato samoupravitelji do njih enostavno ne pridejo. Pri snovanju statističnega sistema bi bilo treba zato izhajati iz dejanskih potreb združenega dela, vse tisto, česar pa združeno delo ne potrebuje, izločiti. To velja tudi za zaključne račune, o katerih vsako leto toliko govorimo. V te račune je treba vnesti 480 različnih podatkov. Najbrž ni nikogar, ki bi verjel, da so za odločanje vsi ti podatki res potrebni. Mnogi ostanejo v predalih, za vselej pozabljeni in zapravljeni. Služba družbenega knjigovodstva je že predlagala, naj bi to število skrčili vsaj za 150, verjetno pa bi bilo mogoče opraviti še večjo selekcijo.

Določene predloge za racionalizacijo dela je dal tudi zavod za statistiko. Zganili so se izvršni sveti, ki so se znašli sredi kupom najrazličnejšega papirja, popisanega z nepreglednimi kolonami števil. Vse te predloge bi bilo treba povezati in nemudoma ukrepati. Bržkone bi bilo treba videti, kaj je tisto, kar lahko postorimo že brez spreminjanja celotnega družbenega sistema informiranja.

Bati pa se ne bi smeli tudi odločnejših sprememb v sami zakonodaji, saj je na dlani, da je zastarela in da ni v skladu s stopnjo naših družbenoekonomskih odnosov. Tako bi pregnali dvom o verodostojnosti posameznih podatkov, ki se nam sedaj večkrat prikrađe, ko o istem pojavu dobimo naenkrat kar dva različna podatka.

Pa še nekaj. Skopnele bi tudi gore papirja, ki se nenehno draži. Oddahnili bi se v združenem delu, saj si ne bi bilo treba več beliti glave, odkod vzeti nove statistike. Prihranek bi bil izredno velik, s tem pa tudi prispevek k stabilizaciji.

Darko Marin

S prve seje Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide pri IS skupščine SR Slovenije

Ni še vse urejeno

Na minuli seji komiteja za borce in vojaške invalide žal ni bilo informacije o zdravstvenem varstvu oziroma delovanju zdravstvenih služb za zdravstveno varstvo borcev in vojaških invalidov (zaradi odsotnosti pripravljalca informacije), zato pa so kar temeljito pregledali, kakšno je stanje pri reševanju stanovanjskih vprašanj borcev NOV.

Na pobudo ZZB NOV in ob sodelovanju z republiškim komitejem za borce in invalide je zveza stanovanjskih skupnosti Slovenije prevzela naloge, da ugotovi dejanske potrebe po stanovanjih in tudi po sredstvih za dokončno rešitev stanovanjskih potreb borcev NOV.

Vse stanovanjske skupnosti v Sloveniji so prejele vprašalnike o tem, kako so pri njih rešili borčevska stanovanjska vprašanja in kakšne so še potrebe na tem področju. Res je sicer, da je prišlo pri izpolnjevanju odgovorov do nekaterih pomanjkljivosti (kot npr. višanje cen na osnovi predvidene inflacije ali tudi nenavadno nizka finančna predvidevanja glede na število nerešenih sta-

novanjskih vprašanj). Vendarle pa odgovori na vprašanja iz vprašalnika povedo dovolj zgovorno to, da stanovanjska vprašanja borcev še niso v celoti in zadovoljivo rešena, kot je bilo vsaj za večino slovenskih občin pričakovati. Morda so nekatere presenetili tudi podatki, da so potrebe po posojilih za adaptacije in urejanje stanovanj dosti večje kot potrebe po novih družbenih stanovanjih. Enaka ugotovitev velja tudi za potrebe kmetov – borcev. Vprašljivo pa je, če so realni prikazi stanovanjskih skupnosti, ki predvidevajo potrebe po reševanju stanovanjskih vprašanj borcev še tudi po letu 1985!

Iz razprave je bilo razbrati, da je bilo pri reševanju stanovanjskih vprašanj borcev doslej najmanj storjenega na področju reševanja potreb kmetov-borcev. Pri tem pa bi morale neposredne pobude o dejanskih potrebah prihajati tudi s terena, krajevnih borčevskih organizacij, kjer poznajo probleme поблиže in kjer poznajo tudi take borčevske stiske, ki jih

posamezniki sami ne znajo, ali ne morejo prikazati.

Na seji republiškega komiteja za borce in vojaške invalide so z manjšimi formalnimi spremembami sprejeli predlog skupnih ugotovitev in stališč za dokončno rešitev stanovanjskih problemov borcev NOV. V teh ugotovitvah pa ugotavljajo, da je bila že doslej stanovanjska problematika borcev uspešno reševana, čeprav to ne velja za vsa območja Slovenije enako. Vsa še odprta vprašanja pa bi morali v naslednjih petih letih dokončno rešiti, kar je treba v vseh občinah vnesti tudi v samoupravne sporazume o temeljih plana stanovanjskih skupnosti. Čimveč primerov je treba rešiti z zamenjavo stanovanj, posvetiti posebno pozornost kmetom-borcem... Te ugotovitve bosta obravnavala še RO ZZB NOV in Zveza skupnosti socialnega varstva, prav tako pa jih bo obravnavala Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije in izvršilni odbor Zveze stanovanjskih skupnosti Slovenije.

B. Ž. J.

Sedemsto objemov v Medulinu

V Medulinu pri Puli se je minulo soboto zbralo sedemsto nekdanjih internirank zloglasnih nacističnih taborišč Auschwitz in Ravensbrück s podružnicami, sedemsto od 2800 ravensbrückskih in 2150 auschwitskih internirank, kolikor jih je bilo v teh dveh taboriščih interniranih iz Jugoslavije. Objemi in solze, pa tudi neizbrisno tovarištvo, ki ga je strnila najhujša stiska, so preplavili Medulin.

Ze prihod tovarišic v Pulo je bil slovesen, saj jih je na obali sprejela godba na pihala jugoslovanske vojne mornarice in jim je dobrodošlico zaželela predsednica puljske socialistične zveze Nevenka Seguta. V imenu republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske jih je pozdravil Boško Frutić in nazadnje še pionir ene tamkajšnjih osnovnih šol.

Naslednjega dne po prihodu v Medulin so imele tovarišice delavne sestanke po skupinah (po nekdanjih taboriščih in po-

družnicah). Na teh sestankih so spregovorile o zbiranju zgodovinskega gradiva, o delu mednarodnega komiteja ter predlagale, naj bi spodbudile ponatis knjige o Ravensbrücku ter tudi ponatis knjižice pesmi Katje Špurrove. Na vrsti so bila tudi vprašanja socialnih in zdravstvenih problemov nekdanjih internirank in končno, skupna obsodba fašizma v Spomenici. Med nekdanje interniranke je bila razdeljena tudi anketa, ki naj bi omogočila pregled njihovega zdravstvenega stanja in tudi, koliko so posameznice pripravljene prispevati k zbiranju zgodovinskega gradiva.

Zadnji dan srečanja so tovarišice navdušeno sledile kulturnometniškemu programu, ki so jim ga pripravili ljubljanski mladinci, plesalke izraznega plesa pod vodstvom Lojzke Žerdinove (zlasti ples »Jetnica« je med gledalkami požel izreden uspeh). Recitacije in pesmi so se nizale, na koncu

pa je tovarišica Frecetova prebrala še besedilo resolucije, ki so je poslale udeleženke medulinskega srečanja Mednarodnemu komiteju Ravensbrücka in Auschwitza ter zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije.

Prva je srečanje pozdravila predsednica ravensbrückskega komiteja Sonja Lapajne, med gosti srečanja pa so bili tudi: predstavnice zamejskih internirank, Anica Kuhar, članica predsedstva SRS, Lidija Šentjurčeva, Marijan Lenarčič, sekretar RO ZZB NOV Slovenije, Lado Pohar, predsednik sveta za tradicije pri RO ZZB NOV Slovenije, Lojze Bukovac, predsednik komisije za interniranje pri RO ZZB NOV Slovenije, Ivanka Vrhovšek, članica CK KPS, Aldo Maksimić, hrvaški predstavnik ter Vjeko Senerović, sekretar občinskega odbora ZZB NOV Pula.

Cirila Curk
B. Ž. J.

Nikjer več vojske, nikjer več fašizma!

Nekdanje interniranke v Auschwitzu in Ravensbrücku s podružnicami, ki so se zbrale v Medulinu, so na tem srečanju sprejele tudi Spomenico, v kateri so med drugim zapisale:

»Ob bolečem spominjanju na tovarišice in tovariše, ki so svoje in naše sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov plačali s smrtjo v nacističnih koncentracijskih taboriščih, se moramo, žal, še 35 let po propadu nacistične Nemčije spominjati tudi njihovih morilcev in naših mučiteljev. Spominjati zato, ker se ni uresničilo naše takratno prepričanje, da je s propadom fašizma in nacizma za zmeraj propadel tudi imperialistični pohlep po tujih ozemljih in zverinsko ugonabljanje ljudi in celih narodov v imenu tega zločinskega pohlepa.

Svetovno dogajanje se vse bolj zapleta in ne poraja samo vse večjih gospodarskih težav, odkritih in prikritih političnih nasprotij, novih vojska in vse več nasilnih dejanj, ampak tudi vse bolj razkriva, da tiče za vsem tem tisti in takšni, ki so poglani morilni stroj druge svetovne vojske, in **nam** v koncentracijskih taboriščih jemali življenja ter skušali v nas streti človeško dostojanstvo. **Zato preživite jetnice in jetniki koncentracijskih taborišč ne terjamo samo kaznovanja še ne kaznovanih vojnih zločincev in naših takratnih mučiteljev in mučiteljic, ampak tudi glasno in odločno, da države in vlade izpolnjujejo svoja ustavna določila, svoje državne pogodbe in da se ravna po listini OZN o človekovih pravicah. In da v kali zatro vsakršno oživljanje in organiziranje fašističnih in nacističnih elementov, pa naj se imenujejo kakorkoli že. Mi, pripadniki in pripadnice malih narodov, še zlasti slovenskega, ki ga je nemški nacizem v celoti obsodil na smrt, tega ne smemo nikoli spregledati, nikoli nehati terjati: Smrt fašizmu!»**

Zapisale so tudi, da smo jugoslovanski narodi in narodnosti izšli iz narodnoosvobodilnega boja z velikim političnim kapitalom, ki nenehoma raste, zmaga je nad vsemi, ki so se hoteli vmešavati v naše notranje zadeve, podpira pravični boj številčnih osvobodilnih gibanj še zatiranih narodov ter nenazadnje sodeluje v skupnosti neuvrčenih držav.

Tovarišice so opozorile na odprta vprašanja, ki nas prizadevajo po tolikih letih z enako ostrino in ostajajo še vedno odprta v naši ožji bližini: Bazovica in pomniki v avstrijski državi, ki so tarče pobesnelih skrunitev.

»Vendar nismo sami v boju zoper miselnost in nastope novega fašizma in novega nacizma, ki recimo v Zvezni republiki Nemčiji z bombami razbija razstave o koncentracijskih taboriščih in izdaja knjige, kakršna je na primer »Auschwitz – to je laž«. Povezujejo nas mednarodni komiteji naših taborišč, ki si prizadevajo za miroljubno sožitje med narodi v smislu načel helsinške konference, ki se zavedajo, da je boj proti fašizmu hkrati boj proti vojski in vsemu zlu, ki preti človeštvu. Žal pa se mnogi pripadniki in pripadnice vladajočih, večinskih narodov kljub nasprotovanju fašizmu in nacizmu ne zavedajo zmeraj, da je narodnostno zatiranje samo ena podoba fašizma in nacizma.»

O svetovnih nevarnostih sedanjega časa pa so nekdanje interniranke zapisale: »... vse »popolnejše« klasično in jedrsko oboroževanje – vse to nam nalaga, da složno, budno, odločno in požrtvovalno nadaljujemo Titovo pot in si nenehno prizadevamo, da postane naš samoupravljalni socializem čim popolnejši in da se uresničujejo zahteve naprednega človeštva: trajen in pravičen mir, enakopravnost vseh narodov in narodnostnih skupin, nevmešavanje velikih držav v notranje zadeve malih narodov, pravična in enakomerna razdelitev vseh za človeka vredno življenje potrebnih dobrin med vse narode in ljudstva, nikakršnega izkoriščanja, zatiranja in poniževanja več – ne narodov in narodnosti, ne razredov in slojev, ne te ali one vere, tega ali onega plemena in v zvezi z vsem tem nujno povezana popolna enakopravnost spolov!

Petintrideset let je minilo, kar so se nam odprla taboriščna vrata, a še zmeraj moramo biti budno na straži, da bi se ne odpirala več, in odločno terjamo, da se odpro tista, ki so še zaprta, in tista, ki se ponekod še zapirajo!

Našo nekdanjo zahtevo: **NIKOLI VEČ VOJSKE, NIKOLI VEČ FAŠIZMA: zato – petintrideset let po osvoboditvi – nekoliko spreminjamo: NIKJER VEČ VOJSKE, NIKJER VEČ FAŠIZMA!**

Iz dela borčevskih organizacij

ZB Jevnica je ocenila dosedanje delo

Na redni letni skupščini krajevne organizacije ZB NOV Jevnica (v septembru) so ob polni udeležbi borcev in gostov ocenili dosedanje pestro delo in sprejeli načrt za vboodoče. Po počastitvi spomina na tovariša Tita in poročilu odbora so borci v živahni razpravi poudarili pomembnost sodelovanja z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami in društvi v krajevni skupnosti za nadaljnjo graditev krajevne samouprave. Mnogo pozornosti so posvetili ostarelim in bolnim kmetom-borcem, saj je v tej krajevni skupnosti 70 odstotkov kmetov borcev starih nad 60 let, od tega 8 nad 80 let. Posebno so se zavzeli za nadaljnje razvijanje tradicij NOB, za varstvo spomenikov in spominskih obeležij ter zbiranje gradiva za zgodovino NOB na tem območju.

Čeprav je bilo tudi dosedaj zelo dobro sodelovanje med sosednjimi krajevnimi organizacijami ZB in z občinskim odborom Ljubljana Moste-Polje ter borci nekdanjih enot NOV, ki so se bojevale na tem območju, so menili, da mora biti sodelovanje še tesnejše.

Borci in mladina te krajevne skupnosti so v preteklem letu opravili 2150 ur prostovoljnega dela samo za postavitev in urejanje spomenikov in spominskih obeležij NOB, za kar so prejeli javno priznanje in zahvalo. Prisotne sta pozdravila predsednik občinskega odbora ZZB NOV Litija Viktor Semič in predsednik skupščine KS Jevnica Slavko Rokavec.

Dušan Rebolj

Delovni posvet sekretarjev OK ZRVS

V Ljubljani so se pred nekaj dnevi zbrali sekretarji občinskih konferenc ZRVS iz vse Slovenije. Na delovnem posvetu so načeli nekaj vprašanj, ki se tičejo njihove nadaljnje dejavnosti do konca letošnjega leta pa tudi vnaprej.

Se vedno je zelo aktualna naloga, so poudarili, vključevanje tistih kadrov v organizacijo zveze rezervnih vojaških starešin, ki so po svoji funkciji ali dolžnosti starešine SLO. Vključevanje teh kadrov v ZRVS poteka še vse prepočasi, ponekod pa so med članstvom ZRVS še posamezni odpori. Kandidate za sprejem v članstvo naj bi v najkrajšem času predložili in jih po dogovoru z občinskimi skupščinami vključili v organizacijo. Nove člane iz vrst kadrov, ki delajo na področju obrambnih priprav in niso člani ZRVS, bi sprejeli 22. decembra. V članstvo

naj bi vključili predvsem predsednike in sekretarje komitejev za ljudsko obrambo, načelnike enot civilne in narodne zaštite, vodilne delavce v upravnih organih za ljudsko obrambo, funkcionarje družbenopolitičnih organizacij, ki vodijo obrambne priprave in podobno. Med temi bi bilo tudi veliko žensk, saj je denimo v štajerski regiji kar polovica sekretarjev komitejev za ljudsko obrambo prav žensk.

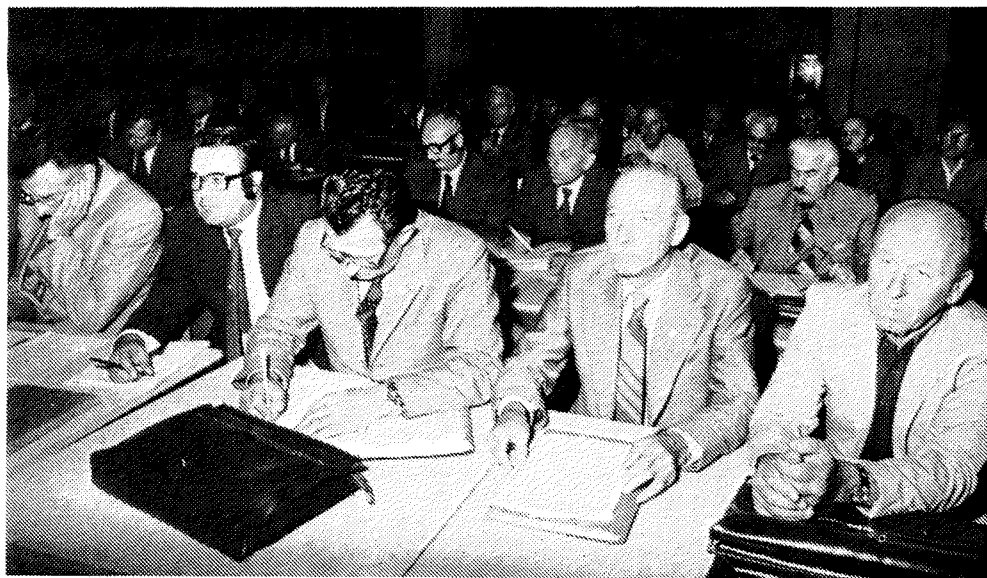
Rezervni vojaški starešine pa so si zadali še eno nalogo. Poudarili so, da niti en rezervni vojaški starešina ne bi smel biti brez razporeditve. Stalna naloga organizacij ZRVS je vključevanje teh v delo organizacij ZRVS.

Prav tako so se na posvetu pomenili o priznanjih za najbolj delovne rezervne starešine. Oblikujejo predlog o plaketi ZRVS Slovenije za naj-

bolj prizadevne in zaslužene rezervne vojaške starešine. Posamezne organizacije ZRVS morajo napraviti pregled članov, ki bi jih predlagali za odlikovanje.

Na področju usposabljanja prebivalstva naj bi rezervni vojaški starešine sodelovali še v večji meri kot doslej, čeprav niso glavni nosilci tega usposabljanja. Predvsem naj bi še bolj poživili delo z mladimi v obrambnih krožkih tako v osnovnih kot v srednjih šolah. Tako tudi nameravajo sprejeti realen program dejavnosti teh krožkov, ki ga bo moč izvesti z razpoložljivim kadrom. Ti krožki naj bi bili tudi oblika kadrovanja mladih v vojaške šole in vojaške poklice. Rezervni starešine bi na tem področju predvsem zaradi usposobljenosti svojega kadra veliko naredili.

Boris Knific

Sekretarji občinskih konferenc ZRVS iz vse Slovenije med posvetom.

Medregijsko srečanje starešin

V organizaciji medobčinskega sveta ZRVS severnoprimske regije je bilo v Novi Gorici tradicionalno, tokrat že četrto po vrsti, medregijsko srečanje ZRVS in JLA. Udeleženci, zbralo se jih je 175 iz Ljubljane, Reke, Postojne, obalno-kraške, severnoprimske in notranjsko kraške regije, so izmenjali izkušnje pri svojem delu in se pomerili na športnem področju. Udeležence je sprejel tudi predsednik izvršnega sveta skupščine občine Nova Gorica Stojan Vodopivec, ki jih je seznanil z značilnostmi in gospodarskim razvojem novogoriške občine.

V skupni razvrstitvi so bili najboljši predstavniki obalno-kraške regije pred severnoprimsko regijo, mestno konferenco ZRVS Ljubljana, notranjsko kraško regijo, skupnostjo občin Reka, VP Postojna in VP Reka. V kegljanju je bila najboljša severnoprimska regija, v šahu obalno-kraška, v plavanju severnoprimska regija, v streljanju in taktično orientacijskem pohodu pa MK ZRVS Ljubljana. Tekmovalci so pokazali obilo znanja. Pohvaliti pa velja tudi organizacijo srečanja, katerega prvi namen je krepitev bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, medsebojno spoznavanje in sklepanje novih prijateljstev.

Jani Alič

Tradicionalno tekmovanje ekip ZRVS in ZSM

Prva: ZRVS Jože Lemut

Na 17. tradicionalnem tekmovanju ekip rezervnih vojaških starešin in mladine iz novogoriške občine, ki je bilo v nedeljo na šempasem območju in je potekalo predvsem v znamenju proslavljanja 35-letnice zmage nad fašizmom, 30-letnice delavskega socialističnega samoupravljanja in novogoriškega občinskega praznika, se je najbolje odrezala ekipa krajevne organizacije ZRVS Jože Lemut iz Nove Gorice - Vetrišča, ki je s 659 točkami osvojila prvo mesto. Na drugem mestu so se znašli člani ekipe lanskoletnega prvaka iz Šempasa s 652 točkami in na tretjem ekipa krajevne organizacije ZRVS Matevž Velušček iz Nove Gorice s 640 točkami. Med posamezniki so bili najboljši Štefan Ipavec (Franc Hvala - Kromberk), ki je zbral 243 točk. Damjan Pregelj iz mirenške organizacije ZRVS je zbral 239 točk, na tretjem mestu pa se je uvrstil Jože Rijavec iz Šempasa z 237 točkami.

Iz vrst mladine se je najbolje izkazala ekipa osnovne organizacije ZSM iz Kanala, ki je s 513,5 točkami osvojila prvo mesto. Drugo mesto je zasedla ekipa iz Kostanjevice na Krasu s 480,5 točkami in tretje ekipa osnovne organizacije ZSM iz Rožne doline - Ajševice s 478 točkami. Med posamezniki je bila najboljša Dora Štraus iz kanalske organizacije, ki je dosegla skupaj 176,5 točk, drugi je bil Drago Lahajnar iz iste organizacije s 175 točkami in tretji Bojan Fabijan iz Rožne

Med reševanjem naloge iz topografije

doline - Ajševice s 169,5 točkami.

Prvo mesto sestavljenih ZRVS in ZSM je tokrat osvojila sestavljena ekipa iz Rožne doline s skupaj 1102 točke.

ZRVS v Šempasu in Marku Brulcu, ravnatelju osnovne šole, gre zahvala za pomoč, ki sta jo nudila organizatorju tekmovanja občinski konferenci ZRVS Nova Gorica. Sodelovalo je 23 ekip ZRVS in 17 ekip ZSM iz krajevnih skupnosti novogoriške občine. Rezervni starešine so se pomerili v orientaciji in pohodu, streljanju z vojaško pištolo, topografiji, reševanju taktične naloge »pehotna četa v napadu«, in poznavanju vojaške teorije. Mladinci pa v orientaciji in pohodu, streljanju z zračno puško, metanju ročnih bomb in poznavanju zgodovine narodnoosvobodilnega boja ter dela in življenja tovariša Tita in Kardelja. V ekipah, štele so po tri člane, kot pri RVS tako pri mladini, so bili samo tisti rezervni

vojaški starešine in mladinci, ki so se prostovoljno odločili, da tekmujejo za svojo organizacijo.

Taktično orientacijska tekmovanja ZRVS in ZSM so v novogoriški občini postala že kar popularna, saj je vsako leto več tistih, ki žele pokazati svoje vojaške spretnosti in znanje. To je hkrati delovni pregled, kako ureničujemo letni program strokovnega usposabljanja rezervnih vojaških starešin in obrambnega usposabljanja mladine, ki bo morala nositi breme boja za obrambo domovine.

Ob razglasitvi rezultatov tekmovanja in podelitvi nagrad sta navzočim spregovorila predsednik OK SZDL Alojz Lah in predsednik OK ZRVS Marino Bastijančič, v kulturnem sporedu pa je sodeloval pevski zbor osnovne šole Prvega primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič v Šempasu.

Mile Gojković

Strelnski turnir na ljubljanskem Posavju

Dobri strelci

Na seji koordinacijskega odbora krajevnih skupnosti ljubljanskega Posavja so lani določili, da bo vsako leto v spomin na 7. september 1941, ko so mladinci Posavja izvedli prvo oboroženo akcijo proti okupatorju, strelnski turnir z zračno puško vseh krajevnih skupnosti z območja Posavja. Zadolžitev za finalni del izvedbe strelnskega turnirja je lani imela KK ZRVS Urška Zatler, letos pa KK ZRVS Urške Zatler in 7. september.

Sklepni del tekmovanja je bil v začetku septembra v prostorih strelnske družine Tabor-Jezica na Titovi cesti.

Najboljše rezultate je dosegla ekipa KS 7. september, nato ekipe KS

Stožice, Urške Zatler, Jezica in Brinje. Žal se tekmovanja niso udeležile ekipe KS Ivan Kavčič, Jože Štembal, Savlje-Kleče in Tomačevo-Jarše.

Med posamezniki so bili najboljši: mladinci - Uroš Žlebnik, Igor Petek, Darjan Gmeiner; pri ženskah - Nevenka Podlipec, Malka Zalar in Veronika Bohinc ter Branka Majerle; pri članih pa - Gabriel Dovč, Branko Majerle, Janez Bohinc, Dimitar Anastasov ter Zlatko Podražaj.

Tekmovanje so zelo dobro organizirali člani KK ZRVS in strelnske družine Tabor-Jezica.

Dušan Rebolj

RAZSTAVE

O življenju in delu Edvarda Kardelja

V domu JLA je bila od 1. do 20. septembra razstava pod geslom Samoupravljanje – moč ljudskih množic. Slavnostni govornik na uvodni slovesnosti je bil sekretar predsedstva centralnega komiteja ZKS Franc Šetinc, udeležili pa so se številni občani in družbenopolitični delavci iz podravske in pomurske občine. Prireditelj razstave, ki sta jo v Mariboru organizirala medobčinska sveta ZKS za Podravje in Pomurje, je jugoslovanski center za samoupravljanje Edvard Kardelj. Nadvse domiselna postavitev v dveh nadstropjih mariborskega doma JLA je delo marksističnega centra, muzeja NOV in drugih institucij, organizacij in posameznikov iz Maribora. Vzgojno-izobraževalne institucije so dobile že pred postavitvijo razstave obvestilo o organiziranem ogledu, tako da so si lahko šolarji vseh osmih razredov osnovnih šol in dijaki srednjih šol ogledali razstavo v dopoldanskem času, za delavce v združenem delu pa je bila razstava odprta v popoldanskem času. Organizirane skupine do največ dvestopetdeset ljudi so vodili vodiči, dežurni v domu JLA.

Za vse obiskovalce je bila to izredna prilika, da so se globlje seznanili z življenjem in delom najbližjega sodelavca tovariša Tita, revolucionarja, misleca in državnika. Razstava ni omogočala »le spoznati osebnih prispevkov Edvarda Kardelja k razvoju naše socialistične samoupravne skupnosti, ampak tudi nenehno spodbuja zanimanje za njegovo delo, za njegov način marksističnega ustvarjanja in razmišljanja. Spodbuja nas, da se nenehno učimo iz velike zakladnice zapuščine Edvarda Kardelja«, kot je v pozdravnih besedah na otvoritveni slovesnosti dejal sekretar medobčinskega sveta ZKS za Podravje Milan Knežević.

Razstava je bila s preglednega vidika kakor tudi estetike izvrstno pripravljena. Veliki celuloidni panoji so bili osvetljeni tako, da se je »film« lahko vrtel od začetka do konca. Za razstavo so bili izdelani posebni plakati s portretom Edvarda Kardelja. Nalepili so jih na vseh vidnih mestih Maribora. Ob ogledu razstave je bilo moč kupiti posebno brošuro s podatki in pregledom ustvarjalnosti ter o življenjski poti revolucionarja in misleca Edvarda Kardelja.

Marksistični center pri mariborski univerzi je ob razstavi pripravil niz razprav o problemih socializma. Tako je že prvi dan razstave govoril Franc Šetinc o misli in delu Edvarda Kardelja.

O nacionalnem vprašanju in sodobnem svetu je 3. septembra govoril dr. Rudi Ritzman, Kardeljev prispevek k politiki neuvrščenosti je predstavil 8. septembra dr. Anton Vrtaša in 10. septembra je dr. Anton Bebler spregovoril o socializmu in vojni. O samoupravljanju kot sestavini progresivnih sprememb v svetu pa so razpravljali Peter Toš, dr. Bogdan Kavčič, dr. Vanek Šiftar in Dani-

»Tovariš Kardelj je bil pol stoletja vojak našega revolucionarnega gibanja, neomajen borec, ki ni poznal umika in oddiha... Z izjemnim darom revolucionarja je sodeloval v graditvi strategije našega gibanja, zlasti v ustvarjanju naše fronte vseh demokratičnih in rodoljubnih sil... Izredno velika sta bila vloga in prispevek tovariša Kardelja v ustvarjanju družbenoekonomskega in političnega sistema... Edvard Kardelj mi je bil najbližji sodelavec tudi v dejavnostih na zunanjepolitičnem področju, v krepitvi neodvisnega položaja naše države v svetu, v graditvi in uresničevanju politike neuvrščenosti... Zato je tudi užival toliko ljubezni in neomejeno spoštovanje... pri vseh narodih in narodnostih naše socialistične skupnosti.«

(Tito)

Edvard Kardelj v redkih trenutkih oddiha

ca Purg, o delavskem gibanju in cerkvi sta govorila dr. Marko Kerševan in dr. Janko Prunk. Vse razprave so bile v veliki dvorani doma družbenih organizacij v Mariboru.

V času razstave o Edvardu Kardelju je mariborsko kinematografsko podjetje prilagodilo tudi svoj filmski spored. Tako so v treh dneh predvajali filme Okupacija v 26 slikah, X-25 javlja, Nevidni bataljon in Ne joči, Peter, prikazali pa so tudi dokumentarni film Josip Broz Tito. Filmi so bili predvajani za učence in dijake vsak dan ob 11. uri v kinu Union. Pred vsakim filmom v času razstave pa si je bilo moč ogledati dokumentarno filmsko pripoved o Edvardu Kardelju.

Znana založniška hiša University Press of America iz Bostona je te dni izdala v angleščini knjigo Edvarda Kardelja Zgodovinske korenine neuvrščenosti s predgovorom Nicolaosa Stawreva, ki v daljši predstavitvi tega znanstvenega dela poudarja, da je bil Kardelj eden vodilnih jugoslovanskih teoretikov, državnikov in filozofov ter arhitekt jugoslovanske poti v socializem. Profesor Stawrev, avtor kakih trideset strani dolgega predgovora k tej Kardeljevi knjigi, je član ameriške akademije političnih znanosti in pisec več knjig s temami iz mednarodne politike. Tudi to je ena vrsta počastitve te izjemne osebnosti.

Prav tako so predstavniki založbe Komunist in uredniškega sveta marksističnega centra centralnega komiteja ZKS za bibliografijo v Ljubljani izročili Pepci Kardelj Bibliografijo Edvarda Kardelja. Delo zajema vsa dela Edvarda Kardelja od prvega, objavljenega leta 1928, ki bo opora pri proučevanju njegovega dela – izvirnih ustvarjalnih misli, ki bodo tudi v prihodnje oplojevale razvoj marksistične misli in socialistične prakse. V bibliografiji je 2.691 naslovov Kardeljevih člankov in knjig. Navedeni so v jezikih, v katerih so bili objavljeni. Posebno poglavje v knjigi prinaša zapise o Edvardu Kardelju do maja 1979 in pregled njegove revolucionarne in državniške dejavnosti, ki so jih pripravili sodelavci kabineta Edvarda Kardelja in Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Ta pregled omogoča povezati njegove sestavke z družbenimi dolžnostmi, ki jih je imel.

Objavo tega pomembnega dela so terjale potrebe po izčrpnem in sistematičnem pregledu del Edvarda Kardelja, saj bo zdaj z njim olajšan dostop do sestavkov in knjig velikega jugoslovanskega marksista in enega od največjih usmerjevalcev naše izvirne poti v socializem.

Razstavo o življenju in delu Edvarda Kardelja, ki so jo sklenili minulo soboto, si je v dvajsetih dneh ogledalo kakih šestdeset tisoč obiskovalcev iz celotne severovzhodne Slovenije.

Darja Vaupotič

Mostovi so potrebni

Razprave in gradivo: 9.-10. številka, Institut za narodnostna vprašanja

Menda se ne bomo preveč oddaljili od resnice, če potožimo, da številne publikacije, ki jih izdajajo naše založbe, bodisi zaradi pomanjkanja pro-

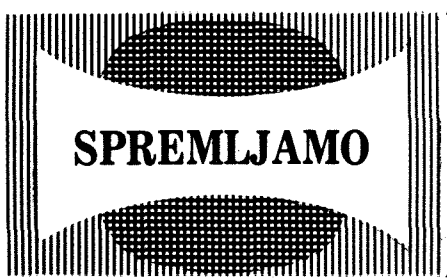
stora, kvalificiranih recenzentov ali celo zavoljo kakih bolj vprašljivih razlogov, v dnevnem in revialnem časopisu ne dobijo ustreznega odmeva, v neredkih primerih so na veliko jezo njihovih avtorjev kratkomalo spregledane. To ni vzpodbudno ne za založbe, ki po naravi svojega posla hočejo blago spraviti v promet, ne ustreza pa tudi tistim, ki bi knjigo morda kupili, če bi bili o njenem izidu obveščeni. Če se tako ravna že s knjigami komercialno poslujočih založb, ki imajo vendarle na razpolago precejšnjo propagando in reklami namenjena sredstva, podobna zla usoda tem laže zadene publikacije, ki jih po potrebi in v daljših časovnih presledkih izdajajo znanstvene ustanove, problemsko specializirani inštituti ali strokovna združenja. Na šteti praviloma izdajajo publikacije, ki tematsko ne nagovarjajo širokega bralnega občinstva, so pa v večini primerov na visoki strokovni ravni in čeprav po videzu skromnejše in propagandno nerazglašane, po svojem družbenem pomenu in dolgoročnejšem vplivu zaslužijo znatno večjo po-

zornost, kot so je sicer deležne. Sodi mo, da se med takšne, ne posebno reklamirane, pa vendar potrebne, slovenstvo utrjuje problemsko informativne in branja vredne publikacije uvršča tudi zbornik Razprave in gradivo, ki ga občasno izdaja Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani.

S tekočo številko 9/10 opremljeni zbornik, ki na primer, zdaj leži pred nami, je pravzaprav zajetna knjiga velikega obsega, kar velja tudi za prejšnje številke, od katerih je prva izšla leta 1960, in so vse še na razpolago. Iz kazala objavljenih člankov je razvidna dejavnost inštituta, ki se na črtno ukvarja z vsemi vprašanji, povezanimi z obstojem narodnih manjšin na splošno. In, kar je razumljivo, največ objavljenih razprav je posvečenih specifični problematiki narodnih manjšin, živečih tostran in onstran meje republike Slovenije, bodisi v Italiji, Avstriji ali na Madžarskem. Ker živi onstran meje njihove matične dežele znatno večje število naših rojakov kakor pa pri nas Italijani, Nemci (te manjšine praktično

sploh ni) ali Madžarov, je razumljivo, da z vsvo pozornostjo spremljamo položaj teh manjšin, saj so neutajljivi del našega narodnega telesa. Ta nekoliko negativna manjšinska bilanca pa dobi povsem drugačno obeležje, če pogledamo vso Jugoslavijo. Tu vidimo, da je naša federativna republika ne samo mnogonacionalna država, ampak tudi skupnost, ki vključuje številne manjšine. Po štetju iz leta 1971 je pri nas živelo 1.309.523 Albancev, 477.374 Madžarov, 127.920 Turkov, 83.656 Slovakov, 78.485 Romov, 58.627 Bolgarov, 58.570 Romunov, 24.640 Rusinov, 24.620 Čehov, 21.990 Vlahov, 21.791 Italijanov, 13.972 Ukrajincev in 52.124 različnih narodnosti. V celoti torej živi v Jugoslaviji trinajst številnejših manjšin, ki so leta 1971 šteje 2.353.362 pripadnikov. To je številka, iz katere lahko utemeljeno sklepamo, da jih je danes okrog 2.500.000, torej več kot jih šteje polovica od šestih državnih republik (Slovenija, Makedonija, Črna gora) ali približno 11 odstotkov vsega jugoslovanskega prebivalstva.

Že zgolj navedene številke so takš-

SPREMLJAMO

Nedorečeno ali...?

V razmislek se vsiljujejo tri »markantne« kulturniške oddaje ljubljanskega televizijskega programa septembrskih tednov: pogovor v počastitev spomina na Bena Zupančiča (8. septembra), pogovor o deležu sodobne slovenske glasbene ustvarjalnosti v celotni produkciji vodilnih glasbenih ustanov (15. septembra) ter Čolnikov izbor utrinkov v njegovem Studiu 2 (18. septembra.)

Zveneti utegne kot brskanje po pepelu in iskanje kritičnih zavračanj za vsako ceno. Kar sem si zapisoval ob gledanju, ni imelo tega namena. Oddaje, vsaka zase pa tudi kot kamenčki v mozaiku uresničevanja in uveljavljanja kulturne politike, so imele zagotovo dober namen. Odzivale so se temam, ki so »v zraku«, naj gre za njihovo občo ali posebno aktualnost. S temi svojimi nameni so vabile h gledanju in ustregle pričakovanjem. V tem smislu so bila pričakovanja, ki so jih zastavile, tudi izpolnjena. Kar pa ob spominu nanje vendarle vznemirja, je občutek nedorečenosti posameznih tem. Morda občutek vara, toda zdi se, kot da sta misel in beseda zastala prav na tistih točkah, kjer tičijo najbolj pomembna vprašanja. Kdor se bo pozabaval zgolj in samo s strukturo posameznih tem, kot so bile razgrnjene, tega nemara niti ne bo zaznal. Problem je namreč v tem, da so oddaje sicer podale odgovore na vsa zastavljena vprašanja, da pa, po moji presoji, ključna vprašanja v zvezi s posameznimi temami sploh niso bila zastavljena... in da torej ne gre samo za nedorečenost, temveč za nekaj hujšega, za pojav, ki bi se ga dalo, če ne zveni prehud, opredeliti kot uredniško izogibanje bolečim ali nevarnim točkam dogajanja in v zvezi z njimi tudi doslednemu prihajanju stvarim do konca.

Pogovor o Benu Zupančiču, denimo... Kar nas, čeprav ob prezgodnji smrti moža, ki je bil še sredi življenja in ustvarjalnih pobud, v resnici zanima, je njegov dejanski prispevek k obema med seboj povezanimi potema povojne in predvsem sedanje slo-

venske kulture. Kaj nam je dal kot pisatelj in kaj je ustvaril ter dejansko storil kot kulturni politik na svojih ključnih položajih v družbi? Seveda vemo, da bo dokončno in izčrpano sodbo o obojem izrekel šele čas s svojo distanco, pa zato od oddaje, ki je sledila pogrebu tako rekoč neposredno, česa takega, kot je sodba, ne bi kazalo niti pričakovati. Ker pa je oddaja sama posegla v to smer in so se Bohanec, Kmecl, Šeligo, Majer in Zlobec dogovorili za razgrinjanje osebnih spominov na Zupančiča v kombinaciji s kolikor toliko objektivnimi oznakami njegovega pisateljsko-publicističnega dela, smo gledalci sprejeli »ponujeno rokavico« in se nadejali poglobljenih poznavalskih utemeljitev. Dočakali smo jih, bolj ali manj, za področje Zupančičevega umetniškega pisanja (po zaslugi Kmecla in Šeliga), ne pa tudi za ono drugo temeljno področje pokojnikovega angažmaja: za njegovo trasiranje potov nove, samoupravne kulturne politike. Kaj je dejansko storil, kaj je premaknil in kaj fiksiral na tej poti tudi in predvsem s svojim osebnim deležem... to je zagotovo vprašanje, ki si ga zastavljamo v trenutku, ko nam ni vseeno, kaj smo s smrtjo tega moža-oznanjevalca novih razsežnosti kulturnega življenja pravzaprav izgubili. Na tej točki nas je sicer smiselno razporejati in vseskozi korektno vodeni pogovor pustil na cedilu. Ostal je, preprosto povedano, nedorečen. Vse kaže, da bi veljalo v televizijskem uredništvu poiskati odgovor na neizogibni »zakaj« ter poiskati možnost za vnovično soočenje s tem vprašanjem; saj gre, navsezadnje, za ključna vprašanja naše kulture, za vprašanja, ki presegajo zgolj pomen počastitve Zupančičevega spomina.

Pogovor »šefov« slovenskih glasbenih institucij o deležu izvirne ustvarjalnosti... Naštevati so in opredeljevali. Vsak zase je poskusil opravičiti svoje ravnanje in se, kar se da, pohvaliti. Pustimo ob strani dejstvo, da so, ustrezno vselej napetemu vzdušju v slovenski glasbeni sferi, sedeli v svojih foteljah kot »lipovi bogovi«, mrki, nesproščeni, do skrajnosti uradni... A kaj so nam pravzaprav povedali? Da je v filharmoničnem, opernem, radijskem in televizijskem repertoarju vselej in povsod ustrezen delež novih domačih del, v odstotkih, po minutah, v globalnih številkah. Do sem – in nič dlje. Logično, kajti govorili so partnerji (Gabrijelčič, Petrič, Cvetko, Munih in Cipci) med seboj, brez sodnika, ki bi jih bil izzival k pravi in temeljni vprašanju, torej tudi in predvsem h kritični presoji njihove umetniško-repertoarne politike. Ključno vpraša-

nje (kakšna je po svoji umetniški vrednosti in pomenu ta slovenska izvirna glasbena ustvarjalnost glede na domačo dediščino po eni in glede na živi tok ustvarjalnosti pri drugih narodih) namreč sploh ni bilo zastavljeno. In zato, kajpak, tudi ni bilo pojasnil o tem, kako posamezne institucije spodbujajo domačo tvornost, kako jo usmerjajo, kakšna so njena estetska gibalna, kakšen je v končni konsekvenci odziv nanjo... in kaj si o vsem tem zares mislimo. Kar nas najbolj zanima, je ostalo brez odgovorov in nedorečeno.

Pojem »nedorečeno« se Čolnikove-mu pristopu k izbranim zanimivostim v njegovem »estetskem boutiquu«, kakršen je Studio 2, nekako ne prilega. Izraz »vnaprejšnje izogibanje« problemskim poantam bi bil ustrežnejši. V salonski pliš odti studio se je tokrat osredotočil k snovem in dogodkom, ki so, kakorkoli že jih obračamo po rokah, ekskluzivno salonske, specifične, izbrane za sladokusce. Res je vmes mnogo besed in besedic, ki skušajo opozarjati na uporabniško plat, a vse kaže, da se te drobne pretveze ne posrečijo: Čolnikov studio ostaja salon. Na voljo nam je, da se s tako zasnovo opozarjanja na kulturne fenomene in zanimivosti (podane na televizijsko dognan in lep način ter vseskozi šarmantno-uglajeno) sprijaznimo... ali pa tudi ne. Sicer pa ne gre za to. V mislih imam, tudi na tem prizorišču, nedorečenost posameznih posegov. Ali bi ne kazalo povedati, kaj si mislimo o estetskem larpurlartizmu kakega predstojnika pariškega inštituta za estetiko, ko nam v nedogled razkazuje svoje bogasvaruj kolaže? Bi ne bilo smotno slišati poglobljene sodbe o vrednosti kiparskih početij na tratah onstran kostanjeviškega samostana? Bi ne bilo prav in potrebno amatersko-alternativnih filmov tudi kritično ovrednotiti, namesto da jih samo predstavimo in vladno obrazložimo? Ta vprašanja seveda zadevajo koncept Čolnikovega pristopa, ki skuša biti podoživljiva stvar, ne pa tudi soočenje z njimi. Toda kaj, če se posamezne sestavine tega doživljanja same navzven kot problemsko soočenje? Na primer: struški pesniški slavljene Enzensberger, ki je spregovoril mnogo tega, kar nas ne zanima samo kot redkost ali fenomen, temveč kot problem pesniške umetnosti in človekove duhovne svobode sploh. Slišali smo njegove besede, ne pa tudi lastnega komentarja k vsemu, kar je navrgel.

Tudi tokrat je zastor padel, ne da bi bili prišli tja, kamor nam je bila ponujena roka.

Viktor Konjar

BELEŽKE BELEŽKE BELE

Nove knjige založbe Borec

Na tiskovni konferenci, ki je bila minuli petek – poleg avtorjev ter glavne in odgovorne urednice Andreje Kmecllove sta se je udeležila tudi Vlado Beznik in dr. Avgustin Lah, direktor in predsednik založniškega sveta založbe Borec – so predstavili šest novih knjig iz letošnje programske bere te znane založniške hiše.

Knjigo Spomini na sodne zapore Antona Čamernika je Mitja Vošnjak ocenil kot »dragocen prispevek zgodovini tistega velikega časa, a tudi napeto branje, ki ga človek le težko odloži pred koncem«, pesniška zbirka Mihe Klinarja Novembrska balada, nagrajena s Kajuhovo nagrado za leto 1979 in zvečine napisana med narodnoosvobodilnim bojem, je »lepa partizanska lirika, izjemno pričevanje o poetskem snovanju v izjemnih okoliščinah«. O knjigi pokojne zgodovinarke Alenke Nedogove Tome Tomšič je nekaj misli nanašal dr. Miroslav Stiplovšek. Gre za dopolnjen ponatis iz leta 1969, v letu, ko se spominjamo sedemdesetletnice rojstva Toneta Tomšiča, s katerim je založba Borec ponudila delo, »ki živo in resnično osvetljuje Tomšičovo človeško in revolucionarno podobo«. Spomini Valentina Tratnika Danes jaz, jutri ti govore o transportih mladih partizanov, ki so jih leta 1943 pošiljali na Dolenjsko; o »dogodkih«, kot je dejal avtor, »ki so bili v zgodovinskih narodnoosvobodilnih vojne doslej zelo malo in skopo obravnavani«. Ledina Janeza Vipotnika, za katero je avtor prejel Kajuhovo nagrado za leto 1980, je zbirka kratkih zgodb, vezanih na naš osvobodilni boj, kar pomeni, »da je pisatelj ostal zvest zapisovalec dogodkov iz revolucionarnega obdobja«. V delu Pavleta Zidarja sta objavljene noveli Njene oči, ki je dala knjigi tudi naslov, in Brat in sestra, »napisano v znanem Zidarjevem slogu: pripovedovalec obišče neposrednega udeleženca pripovedovanja in v pogovoru z njim skuša doumeti usodo, usodnost življenja«.

Izpolnitev knjižnega programa za leto 1980, ki obsega, če ne upoštevamo trinajst knjig mladinskega knjižnega programa, devetnajst del (od tega šestnajst izvirnih del domačih avtorjev, kar je procentualno in glede na število izdanih knjig v primerjavi z drugimi založbami verjetno največ), se je s pravkar predstavljenimi že krepko prevesila v drugo polovico. Toliko v tem skromnem poročilu! O knjigah, ki so vsaka na svoj način prispevek – dragocen in nov, lep tudi na pogled, kot je v založbi Borec že ustaljena navada – h knjižnemu mozaiku, ki tematsko sledi znani programske usmeritvi, to je poseganju v našo revolucionarno preteklost, v napredna gibanja pred njo, v povojno obdobje in vse do problematike sodobnega sveta, bomo na straneh našega časnika še spregovorili.

M. Š.

EŽKE BELEŽKE BELE

ne, da nakazujejo potrebo po skrajni pozornosti, ki jo moramo posvečati manjšinam, živčim v mejah naše domovine. Prav pravično obravnavanje teh manjšin je najprepričljivejši in najučinkovitejši zagovornik tistih upravičenih zahtev neizpolnjenih težej, ki jih izražajo naše manjšine, živeče v drugih državah, ki so nemalokrat obeležene z drugačno družbeno ureditvijo, kot je naša. V naši mnogonacionalni socialistični skupnosti so temeljna vprašanja pri nas živčih manjšin, vsaj načeloma, pa tudi s širšega družbenopolitičnega vidika že zadovoljivo rešena, saj v vsem povojnem razdobju ni bilo čuti nobenega manjšinskega »nemira«. Se pa vsi odločujoči dejavniki zavedajo, da so »manjšine« že po sami naravi svojega položaja zelo »občutljive«, tako da si ne smemo prikrivati, da se v vsakodnevem življenju vendarle pojavljajo določeni problemi, in kolikor se jih pravočasno ne reši, zaplodijo druge, ki so še težje rešljivi. In prav v tem zaznavanju mikroutripov pa tudi makrovalovanja manjšinske populacije na obeh stra-

neh meje je osnovna naloga našega Instituta za narodnostno vprašanje, ker je na podlagi njegovih ugotovitev in znanstveno preverjenih podatkov možno zanesljivo in plodno politično ukrepanje. Zbornik Razprave in gradivo z izborom in tehtnostjo v njem objavljenih člankov zgovorno pričča, da njegov izdajatelj to nalogo z vso odgovornostjo izpolnjuje, kar mimogrede povedano velja tudi za Institut za Hungarologijo v Novem Sadu in Zavod za migracije in narodnosti v Zagrebu, s katerih dejavnostjo nas njegova publikacija seznanja. Lahko rečemo, da so v naši državi med večinskimi narodi in vanje vključenimi manjšinami vzpostavljene mostovi, ki so enako trdni kot tisti, ki povezujejo narode posameznih republik.

Ob teh obojestranskih prizadevanjih je še prav posebej razveseljivo dejstvo, da je v Trstu krepko dejaven Slovenski raziskovalni inštitut, katerega ustanovitev je narekovala potreba po vsestranskem in temeljitem obravnavanju vseh problemov, ki zadevajo slovensko manjšino v Italiji, in da se ta ukvarja tudi z izdajateljsko

dejavnostjo. Med številnimi publikacijami, ki jih je institut že izdal, velja posebej omeniti dela pokojnega dr. Lava Čermelja Slovenci in Hrvatje v Italiji med obema vojnoma. Za objavljanje krajših in aktualnejših razprav je predviden Vestnik slovenskega raziskovalnega inštituta, katerega prva številka je že izšla, drugo pa pripravlja. S podobnimi cilji delovanja se uveljavlja tudi Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu, ki je v zbirki Disertacije in razprave doslej že izdal Vide Obidova Slovenska knjižnost na Koroškem, Frana Zwitterja Koroško vprašanje, Mirka Messnerja Prežihov Voranc in kmetje in Avgustina Malleja Slovenski tisk na Koroškem 1948-1900 (o tem koroškem šopku knjig bomo še posebej spregovorili).

Vse kaže, da so se časi vendarle nekoliko spremenili, da ni več tako hudò kot za časa fašističnega in nacističnega samopašja, ki sta slovenskim manjšinam grozila s popolnim uničenjem. Vidimo, da naši zamejski inštituti delujejo, da imajo predstavniki manjšino vendarle možnost izražanja in povezave z domovino. To pa

je zanje edino perspektivno, saj je po Kardeljevem mnenju »manjšina subjekt, ki se le v organski povezanosti z matičnim narodom in z vsem naprednim lahko učinkovito bojuje za svojo dejansko enakopravnost ter proti vsem poskusom hegemonizma in manipulacij«. To pa pomeni, da se samo s svojim dejavnim prispevkom lahko izogne etnocidu ter ohrani svoj jezik, vero, običaje, kulturo, skratka svojo narodnostno bit. Na vsak način pa mora matična dežela svojo manjšino v njenih naravnih stremljenjih podpirati, tako da ta izgubi tisti grenki občutek tujstva, manjvrednosti in nemoči, s katerim so, kot je znano, obremenjene vse manjšine tega sveta, še posebej pa tiste, ki morajo marsikaj mučnega pozabiti in v danih okoliščinah z nemajhnim odporom preskočiti mračno senco preteklosti.

S tega vidika so poprej naštetih inštituti in njihove publikacije s krvjo zacementirani mostovi, ki nas povezujejo in po katerih stopamo v prihodnost, drugačno, kot je še današnji dan.

Slavko Kumer

Letos so se na 5. tradicionalnem srečanju bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev v Sloveniji zbrali delegati iz vse Jugoslavije

... Da ljudje nikjer na svetu ne bi bili več številke

V soboto, 20. septembra, se je z delovnim predsedstvom v mali dvorani slovenske skupščine začelo tradicionalno srečanje nekdanjih političnih zapornikov, internirancev in izgnancev iz vse Jugoslavije. V imenu mesta Ljubljane jih je najprej pozdravil predsednik skupščine mesta Ljubljane Marjan Rožič, ki je v nekaj besedah orisal tudi prispevek Ljubljane in Ljubljančanov v narodnoosvobodilnem boju in težke razmere ilegalnega dela sredi »mesta - taborišča«.

Predsednik slovenske borčevske organizacije Janez Vipotnik je v svojem nagovoru zbranim orisal slovenski delež v boju za osvoboditev domovine, hkrati pa je poudaril tudi pomen aktivnega odpora, ki so ga v težkih in celo nemogočih razmerah nudili sovražniku politični zaporniki, interniranci in izgnanci:

»V posebno zadovoljstvo mi je ugotoviti, da ste tudi bivši politični zaporniki, interniranci in izgnanci pri sooblikovanju in uresničevanju politike Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije dali in dajete pomemben prispevek. Tako pri reševanju svojih lastnih, borčevskih, specifičnih nalog, kakor pri vključevanju v vsakodnevne politične naloge te družbe in utrjevanju temeljnih načel socialističnega samoupravljanja.

Pomeni, da po svojih močeh tudi danes, tako kot jutri stojite v prvih vrstah pri utrjevanju našega družbenega in političnega sistema in pri uresničevanju kratkoročnih in perspektivnih nalog socialistične samoupravne skupnosti. Se pravi, vaš prispevek k ustvarjanju lepše prihodnosti je prav takšen, kakršen je bil v času naše največje preizkušnje, v narodnoosvobodilnem boju. Prav gotovo je vaša današnja politična aktivnost najboljši porok, da se resnica tudi o boju v zaporih, taboriščih in izgnanstvu ne bo pozabila. Kajti ta resnica, delež političnih zapornikov, internirancev in izgnancev v boju za svobodo naših narodov in narodnosti je sestavni in neločljivi del skupne zmage.

Tudi današnje vaše srečanje simbolizira skupni upor, boj in zmago, ki je prinesla našim narodom in narodnostim uresničenje prvinskih teženj po bratskem sožitju, po enotnosti naših pogledov na ureditev družbe in na perspektivo skupnega razvoja.«

Ko je spregovoril o povojnem razvoju naše republike, je Janez Vipotnik opozoril tudi na slovensko zgodovino, ko smo Slovenci dvanajst stoletij živeli pod pritiskom in vlado različnih vladarjev, se vili pod izkoriščanjem in poskusi našega izničenja. Iz take žalostne podobe življenja majhnega naroda je vse, »kar je bilo pozitivnega v slovenskem narodu pod vodstvom komunistične partije in združeno v osvobodilni fronti vstopilo v narodnoosvobodilni boj in revolucijo.«

Janez Vipotnik je zbranim tovarišem in tovarišicam iz vse Jugoslavije še pojasnil nekatere težave našega gospodarskega razvoja in tudi naša prizadevanja za dosledno stabilizacijsko obnašanje.

Mustafa Begić, predstavnik komisije za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri Zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije je spregovoril o prizadevanjih in delu te zvezne komisije ter o nalogah in že doseženih uspehih tako znotraj naše borčevske organizacije, kot tudi v povezovanju z drugimi organizacijami, ki združujejo politične zapornike, internirance in izgnance v drugih državah. Begić je dejal, da je bila v minulem obdobju na področju skupnega dela in aktivnosti borčevske organizacije tudi aktivnost nekdanjih političnih zapornikov, izgnancev in internirancev povečana, zlasti na področju negovanja revolucionarnih tradicij, na področju zbiranja dokumentov in zgodovinskega gradiva o trpljenju Jugoslovancev po koncentracijskih taboriščih, v internaciji in političnih zaporih ter tudi na področju urejanja muzejev v koncentracijskih taboriščih v drugih državah, dokončana pa je bila tudi naloga »Projekt o boju Jugoslovancev v nekdanjih zaporih, koncentracijskih taboriščih in deportaciji v

ujetniških taboriščih med drugo svetovno vojno«.

V imenu komisije za bивše izgnance, internirance in politične zapornike pri RO ZZB NOV Slovenije je ob koncu

uradnega dela pozdravil udeležence srečanja še predsednik te komisije Lojze Bukovac.

Na sobotnem zboru so bивši izgnanci, interniranci ter politični zaporniki

spregovorili tudi resolucijo. V njej so med drugim poudarili svojo pripravljenost za aktivno delo pri skupnih naporih za uspešno izvajanje stabilizacijskih ukrepov, boj za trajen in pravičen mir ter krepitev gibanja neuvrščenih, prizadevanja za uresničevanje listine OZN o človekovih pravicah, boj proti vsem oblikam hegemonizma ter pojavom neofašizma v svetu.

Vsi zbrani na zboru so se poklonili spomenu tovariša Tita in spomenu na vse tiste, ki so svoja življenja pustili v taboriščih, zaporih in internaciji.

Groza ostaja v spominu - spomin terja, da ne pozabimo!

Zbrali so se iz vseh krajev Jugoslavije. Vsakdo med njimi nosi svojo življenjsko zgodbo in vsakdo med njimi ima svoj spomin na leta, mesece in tedne, preživete v koncentracijskih taboriščih, zaporih in na prisilnem delu nacistično-fašističnega stroja. Ko smo želeli slišati to ali ono iz njihovih spominov, nam ni bilo treba iskati. Že prvi sogovornik je o svojem bivanju v taborišču omenil ime taborišča, ki ga redkokdaj slišimo: »Ustica, to je taborišče na Siciliji,« pove **Janez Tuma**, doma iz Metlike. »Najprej sem bil tri mesece zaprt v šempetrski kasarni v Ljubljani, nato nekaj časa v Rimu in potem na Siciliji. Le nekaj nas je bilo tam iz moje Bele krajine. Med vojno smo bili vsi domači razkropljeni. Brat je padel pri Dolenjskih Toplicah, drugi brat pa je umrl na Rabu, ostali so delali za naše. Mene so dobili kmalu po tem, ko smo zažgali most čez Kolpo pri Primostku. Sicer mi neposrednega sodelovanja v tej akciji niso mogli dokazati, zaprti pa so me vseeno...«

Vidna Rakočević je prišla skupaj z **Maro Husovac** iz Peči s Kosova: »Leto dni sem bila internirana v taborišču K 16 na Dunaju. Doma sem iz vasi Vitomerice pri Peči. Iz te naše vasi, ki so ji že pred vojno pravili »Rdeča Vitomerica«, je izšlo kar 50 spomeničarjev in trije narodni heroji. Že pred vojno smo imeli pet partijskih celic. Moji in jaz z njimi, smo bili vsi udeleženi v narodnoosvobodilnem boju. Mene so tamkajšnji orožniki ulovili kot partijsko sekretarko. Seveda vsega tega ne

smemo pozabiti, toda življenje teče dalje, treba je delati tako, da bodo naše takratne žrtve poplačane. Sama sem še vedno aktivna v svoji krajevni skupnosti in v borčevski organizaciji in upam, da bo tako, dokler mi bo dopuščalo zdravje.«

Mara Husovac, ki je tudi iz Peči, ni imela časa povedati vsega, kar je želela: »Bila sem v Ravensbrücku in Dresdenu. Oh, bombardiranje Dresdna je bilo grozno...« Nekdo jo je prijel pod roko in z obžalovanjem se je odhajajoča nasmehnila: »Pa nas obiščite kdaj na Kosovu!«

Gorazd Dekleva prihaja iz Črne gore: »Sem takorekoč črnogorski Slovenec, ali pa slovenski Črnogorec, kakor hočete. Dolga leta že ne živim več v Sloveniji, čeprav sem bil tu rojen. Doštudiral sem pravoslavno bogoslovje v Beogradu in bil duhovnik v Prištini, Cetinju, Sarajevu, Peči... Do začetka vojne. Takrat pa sem odšel v Beograd. Tam sem svoje delo nadaljeval tako, da so v mojih verniških vrstah dobili zatočišče številni udeleženci narodnoosvobodilnega boja, pa tudi komunisti, ki so se tako izmikali sovražnikovemu iskanju. Podobno so delali tudi nekateri drugi pravoslavni duhovniki in v eni sami noči so Nemci zaprli celoten pravoslavni odbor. Iz zaporov so nas poslali v Banjico, taborišče blizu Beograda, kjer sem bil ves čas do osvoboditve našega glavnega mesta.«

Auschwitz, Dachau, Bergen Belsen... Prepoznajajo se in si pripovedujejo, kje je bil kdo. Po tako različnih krajih Evrope so bili razpršeni, tisoče kilometrov stran od domovine, ali pa kar najbliže domu - vsi skupaj pa v enem samem skupnem »hudičevem mlinu« nacistično-fašističnega okupatorja.

Zelena gorenjska pokrajina pomirja. Nove hiše vsepovsod, rastoča mesta, ljudje hitijo z avtomobili in peš. Naša skupina bивših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev pa ne more mimo Ljubelja, Begunj, Dražgoš, muzejev revolucije, ki pričajo o trpljenju in tudi moči tega našega naroda. Zgodovina se ohranja v pomnikih in muzejih, vse tisto, kar pa je iz nje izniknilo, obkroža vsakdanji pogled.

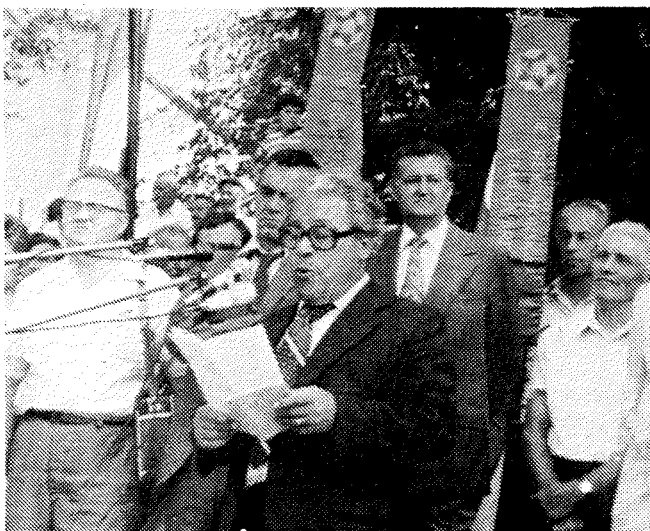
Staneta Bobnarja smo povprašali, kako je bilo, ko so prekomorci obiskali letos proti koncu avgusta kraje, kjer so se bojevali v NOB

Radi se vračajo

Kako to, da ste se letos kar s sedmimi avtobusi odpravili na pot nekdanjih bojov Prekomorskih brigad in še zlasti Tretje prekomorske?

»Tja se vračamo že leta. Vendar je bilo to v večji meri vračanje z družinami, otroki. Da bi jim pokazali kraje, kjer smo se trdo bojevali. Sicer pa je pot prekomorcev od Barja do jugoslovanske obale že znana. No, tokrat smo povezali obisk nekaterih krajev z ureditvijo grobišča padlim borcem v kninski in okoliških bitkah, hkrati pa smo se s predstavniki borčevskih organizacij na naši poti pogovarjali o sodelovanju pri ureditvi še nekaterih

grobišč in pri obeleževanju krajev, kjer je na pohodu proti Trstu in Koroški v sestavi 8. korpusa in 4. armade padlo mnogo Slovencev, zvečine prav Primorcev. Obiskali smo Drago, kraj pri Pakoštanah na obali, kjer smo se v januarju 1944. leta (3. prekomorska) izkrcali na naša tla. Bili smo tudi na Braču, kjer smo se spominjali srditih bojov za ta otok (na Vidovi gori), bili smo še v Šibeniku, Drnišu, Lukarih (poleg Drniša, kjer je bilo ob finančnih prispevkih slovenskih primorskih občin letos urejeno grobišče padlim v okoliških bojih, med njimi je bilo prav tu pokopanih 208 sloven-

skih Primorcev). »Seveda bodo ostali mnogi borci, ki so padli v teh krajih, še

vedno osamljeni pod svojimi smrekami, grmiči ali na goličavah v okolici

Knina, Drniša, Balajuše...«

»Na pot je poleg prekomorcev odšlo tudi nekaj družinskih članov in tudi drugih izletnikov, ki so bili na koncu izleta vsi prezadovoljni. Treba pa je povedati še nekaj: na vsej poti, kjerkoli smo se ustavljali, so nas domačini sprejemali prijazno, toplo. Na Braču so šle z nami žene, tam smo odšli na Vidovo goro, kjer smo se med vojno bojevali s sovražnikom za otok. Vsi ti kraji so se od vojnih dni močno spremenili. Tu skorajda ni bilo ljudi, ko smo se tod bojevali. Danes je polno mladine, nove hiše, industrija in ceste. Predvsem pa smo ve-

seli, da mladi vedo za naše boje, da poznajo mnoge podrobnosti dovolj natančno, o čemer smo se še zlasti prepričali ob govoru, ki ga je imel v Kranju tamkajšnji predsednik občinske skupščine Todor Šeša, ko nas je pozdravljala. Tudi on je iz vojne generacije in prav dobro se nam je zdelo, da tako v podrobnostih pozna naše nekdanje boje in nenavsezadnje tudi slovenski prispevek za osvoboditev tistih krajev.

Izletniki so obiskali poleg že omenjenih krajev tudi legendarni Drvar, Bihač in druge partizanske kraje med vračanjem v Slovenijo.

B. Z. J.

Z izleta po poteh 3. prekomorske udarne brigade

Skupen grob dvesto petim borcem

Odkritje skupnega groba 205. padlim borcem 3. PUB na pokopališču Lukar pri Drnišu, borkam in borcem, ki so padli v enomesečnih srditih bojih za osvoboditev Knina od 5. novembra do 9. decembra 1944 in so bili doslej pokopani na enajstih pokopališčih v zaselkih in v vaseh na Kosovem polju, je bil namen izleta, ki sta ga organizirala domicilni odbor 3. PUB in koprski Slavnik.

Z Rupe nad Ilirsko Bistrico, tako rekoč s kraja, od koder se je tretja prekomorska pognala v zmagovite juriše za dokončno osvoboditev rodne grude, je tokrat odpeljalo sedem avtobusov s tristošestdesetimi izletniki iz Izole, Kopra, Nove Gorice, Tolmina in Idrije. Večinoma so bili pripadniki 3. PUB s svojci ter svojci padlih in po vojni umrlih bork in borcev te enote, nekaj prekomorcev iz drugih enot, pa tudi nekaj »čistih izletnikov«, ki so na tej poti obogateli za prenekatero spoznanje. Ne samo, da so bili zvesti poslušalci spominskih učnih ur, ki sta jih v glavnem imela Albreht Klun in narodni heroj Stane Bobnar, temveč so tudi spoznali današnji utrip življenja ljudi in krajev, skozi katere jih je vodila pot.

Prva »učna ura« se je začela v majhnem zalivu Drage pri Biogradu na morju, kjer se je izkrcalo 10. januarja 1944 okrog 1.700 borcev 1. in 2. prekomorske brigade po dol-

gi in naporni vožnji od otoka Visa. Tu smo položili tudi prvi venec k spominskemu obeležju in kmalu zatem so se nekateri borci zapletli v pogovor z domačini. Posebno zgovoren je bil »barba« Jure, nekdanji aktivist, ki je z obale takrat dajal svetlobne signale za varno iskranje in potem vodil kolono borcev 1. in 2. prekomorske brigade do Velebita. Prek Velebita so namreč prekomorci takrat uspešno pripešali v Drvar, kjer so prvič videli vrhovnega komandanta tovariša Tita, za čigar vojsko so se bili opredelili daleč od domovine. »Še danes ne morem pozabiti tistega dne, ko sem prvič videl Tita in še danes težko verjamem, da ga ni več«, je dejal Ernest Šav, borec 1. prekomorske, in še dodal, da so bili potem borci prvih dveh preko-

morskih brigad razporejeni v proletarske brigade 1. proletarske divizije, 6. ličke divizije in v prištabne enote vrhovnega štaba, ki je imel tedaj svoj sedež v Drvarju. O tem priča tudi spominska plošča na poslopju občine v Drvarju.

Most inženircev 3. PUB

Prvi gostoljubni sprejem udeležencev izleta Po poteh 3. prekomorske udarne brigade je bil v Drnišu. Predstavniki družbenopolitičnega življenja Drniša s predsednikom občinske skupščine Milom Čulino so na Trgu herojev izrekli pristrčno dobrodošlico, ki jo je bilo med zvoki domače godbe na pihala komaj slišati.

Tu so bili še pevski zbor in narodne noše in seveda številni krajani. Vsi, na čelu z godbo, smo se pozvpli na Gradino in se pri spomeniku 280. borcem, med katerimi so tudi prekomorci, poklonili spomenu padlim. Po spominski besedi nekdanjega komisarja 2. bataljona 3. PUB prof. Cirila Čelharja iz Izole o bojih za osvoboditev Drniša, je iz vseh grl zadonela pesem Druže Tito, mi ti se kune-mo. Pionirji so ostali na častni straži, medtem ko smo se skupaj s številnimi domačini odpeljali na osrednjo slovesnost v Lukar pod planino Promina.

Na kraju, kjer so zdaj zbrani posmrtni ostanki 205. borcev v skupnem grobu, za katerega je načrt napravil akademski kipar Jože Pohlen iz Koprja, je že od novembra

1944 pokopana tržaška borka, sanitetna referentka 3. bataljona Vojka Šmuc s še tremi borci. Njena žrtev je s posebno ploščo v slovenščini obeležena na skupni marmorni plošči poleg posvetila v srbohrvaščini, ki so ga postavile borčevske organizacije drniško-kninskega območja vsem borcem, in posvetila, ki ga je posebej prekomorcem napisal pesnik dr. Rado Bordon. Medtem ko so Vojkina sestra in delegacije položile vence k spominskim ploščam, je v svobodno nebo odjeknila salva častnega voda JLA.

Zatem je bil pred pokopališčem drugi del slovesnosti, na kateri je govoril o odločilnih bojih za Knin na območjih Lukarja, Škaričev, Oklaja in drugih zaselkov pod Veliko in Malo Promino ter za-

hrbno Bulajušo takratni komisar 3. PUB, španski borec in narodni heroj Stane Bobnar. Svoj govor je tovariš Bobnar sklenil takole:

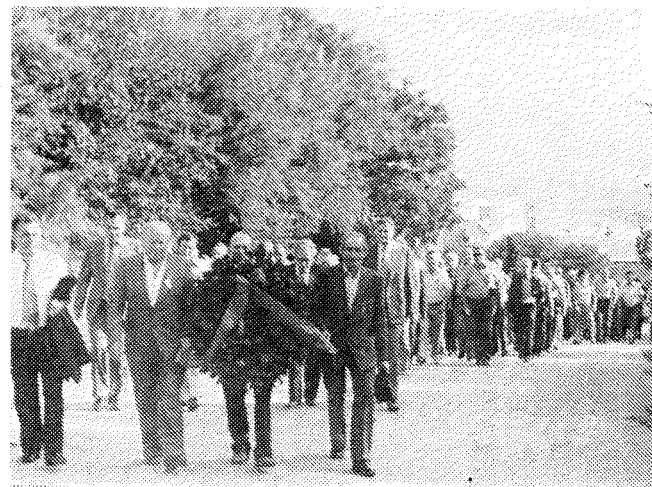
»Tu sedaj leže borke in borci, komandirji in komisarji, voditelji Skoja, referenti sanitete. Črnogorke in Črnogorci, Hrvatstani in Hrvati s Korčule, iz Dalmacije, Slovenke in Slovenci v skupnih grobovih, bratsko objeti tudi v smrti, kot so se bratsko z rama ob rami bojevali za velike ideje in svetle cilje, za novo življenje.

Ob njih pa se spominjamo tudi mnogih drugih borcev, tovarišev, prijateljev in znancev, padlih v drugih bitkah, tistih, ki leže pokopani na korčulanskih grobiščih ali leže raztreseni po mnogih soteskah in globačah, padlih v srditih bojih okrog Mostarja in po grebenih Gorancev, padlih v bojih za Bihač in mnogih drugih, ki leže po Dalmaciji, po Bosni in Hercegovini in Liki.

Zato se vračamo radi k njim, saj živijo v nas kot svetli liki, ki so omahnili v smrt na poti v življenje. Mi, ki smo preživeli in se bojevali do končne zmage in svobode, ostajamo do konca zvesti tistim idejam, za katere so padli. To obljubljam. Predsednik drniške občine pa je obljubil, da bodo most čez reko Čikolo, ki so ga zgradili inženirji 3. PUB, poimenovali po njej.

Del udeležencev izleta na prvi »uradni« postaji pri spominski plošči 1. in 2. prekomorski brigadi v zalivu Drage

Na poti k spomeniku na Gradino nad Drnišem

JAVORNIK

Spomenik padlim
Gradnikovcem

V nedeljo, 21. septembra, so ob planinski koči na Javorniku nad Črnim vrhom odkrili spomenik 47. padlim borcem 3. bataljona Gradnikove brigade. Na domačiji pri Skvarču, kjer se je odigrala tragedija, pa so odkrili spominsko ploščo.

Proslave na Javorniku se je udeležilo okrog 150 bivših borcev, planincev in drugih ter tudi veliko število mladih. Med udeleženci so bili tudi nekateri nekdanji borci, ki so ostali v gore. Dva in jih Nemci niso našli. Skrili so se pod jabo v hlevu in v kleti med krompir ter si tako izognili življenje.

Na slovesnosti so sodelovali: ženski pevski zbor iz Črnega vrha, pripadniki garnizona JLA iz Ajdovščine, bivši borci, planinci in drugi.

Spomenik so prevzeli v varstvo mladi planinci iz Idrije, spominsko ploščo pa lovci iz Črnega vrha. Avtor spomenika je Idričan Ferdinand Rupnik. Tako je bila izpolnjena obljuba, ki je bila izrečena že pred leti, da je tem borcem treba postaviti spomenik. Predsednik občinskega odbora ZB Idrija Ivan Primožič se je zahvalil vsem, ki so pripomogli, da so lahko to obljubo izpolnili.

JANEZ JERAM

DOLENJSKA

Še nas obiščite

V okviru devetega srečanja vezistov NOV Slovenije, so dan poprej člani odbora sekcije vezistov NOV Slovenije obiskali na Dolenjskem 20 nekdanjih vezistov, karirjev in obveščevalcev ter jih skromno obdarili.

Stane Podržaj, Gradiček 5 iz Krke je bil član rajonskega odbora OF Krka. Vsa družina je delovala za NOB in negovala ranjence. Tako kot Podržaj, so bili tudi Jože Kutnar iz Muljave, Jožefa Zabuko-

Stane Podržaj

vec, Alojz Strmole, Rezka Ambrož in nemazadnje 85-letni Jože Koželj odposlanec Kočevskega zbora iz Malega vrha nad Ljako, prijetno, a s solzo v očeh presenečeni nad nenadnim obiskom svojih tovarišev – borcev med NOB.

Za vse je srečanje vezistov izredna prijetnost, da se ponovno srečajo s svojimi nekdanjimi bojnimi tovariši, obudijo spomine na dogodke pred desetletji. Večina njih se je tudi udeležila srečanja na Polževcu, ob koncu našega obiska pa so dodali še skromno željo: obiščite nas še!

JOŽE ČURIN

Člani pripravljalnega odbora pri sekciji vezistov NOV, Lado Lapajne, Pavle Herbst, sta skupaj s predsednikom OO ZB NOV Grosuplje obiskala tudi 85-letnega Jožeta Koželja, nekdanjega obveščevalca in odposlanca Kočevskega zbora

ROGOZNICA PRI PTUJU

Spominska plošča
Jožefi Lacko

Ob prazniku KS Rogoznica so na pravkar odprtem otroškem vrtcu slovesno odkrili spominsko ploščo Jožici Lacko, ženi narodnega heroja Jožeta Lacka iz Nove Vasi, ki je umrl v zloglasnih gestapovskih zaporih v Ptuj 18. avgusta 1942. leta, medtem ko so njegovo družino odgnali v koncentracijsko taborišče, kjer je žena kmalu umrla.

Spominsko ploščo je odkrila Nežka Sagadin-Zenka, znana bojevnica in revolucionarka, ki je med vojno živela v Srecah v Halozah. Zenka je nedavno tega praznovala tudi 80-letnico svojega življenja. Ob letošnjem prazniku občine Ptuj pa je prejela tudi zlato plaketo občine kot priznanje za njeno dolgoletno revolucionarno delo.

FRANJO HOVNİK

ČABAR

Podelili so priznanja

Prebivalci čabarske občine, ki meji na območje cerkniške in kočevske občine, so 12. septembra proslavili septemberske dneve in občinski praznik. Ob praznovanju, ki je bilo v Gero- vcu, povezano s slavnostno sejo vseh treh zborov občinske skupščine in občinskih družbeno-političnih organizacij, so se spomnili na dogodke iz NOB. Poslej so poudarili pomen bratskih vezi in medsebojnega sodelovanja prebivalcev te občine in prebivalcev iz posameznih predelov Slovenije. Na tej proslavi so podelili plakete občine Čabar. Te so prejeli člani domačega prostovoljnega gasilskega društva za uspešno delo v minulih 70 letih. Ob tem prazniku je zvezni odbor Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije podelil plaketo Antonu Volfu iz Čabra za njegovo revolucionarno delo in republiški odbor hrvaške ZBZ NOV pa je podelil plaketo Po poteh revolucije Osnovni šoli Ivan Volf Tršče.

Ob tem prazniku so ocenili tudi gospodarske uspehe in ugotovili, da kljub temu, da so kraji v tej občini oddaljeni, dosegajo ob širši družbeni pomoči višji gospodarski napredek. Pohvalno je to, da so se delovni ljudje te občine vključili v uspešno reševanje gospodarske ustavitve. Posebno skrb pa bodo posvečali varčevanju in nalogam, ki naj bi pripomogle k še hitrejšemu napredku in doseganju večjega dohodka.

VIKTOR DRAGOŠ

CELJE

Inovacije v NOB

V Celju, v dvorani doma JLA, so pred dnevi odprli zanimivo in bogato razstavo, bržkone eno redkih pri nas in najverjetneje tudi v Evropi, z naslovom Inovacije v NOB. Razstava seveda ni novost, saj smo razstavljeno gradivo lahko videli že v Ljubljani, kjer so jo odprli ob obletnici smrti Borisa Kidriča, pobudnika inovatorstva med narodnoosvobodilnim bojem.

Izjemno zanimiv dogodek sta omogočila Raziskovalna skupnost Slovenije in Ljubljanska banka, združena banka Ljubljana, v Celju pa so se organizatorjem pridružili še Muzej revolucije, Ljubljanska banka, splošna banka Celje, dom JLA, občinski odbor ZBZ NOV ter občinska raziskovalna skupnost. Pozabiti seveda ne smemo avtorja razstave, uslužbenca Ljubljanske banke v Ljubljani, Dušana Marinske-Silne, ki se je z inovacijami spoznal že med narodnoosvobodilnim bojem.

Pot od ideje do razstave, kakršno je moč videti danes, ni bila lahka in bi bila tudi težko izvedljiva, če ne bi avtorju priskočili na pomoč v ljubljanskem muzeju ljudske revolucije ter v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja.

Inovatorstvo, na razstavi ga predstavlja okoli petdeset eksponatov, sega na različne področja, predvsem v obrtno dejavnost kemijske, usnjarske, lesne in elektro stroke pa tudi medicine.

Celjani so razstavo sprejeli z odprtimi rokami iz več rezlogov, saj menijo, da bo razstava sama po sebi pomembna vzpodbuda podobnemu podvigu na celjskih tleh. Znano je namreč, da je bila na območju svobodnih partizanskih ozemelj v Zgornji Savinjski dolini in na Kozjanskem močno razvita obrtna dejavnost, in da so se z inovacijami srečevali tudi tukaj v obliki najrazličnejših izvirno in domiselno izdelanih predmetov, ki jih je potrebovala partizanska vojska.

Muzej revolucije v Celju želi s to razstavo zagreti nekaj želez v ognju tudi zase in zato prosi vse, ki bi karkoli vedeli o tej dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem na omenjenih območjih ali pa imajo takšne predmete, da to čimprej javijo. Razstava, ki bo v Celju odprta do 29. septembra, obsega le predmete in dokumentacijo z območja osvobojenega ozemlja Bele krajine, predvsem Črnomlja in njegovih partizanskih delavnic.

M. S

ZAVRČ V HALOZAH

Praznik v spomin na
odhod k partizanom

V krajevni skupnosti Zavrč v Ptujski občini so si 19. september izbrali za svoj krajevni praznik in letos so ga prvič tudi že praznovali kot spomin na tiste septembske dni leta 1944, ko je iz Zavrča odšlo največ fantov in mož k partizanom. Večina jih je odšla v Zagorsko brigado, ki je delovala na sosednjem Hrvaškem.

Ob svojem prvem krajevnem prazniku so med drugim najprizadevnejšim podelili brona- ste značke OF, podelili pa so tudi posebna priznanja krajevnih skupnosti Zavrč. Nadalje so pripravili tovariško srečanje in razna športna tekmovanja. Pripravili pa so tudi vaje civilne zaščite, ki si jih je ogledalo veliko domačinov pa tudi gostov.

FRANJO HOVNİK

Jamlje pri Doberdobu

Odkritje spomenika

Odkritje spomenika padlim borcem NOB iz Jamelj pri Doberdobu v Italiji; foto: Lojze Kristančič-Minko

V Jamljah, v občini Doberdob v sosednji Italiji, so v nedeljo odkrili spomenik 13 domačinom, ki so povečini padli septembra 1943, ko so se skupaj z italijanskimi protifašisti bojevali na goriški fronti. Spomenik so izdelali po načrtih goriškega arhitekta Jožeta Ceja, narejen pa je iz koščkov kraškega kamena. V novi spomenik so domačini vložili kar 1850 ur prostovoljnega dela.

Na slovesnosti, ki se jo je udeležilo veliko prebivalcev z obeh strani jugoslovansko-italijanske meje, sta spregovorila predsednik teritorialnega odbora SKGZ za goriško pokrajino dr. Mirko Primožič, v italijanski pa Silvino Poletto. V imenu novogoriških borcev je udeležence pozdravil Jože Pahor. Na spomeniku so zapisani verzi goriškega pesnika in publicista Aceta Mermolje: »Tiho so se poslovili...« Ob odkritju spomenika so pripravili tudi bogat kulturni program, obenem pa so poimenovali ulice v doberdobski občini po Jožetu Srebrničju, narodnemu heroju, Gradnikovi brigadi, ki je 1. maja 1945 med drugim osvobodila tudi Doberdob, France- tu Prešernu, Ivanu Cankarju in drugih slovenskih pesnikih in pisateljih ter po osimskih sporazumih.

JANI ALIČ

ŠOŠTANJ

Še več takih izletov

Krajevna organizacija Združenja borcev NOV in Vojaških vojni invalidov Šoštanj je v soboto, 20. septembra 1980, organizirala skupinski avtobusni članski izlet na Graško goro, katerega se je udeležilo 162 članov. Na Graški gori je pri spomeniku »Nošenje ranjenega borca«, spregovoril udeleženec pohoda 14. divizije Milan Pugelj, ki je opisal nastanek, pohod in boje divizije do prihoda na Graško goro in boje na tej Gori jurišev, kjer je padlo veliko borcev.

O pomenu NOG, o boju proti izkoriščevalcem in okupatorju je spregovoril predsednik ZVVI prvoborec Ivan Gušić, ki je prikazal potek vsestranskega boja za osvoboditev izpod okupatorjevega jarma, potek izgradnje ljudske oblasti in obnove domovine, o krepitvi našega gospodarstva, o neuvrčenosti in ugledu naše države v svetu, o izgradnji našega socialističnega samoupravnega delegatskega sistema, o nalogah v ljudski obrambi in družbeni samozasčiti, kjer moramo člani borčevskih organizacij aktivno sodelovati in se po svojih močeh in sposobnostih vključevati v vse akcije in aktivnosti SZDL. Z enominutnim molkom smo počastili spomin na vse padle v boju za našo svobodo.

Nato smo si ogledali spominsko sobo bojev 14. divizije z razstavljenimi dokumentacijami bojev na Graški gori – Gori jurišev.

Takih izletov v tako pomembne partizanske kraje si še želimo.

MILOŠ VOLK

HRUŠEVJE

Praznovanje v
krajevni skupnosti

Na jasah in obronkih gozdov med vasicami Saječve in Rakulk, v KS Hruševje, so v nedeljo, 21. septembra, odmevali partizanski zvoki. Domačini teh krajev so praznovali svoj krajevni praznik. Slavijo ga 17. septembra v spomin na ustanovitev prvega odbora OF in množičnega odhoda domačinov k partizanom v letu 1943.

Letošnja slovesnost so pripravili skupaj s KS Senožete in ob tem odkrili spominsko obeležje prvemu padlemu partizanu iz teh krajev Niku Šturmu-Tarzanu, ki je bil doma iz Senožec.

Ob otvoritvi je predsednik KS Hruševje Aleksander omenil pomen krajevnega praznika in dogodkov iz tedanjih dni ter bežno orisal delo KS v preteklem letu. Zatem je primorski prvoborec Ervin Dolgan-Janez odkril spominsko obeležje. Na naravni kraški skali je skromen napis: NIKO ŠTURM-TARZAN 1912-1943. Ervin Dolgan, ki je že konec avgusta 1941. pripe- ljal na Primorsko prvo četico sedmih partizanov, je bil namreč prvi Tarzanov komandant. Niko Šturm se je v njegovo četico priključil decembra 1941 kot deseti ali enajsti borec. Lik tega skromnega, a pogumnega partizana, katerega kri je pod fašističnimi strelci pordečila ta košček teptane primorske zemlje spomladi 1943, je z izbranimi besedami orisal Anton Sotlar-Triglav iz Senožec.

V čudovitem recitalu »Biti mlad v teh težkih časih...« se je nizala zgodovina našega boja, našega zanosa in ponosa, naše poti v nove zarje. Program so popestrili člani Lovskega okteta iz Postojne, prijetno pa so zaključili slovesnost osnovnošolci s priljubljeno pesmijo »Jugoslavija«.

Udeleženci proslave, borci in aktivisti, doma- čini in prijatelji so še dolgo obujali spomine na dogodke iz NOB v teh krajih, na gostoljubne domačije teh zaselskov, ki so nudile zavetišče številnim brigadam, aktivistom in partizanskim forumom, na karavlo P-3, ki je gostovala v teh Lozah od prvih začetkov NOB pa vse do osvoboditve, Niko Šturm-Tarzan pa je bil v letu 1942 njen prvi komandir.

*

Anton Sotlar, predsednik ZBZ NOV Senožec, je spregovoril o življenju Nika Šturma-Tarzana in med drugim dejal, »da je treba s krvjo izbojevano svobodo znati ohraniti, da jo je treba braniti pred vsakomur, če ne gre drugače tudi za ceno življenja.«

M. P.

ZAPOTOK PRI LIGU

Spominska plošča

Letošnjemu prazniku občine Nova Gorica in 35. obletnici osvoboditve so dali slovesno obeležje tudi nekdanji aktivisti KPS in OF Zahodnoprimorskega okrožja ter partizanske tehnike Matajur, ki so se v nedeljo, 14. septembra, prvič po osvoboditvi zbrali v borovem gozdičku pod Zapotokom pri Ligu. V tem gozdičku so v baraki delovali od leta 1943 pa vse do osvoboditve. V spomin okrožnemu komiteju in tehniki Matajur so prav na tem mestu odkrili spominsko ploščo, ki ni samo simbol spomina, temveč

Odkritje spominske plošče komiteju KPS Zahodnoprimorskega okrožja in partizanski tehniki Matajur v borovem gozdičku pod Zapotokom.

prepričljiv dokaz sedanjim in bodočim generacijam o neizčrpnem viru energije primorskega ljudstva v boju proti fašističnim in nacističnim okupatorjem za narodno in socialno osvoboditev.

Poleg aktivistov Zahodnoprimorskega okrožja in tehnike Matajur ter velikega števila domačinov so se slovesnosti udeležili tudi drugi borci NOV in aktivisti, mladina ter delovni ljudje in občani iz okoliških in oddaljenih krajev.

Na pokopališču v Zapotoku so na grob načelnika Narodne zaščite Zahodnoprimorskega okrožja Alfonza Veliščka – Velka položili venec. Venec so položili tudi k spominski plošči.

Slavnostni govor je imel Dominik Soban, spominsko ploščo pa je odkrila Rozalija Križnič – Soča, ki je spregovorila tudi ob Velkovem grobu.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

Ni se bilo težko odločiti za upor

Slovenska mati govori svojo veliko besedo

Življenje, žrtvovano za druge

Življenje se rado igra z ljudmi, nepotrpežljivo in grobo premika gmo to igralcev po velikanskem odru, jo odriva, pa spet spravlja v ospredje posameznik. In vendar zna biti to življenje tudi dobrotno, usmiljeno, vseodpuščajoče, čestokrat v trenutkih, ko to najmanj pričakujemo. Razritost in razbrazdanost vsega tistega, kar tako radi poimenujemo z imenom usode, se v poznih letih rado pomakne nazaj, spomini segajo v mladost, sedanost preplavi megla pozabe, odrešujoča megla, kjer ni videti gorja in kjer ostaja vse trpko v nežnih obrisih.

Ivančičeva Marija, tudi mati Slovenije so ji rekli, ženska devetdesetih let z Gore pri Sodražici, ki je s črno ruto na glavi pogumno zakorakala v zgodovino, pooseblja joč trpljenje slovenskega naroda, odrekanje slovenske matere, se je že zdavnaj umaknila v odrešenje usmiljenega spomina. Danes se vrača njeno pomnjenje, vednost o življenju daleč nazaj, prek vseh tragedij, v mladost.

Dnevi, ko je narodu darovala otroke in z odločno besedo, prepolno žalosti, pozvala na neizprosni boj, se le še tu in tam prikažejo v zavesti, rahla lučka, vsak hip pripravljen, da se utrne. Mati Ivančičeva se le redko srečuje z zgodovino.

V kuhinji skromne hišice na Gori mirno čemi in drhte obrača liste časopisov, brez oči begajo živahne oči med stavki. Toplota štedilnika jo boža, po oknu škrahlja dež, dobrota lije v slapovih z ostarele obraza, nasmeh podarjajo gube in gubice in vse tisto je moč razbrati, kar je zgodovina v globokih plasteh nanese na ženo, ki je že v petdesetih letih svojega stoletja postala simbol odločnosti in upornosti majhnega naroda na Balkanu.

Sobota, drugega oktobra 1943

Zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju.

Sredi navdušenja, razgretosti, ko se je v skromni dvorani snovala prvič v zgodovini slovenske državnosti na trdnih, iz zavesti bojujočega se naroda porojenih temeljih, se je dvignila preprosta žena, kmetica z Gore in spregovorila:

»Ne morem si kaj, da tudi jaz ne povem nekaj stavkov. Moža sem izgubila v prvi svetovni vojni. Pustil mi je nepreskrbljene otroke. S trpljenjem in muko sem jih spravila, da so zrastle v zveste državljane, zveste podanike slovenske domovine. Letos poleti pa se je nad njimi izvršil zločin. Štiri sinove so mi okupatorji pobili. In ko bi jih vsaj samo

Slavko, Ciril in Ivan, Ivančičevi junaki

ustrelili. Mučili so jih, odrezali so jim roke, porezali so jim nosove, tako so jih izmaličili, da niso bili več podobni človeškim telesom. Enega so tako pokončali pred mojimi očmi.

To so dokazi, kaj so storili naši izdajalci, naši okupatorji. Ne morem si drugega, kakor da predlagam za te ljudi ne smrt, temveč pečat za vse življenje. Naj bodo opečatni za vse življenje, kajti smrt je predobra in prehitra. Razumeli me boste, s kakšno žalostjo sem spremljala štiri rakve. Razumeli me boste zato, ker sem vedela, da sem dala svoje otroke v dar domovini, za osvoboditev slovenskega naroda.

Povem svetu in vsem narodom, da za osvoboditev domovine ni prevelika nobena žrtev. Sinovi in hčere Slovenije! Pojdite z veseljem za klicem svoje domovine. Kaj boste pustili brez maščevanja kri, ki se je po nedolžnem prelila? Ali hočete dopustiti, da nam naši sovražniki, tujci, uničujejo še to, kar nam je hudobni Lah še pustil? Vsi in vsi žrtvujemo do popolne svobode svoje moči, da bo naša domovina čista, da ostane čista!»

Navdušenje je spodrnilo grozo, bučanje človeškega panja je pozdravilo mater Ivančičevo, ki je nosila v sebi veliko, svežo rano.

Josip Vidmar je pozneje zapisal:

»Ko se je dvorana umirila, sem predlagal Marijo Ivančičevo v častno predsedstvo. To je bilo sprejeto z navdušenjem in preprosta kmečka ženska v črni ruti, ki je poprej skoraj nihče med navzočimi še ni poznal, je zasedla častno mesto na odru.»

Ko je po svobodi prišla Marija v Beograd, so jo ljudje zasuli s cvetjem, šopki in venčki rož, največje priznanje, so padali

Marija Ivančič z Gore pri Sodražici

Poslednji dom Ivančičevih štirih

po njej in skušali celiti rane.

»Človek ne sme gledati le nase...

Ždi mati Ivančičeva za pečko, nemir sije iz njenih oči. Nič kaj ne govori, a kar se utrne, ima svojo težo.

»Nikoli v življenju nisem gledala le nase, reče jakleno prepričljivo, razdajala sem se in nisem preveč izbirala. Če človek preveč izbira, ni dobro. Pa to: včasih je dobro, da najprej prisluhneš sebi, potem šele drugim...»

Mati je znala prisluhniti sebi.

Fantje, njeni bratje, so že zgodaj odrinili v Ameriko. Poročila se je v Loški potok, s človekom, ki je že imel štiri otroke. Po prvi svetovni vojni je prišel domov. Bolan, na smrt utrujen, je prišel na svoje zatisnit oči. Mati je ostala sama, pet drobljančev ji je delalo družbo. Ko se je na obzroju začelo svitati hudo, so v hišo na Gori, kamor se je po mozevi smrti znova vrnila, začeli prihajati uporniki. Šesko, Smeli, dolenski in notranjski partizani... Najmlajši sin, Ivan, je bil v Notranjskem odredu, Ciril in Slavko terenca, med partizani je bil tudi Stanko, za katerega še danes ne vedo, kje je padel, kje počiva.

Sredi italijanske ofenzive je prišel nekdo povedat, naj se umaknejo in odšli so, fantje Ivančičeve mame, na laz v Lužo-Kamengrič, kjer so jih dobili, zverinsko mučili in pozneje odvedli nekam pod Travno goro. Zaradi Slovenskega poročevalca, ki so ga našli pri njih, pri fantih. Mati jih ni spoznala, le lasje in obleka so izdajali njene korenjake. Groza je zatemnila najnesrečnejši dan in mati se je utrnila v temo. Le za kratek čas, potem je skupaj z vaščani pokopa-

la zgoraj nad vasjo, na pokopališču, svoje junake.

»Človek mora biti odločen, trd,

Črnorokci niso mirovali. Mater je treba dobiti za vsako ceno, se jim je zabilo v zavest kot trn. Marija je bežala, bežala... V gozd, senožeti, stran od morilskih rok. Bežala je do svobode, polna bolečine in groze. Bolno so odpeljali naši tja prek luže, v Bari, razbičano, z razcefranimi živci, toda ne strto.

Sedi mati Ivančičeva in skopo odmerja stavke.

»Človek mora biti odločen, trd, veste, niti za pedenj nisem popustila, a kako naj bi človek popustil pri vsem tem. Nekoč je prišel k nam narodni heroj Slavko Kovačič-Smeli s skupinico borcev. Dala sem jim hlebec kruha in Smeli je sredi globoke tišine razrezal hlebec na natanko toliko kosov, kolikor je bilo fantov. Vse je bilo tiho, srhljivo tiho, nekakšen posvečen obred. S taksnimi ljudmi moraš korakati vstric, sem si rekla...»

Hčerka Pavle Uhan bedi nad mamo, pomaga ji, izogibamo se groze, ničesar ne rečemo o njej, mama se nenehno vrača k svojim, možu, očetu in materi, drugam spomin skoraj ne seže. Smeje se, kar naprej se ljubo smeje, kazalec pleše pred obrazom, vse to sem dobila, pokaže na pisano zbirko odličij na mizi, visokih priznanj...

Včasih, bolj poredko, se opre na palico, pred šestimi leti si je zlomila kolke in noge, zakorači na sonce, pred hišo, zamežika v toplo dobroto in uto ne vase. Nič več ni sama, Pavle jo čuva, pogovarja se z njo, skupaj bajata o devetdesetih letih, o neki dolgi, bogati dobi,

Nekaj let je že, odkar je bila zadnjič pri svojih fantih, pri Cirilu, Ivanu, Slavku in Stanku zgoraj nad hišo, med križi... Nekaj let je že, odkar so iz kuhinje prestavili v shrambo Cirilovo omaro, ki jo je sam zmizaril. Hudo se je otepala tej spremembi Ivančičeva mama.

Ivančičeva mama, o kateri je Slovenski poročevalac po Kočevskem zboru zapisal:

»Čutili smo: slovenska mati govori svojo besedo, svojo veliko besedo. Vedeli smo: spregovorila je v imenu slovenskih mater, ki so v tej borbi toliko trpele in prenašale neizmerne žrtve. Spoznali smo: svojemu trpljenju navkljub poziva slovenska mati k borbenosti, doslednosti in junaštvu.»

Milenko Strašek

Malo jih je prišlo živih iz taborišča smrti

Nenavadna rešitev iz Jasenovca

V rudniški zadrugi v Zenici smo bili povezani predsednik zadruga Jurić, Doja Braum, Anica Paulić in jaz. Pomagali smo družinam, katerih možje so bili pri partizanih. Izdala nas je ustašinja Buntičeva. Njen brat je bil veliki klavec v jasenovškem taborišču. Aretirali so nas prve dni septembra 1944 in zaprli v ustaške zapore v Zenici. Sredi septembra 1944 so pripeljali v ta zapor še skupino iz Travnika. Po nekaj dneh so prebrali sodbe. Skupino 47 obsojencev, v kateri sem bil tudi jaz, so sredi septembra 1944 stlačili v zaprt živinski vagon in nas odpeljali v Jasenovac.

Po štiridnevnem potovanju brez hrane in vode smo prišli v logor. Ne bom opisoval vseh grozot tega taborišča smrti. Nenavadna je bila naša rešitev.

Lepega sončnega dne sredi marca 1945 se je po

taborišču razširila vest, da se moramo vsi taboriščniki iz Zenice in Travnika zbrati pred upravno zgradbo s svojimi stvarmi. Hitro smo bili vsi zbrani razen Jurića, ki je že umrl. Tu smo zvedeli, da nas pošiljajo v Zagreb na ponovno zaslišanje. Resnica pa je bila le drugačna. Med nami je bila iz Travnika tudi Jagoda Mandić, nečakinja tedanjega hrvaškega ministra, ki jo je želel rešiti tega taborišča. Ker pa ni mogel rešiti samo nje, je bilo dogovorjeno, da bodo poslali celo skupino zapornikov v Zagreb. Tam naj bi ona ostala, ostale bi pa takoj vrnili v Jasenovac.

Strogo zastražene so nas prignali na glavni kolodvor. Nekateri so popadali zaradi lakote in oslajenosti. Poklicali so zdravnike, ki so ugotovili, da jih je od 47 taboriščnikov kar 39 dobilo trebušni tifus. Takoj so nas odpeljali v bolnišnico na Ša-

lati. Mendičevo pa je stric odpeljal na svoj dom. Le sedem nas zdravih so odgnali v kaznilnico na Savski cesti. Med nami je bil tudi partizan iz Banja Luke, ki je bil tako slab, da ni mogel sam hoditi. Čuvaj je določil mene, da sem mu pomagal, pri hoji. Oba sva bila izčrpana. Ustaš ga je pustil v veži neke večnadstropne stavbe. Kaj je bilo potem z njim, mi ni znano.

Ko smo prišli v Savsko kaznilnico, so nas namestili v velikem kletnem prostoru. Vsakemu od nas so dali po eno odejo. Ležali smo po dva in dva.

Tu smo se srečali s paznikom Vidom. Bil je visok, koščen mož in nadvse dober. Ko je bil on v službi, nam je pustil odprta vrata tako, da smo lahko skočili v kuhinjo prosit za skorjo kruha.

Po nekaj tednih so nas preselili v prvo nadstrop-

je v kopalnico. Od tu smo opazovali Transporte četnikov in Nemcev.

Kaznilniški zdravnik je bil naš človek. Hrana v kaznilnici je bila slaba in komaj užitna. Za priboljšek mi je sestrična, ki je stanovala v Zagrebu skoraj vsak dan prinesla hrano. Delil sem jo z vsemi.

Dočakali smo prvi teden v maju. Ne spominjam se natančno dneva, ko so začeli popoldne spuščati iz zaporov kriminalce, nas politične pa so stlačili v dve celici. Jaz sem bil v desni, ki je imela okna na dvoriščno stran. Pozno ponoči so se zbrali na dvorišču vsi pazniki. Namestnik ravnotele je vprašal, koliko zapornikov je še v zaporu. Ko je zvedel, da smo samo v dveh celicah, je naročil, naj nas postrelijo.

Kmalu za tem sta prišla v celico dva ustaša, oborožena s puškornikarjem in bombami, nas prestela in nagnala v drugo

celico. Prepričani smo bili, da nam bije zadnja ura.

V drugi celici je bil zaprt tudi prijatelj Marko Kraljevič, ki sedaj živi v Kopru.

Čez pol ure po odhodu teh dveh ustašev se je pojavil med vrati paznik Vid in nam dejal, da nas pušča na svojo odgovornost iz zapore in naj hitro zbežimo. Ni mu bilo treba dvakrat reči in že smo bili na cesti. Toda, kam sredi noči, saj je bila še trdna tema. Po cesti so hodile vojaške patrulje ustašev, četnikov in Nemcev, mi pa smo bili brez legitimacij. Obdržali smo se skupaj. V prvo hišo na drugi strani ceste smo šli prosit za prenočišče. Prva stran-ka nas je napodila, druga pa nas je sprejela in pogostila s čajem. Tako smo dočakali svitanje, potem pa vsak k svojim znan-cem ali sorodnikom. Napotil sem se k sestrični v Kosirnikovo ulico. Ko sem pozvonil pri vhodu,

me sestrična sploh ni spoznala, tako sem bil suh. Po kopanju sem se stehal in tahtnica je pokazala le 37 kilogramov.

Spal sem dva dni in dve noči. Sestrična je klicala zdravnika, ki je ugotovil, da sem oslabil in izčrpan, in da mi morajo po malem in po večkrat dajati hrano.

Po desetih dneh, ko smo se malo popravili, se nas je zbralo nekaj bivših taboriščnikov iz Jasenovca in napotili smo se v Bosno. Tam so bili moja žena in starši. Razen nas se je rešilo iz Jasenovca samo okoli 60 zapornikov, ki so z golimi rokami napadli oborožene ustaše jim odvzeli orožje in se tako prebili iz taborišča.

Posebno strašen je bil pogled na reko Savo pri Slavonskem brodu. Po njej so plavala trupla zapornikov iz Jasenovca.

Stane Polak

Vaščanov ni strlo sovražnikovo nasilje

Te dni mineva 36 let, odkar so nad prijazno vasico Grahovo pri Cerknici prihrumela sovražnikova letala.

V vasi je bilo vse tiho in mirno. Topel jesenski dan je vabil ljudi na polje, da bi pospravili zadnje poljske pridelke.

Ko je padla prva bomba in so zaropotala sovražnikove strojnice, sem bila na koncu vasi pri svoji teti. Vsa prestrašena sem tekla proti domu. Med potjo me

je ustavil sosed in zavpil: »Beži, Nemci bombardirajo vas!« Stekla sem po poti, ki smo jo vaščani imenovali »Ulice«, da bi prišla čim prej do njiv in se skrila med koruzo. Na njivah med koruzo je bilo vse polno tistih srečnih vaščanov, ki jim je uspelo zbežati. Po končanem bombardiranju, ko so letala odletela proti Cerknici, smo se vrnili domov.

Žalosten je bil pogled na našo, pred

bombardiranjem tako lepo kmečko vas. Bombe in strojnice so jo spremenile v ruševine, pod katerimi je ležalo veliko vaščanov. Nekateri med njimi so obležali zadeti od sovražnikove krogle tudi na njivah in cesti.

To je bil za vaščane Grahovega najtežji dan med mnogimi, ki smo jih preživeli med vojno. Veliko otrok je izgubilo starše, starši otroke. Nemi smo ostali na

razvalinah in se preštevali. Bolečina za izgubljenimi je bila neizmerena. Vendar, vzdržali smo. Še tesneje smo se vaščani povezali med seboj in z borci NOB ter pod nadaljnjimi težkimi pritiski sovražnika vztrajali do konca vojne.

Po vojni smo pomagali pri odstranjevanju ruševin in pri obnovi naše, za narodnoosvobodilni boj tako pomembne vasi.

Dana Petrač

Franjo Fijavž

Delovanje
napredne mladine
na vasi

7

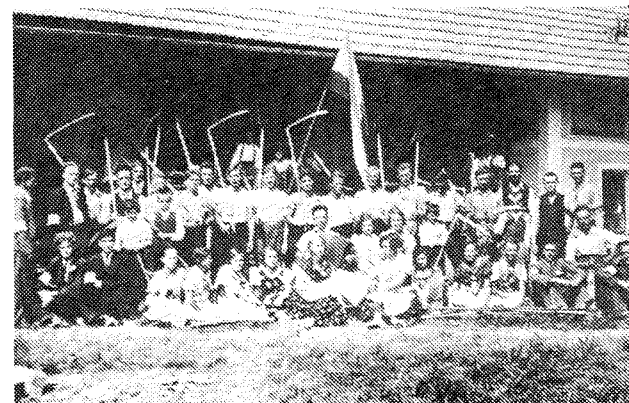
Tu je delala ilegalna partijska grafična tiskarna CK KPS. Iz teh krajev je odšlo začetkom julija 1941 nekoliko članov DKFID v Rašiško četo oz. v Kamniški bataljon, ustanovljen 17. 8. 1941. V zahodnem predelu ljubljanske okolice, kjer je bila pred vojno vrsta društev močno aktivnih (Brezovica, Dravljica, Horjul, Notranje gorice, Ig in dr.) so se mnogi člani spomladi 1942. leta priključili - Krimskemu bataljonu. Že od začetka narodnoosvobodilnega boja so se vključevali v OF. V Polhograjskih Dolomitih se je od zgodnje jeseni 1942 do marca 1943 nahajalo vojaško in politično vodstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. O velikih žrtvah med NOB izpričuje spomenik na Igu, postavljen v spomin na 343 borcev, padlih v borbi, ustreljenim talcem in umrlim v italijanskih in nemških koncentracijskih taboriščih, doma iz tega kraja. Med podporniki osvobodilnega gibanja, med člani OF in med borci tega področja se bili številni nekdanji člani DKFID.

Na Dolenjskem se je pričelo uveljavljati kmetijsko gibanje leta 1924, ko je bilo ustanovljenih prvih pet društev. V celoti je delovalo na tem področju 18 društev KFD. Med temi so bili izredno uspešni v Šentjanžu, Mirni peči, Muhaberju, Gotni vasi, Podhosti, Šentrupertu in še kje. Kakor drugod, je prišlo tudi na tem področju napredno usmerjanje mladine povsem do izraza v nekaj letih pred vojno, tako da so bili iz vrst kmetijske mladine nekateri sprejeti tudi med člane KPS.

K uspešnemu delovanju društev so pripomogli nekateri člani KP. Med temi tudi veterinar Dušan Jereb, narodni heroj, že pred vojno član KP in prvi vojni sekretar OK v Novem mestu. Padel je v borbi marca leta 1943. Kot živinozdravnik je bil poznan in priljubljen v širši okolici Novega mesta in je imel veliko uspehov pri vključevanju mladine v DKFID in kasneje pri pridobivanju ljudi za narodno osvobodilno gibanje. Najvidnejši organizator DKFID je bil Vinko Kristan, ki se je leto dni pred vojno preselil iz Ljubljane in se zaposlil v poslovalnici Kmetijske službe v Novem mestu. Bil je že vrsto let član glavnega odbora Zvez DKFID, vodil je gospodarsko - družni odsek zveze. V Novo mesto je šel kot član PK SKOJ-a po nalogu partijskega vodstva v Ljubljani in postal v Novem mestu sekretar OK KPS. Po okupaciji je bil

Člani DKFID iz Beričevega v povorki na proslavi ob 10-letnici obstoja društev (Ljubljana, 1934)

Po tekmovanju koscev in grabljic v Gotni vasi pri Novem mestu (Kdaj je nastal posnetek?)

France Malečihar iz Šmagorske doline v Brkinih

Treba je delati

Partizanske čete in odredi so se najraje zadrževali na območjih stran od glavnih cest in železnic. Eno takih območij so bili Brkini. Okupatorji so praviloma požigali vasi prav na takih območjih, misleč, da bodo s tem ljudstvu preprečili, da bi podpiralo partizansko vojsko. V Brkinih so požigali cele vasi, najprej Nemci, nato Italijani. Nekateri so požigali večkrat. Ljudje so veliko pretrpeli, vseeno pa jim okupatorji niso strli upornega duha. Obnavljali so požgane domove, si v njih naredili zasilna bivališča, pokrili gospodarska poslopja. Obdelovali so zemljo, redili živino. Tako je partizanska vojska še naprej dobivala pridelke z njihovih njiv, živino iz njihovih hlevov. Tujci niso doumeli trdnosti in vztrajnosti teh ljudi, njihove zakoreninjenosti v zemlji, ljubezni do nje, globoke vere, da je osvobodilna vojna pravična vojna, da so žrtve v boju za svobodo neizbežne. Tujci niso mogli doumeti, da ljudje iz vasi, ki je bila trikrat požgana, kot na primer Tatre, še naprej pomagajo narodnoosvobodilni vojski.

Tudi France Malečihar iz Šmagorske doline v Brkinih ni prenehal podpirati partizanske vojske, čeprav so Italijani poleti leta 1942 požgali njihovo hišo. Partizani so se pri njem ustavljali tudi poslej. Pozimi 1943/44 so v gozdu, kak poldrug kilo-

meter stran od njegove domačije, zgradili partizansko bolnišnico Istrskega odreda Zalesje. Ranjence so prinašali do Malečiharjeve samotne domačije. Od tam do bolnišnice jih je smel spremljati samo on. Zaradi stroge konspiracije je vsakemu ranjenemu borcu zavezal oči, da ne bi vedel, po kateri poti je prišel v bolnišnico. Nekateri so lahko hodili, drugi so jahali na njegovem konju, teže ranjene je odpeljal na vozu. Spominja se, da je spomladi leta 1944 po bitki na Vatovljah, od koder so v presledkih prinašali ranjene borce v Šmagorsko dolino, imel opraviti z njimi od mraka do pozne noči. Takrat je v eni noči petkrat, šestkrat prehodil pot do bolnišnice in nazaj. Ko je odpeljal enega ranjenca in se vrnil, ga je v dolini že čakal drugi in spet je moral na pot v strmo pobočje. V bolnišnico je nosil tudi sanitetni material, ki so ga aktivisti dobavljali iz Trsta, hrano in pijačo. Sicer pa so hrano priskrbeli in prinašali v bolnišnico večinoma vaščani Ostrožnega brda, iz vasi, ki leži na vrhu slemenja, tričetrt ure hoda oddaljena od kraja, kjer je bila bolnišnica. Od tam so ranjenci dobivali kruh, mleko in drugo hrano. Vino zanje so pripeljali celo s Krasa.

Po podatkih Maksa Zadnika, avtorja monografije Istrski odred, se je v »Zalesju« povprečno zdravilo po deset ranjen-

cev, enkrat pa jih je bilo celo 33. Največ jih je bilo iz Istrskega odreda, nato iz istrske hrvaške brigade Vladimir Gortan, iz 1. brigade vojske državne varnosti (VDV), iz Prešernove brigade in iz Istrskega vojnega področja. Med obstojem bolnišnice je Istrski odred petkrat organiziral prevoz težkih ranjencev iz Brkinov čez Pivško kotlino na Notranjsko, kar je bilo zaradi sovražnih postojank ob cestah in železnici, čez katero so marali iti, zelo tvegano in nevarno.

Kraj, kjer sta stali bolniški baraki in kjer je bil vhod v podzemni bunker za težke ranjence, pokriva danes debela plast listja, ki leto za letom odpada z gosto raslih bukev. Više v pobočju sta komaj še opazni vdolbini, zasuti z listjem, in na tistem kraju sta bila pokopana dva borca, ki sta umrla v bolnišnici.

Ko France Malečihar danes obuja spomine na vojno, ne omenja življenjske nevarnosti, v kateri je bil dan za dnem, mesec za mesecem, ker je skrbel za ranjence. Nemci so namreč večkrat hajkali v bližnji okolici. K sreči bolnišnice niso našli. V njej je ruski zdravnik dr. Mišo Gadžijev, ki je kot nemški ujetnik pobegnul k partizanom, zdravil ranjene borce in druge bolnike celih osem mesecev. Malečihar svoje vloge pri skrbi za ranjence ne povziguje; govori samo o dej-

stvih, o tem, kako je bilo takrat med vojno.

Šmagorska dolina je dolga le nekaj kilometrov. Po njej ne pelje cesta. Samo tri domačije so v dolini, ki po njenem dnu teče bistra Suhorščica. Množični turizem tja ni prodril. Redki turisti se kdaj s Tater ali z Ostrožnega brda peš odpravijo na uro hoda dolgo pot v dolino. Včasih pridejo šolarji na kraj, kjer je bila bolnišnica. Tam so na preprosti kamnitni plošči, potemnjeni od dežja in gozdne vlage, vklesani verzi iz pesmi partizanskega pesnika Mateja Borra Kri v plamenih:

Kadar čez gozdove rjovejo viharji, drevesa svojih korenin se zavedo.

Verzi govorijo tudi o dejanjih Franceta Malečiharja in o dejanjih drugih, prav tako malo znanih ljudi, v Brkinih in drugod po Sloveniji, ki so bili med vojno trdni, ki so izpolnili domovinsko dolžnost.

Po vojni je mnogo ljudi iz Brkinov odšlo iskat boljši in lažji zaslužek drugam. Na treh domačijah v Šmagogorski dolini so ljudje ostali. Ostati v dolini pa je pomenilo sprijazniti se s težavami, ki spremljajo ljudi v odročnih krajih. Občutili so jih odrasli, še bolj pa otroci. Francetu Malečiharju in ženi Pavli se je po vojni rodilo pet otrok, pet sinov. Prvi trije so hodili štiri leta v osnovno šolo na Ostrožno brdo peš, eno uro tja, eno uro

nazaj. Višje razrede so obiskovali v Ilirski Bistrici. Spet je bilo treba dan na dan pešačiti od doma do vasi Prelože, od koder so se vozili v precej oddaljeno Ilirsko Bistrico. Četrtri, Drago, je šel v Ljubljano, bil je v domu »Malči Beličeve«, in tri leta v Ilirski Bistrici. Najmlajši, desetletni Željko, obiskuje osnovno šolo v Ilirski Bistrici, le za počitnice pride domov v Šmagorsko dolino.

Odročnost kraja povzroča še druge težave. Do trgovine imajo uro hoda v eno smer. Sicer pa kupujejo le malo. Žena Pavla pravi, da mesa ne kupujejo. Zadnjič ga je kupila pred poldrugim letom v Ilirski Bistrici, pa še tisto je bilo slabo. Raje doma zakolje kokoš. Redi jih kakih sto. Hlev je poln živine. Mleka namolzejo veliko. Seveda bi ga prodajali, če bi ga ne bilo treba nositi na odvozno postajo. V dolini ni poti, po kateri bi lahko vozil tovarnjak, je le kolovoz. Tudi drv za prodajo se ne izplača pripravljati, ker bi jih morali voziti do glavne ceste v dolini Reke. Povrhu pa imajo zdaj le enega konja. Pred časom so imeli par konj in so z njimi tudi orali. Zdaj jim nek kmet s Tater orje s traktorjem, za plačilo.

Sicer pa jim ni treba iskati dodatnega zaslužka s prodajo drv. Od prodaje živine jim priteče precej denarja. Poleg tega ima gospodar nad 7.000 dinarjev pokojnine, ker je kot

kmet borec pokojninskega zavarovanja vplačal določeno vsoto za pridobitev pokojninskih pravic. Prej je dobival le skromno borčevsko priznavalnino.

Upokojenec pa je samo po imenu. Dela namreč od jutra do večera, čeprav je star nad sedemdeset let. Je zelo dobrega zdravlja. Njegovo in ženino delo ter delo sinov, ki jima ob koncu tedna pomagajo – trije so zaposleni, eden v Plami v Podgradu, dva v Perutninskem kombinatu Pivka – ne obrodi vedno enakih sadov. Letos zaradi deževja niso mogli dobro posušiti trave prve košnje. Vseeno pa bo krme dovolj, ker so nakosili veliko otave. Krme potrebujejo veliko, ker živini ne dajejo umetne krme, temveč le domačo. Krompir je letos bolj droben, jabolka niso tako lepa kot panavadi, jih je pa vse sadno drevje polno.

Žena Pavla pravi, da bi bilo v njihovi dolini drugače, če bi bila po njej speljana cesta, kar je gotovo res. Vendar pa mož France pravi, da sama cesta ne da nič, da je treba delati. Trdi, da se pri nas preveč ljudi otepa dela. Namesto da bi delali, nesamokritično izražajo zaskrbljenost glede prihodnjega razvoja našega gospodarstva. No, cesto, gozdno, po Šmagorski dolini bodo, kot kaže, naredili gozdarji zaradi odvoza lesa.

Lojze Štradijot

poklican na ilegalno delo v Ljubljano. 9. aprila 1942 je bil ustreljen v Ljubljani. Od redkih predvojnih članov KP, ki so veliko sodelovali v društvi kmetske mladine in preživeli vojno, sta Jože Bradač in Jože Petrič. Med kmetsko mladino so še agilno sodelovali komunisti in njihovi pristaši Šali Jože, Mara Rupena, Katja Rupena, Godec Anton, Kobler Stanko idr.

Obsežno dolenjsko področje je bilo med vojno silno prizadeto. Tu so se vrstile neprestane manjše in večje borbe partizanov z italijanskimi in pozneje nemškimi vojaškimi enotami. Največje grozote so počenjali od jeseni leta 1942 dalje belogardisti, a po kapitulaciji Italije v jeseni leta 1943 dalje Rupnikovi domobranci. V nekaterih krajih Dolenjske (Mirna dolina) je delovala »črna roka«. Na skrivaj, predvsem ponoči je ubijala pripadnike osvobodilne fronte.

Nekdanji člani DKFID in njihovi svojci so vse od začetka nudili zavetje partizanom Novomeške čete (začetek v juliju 1941), zbirali hrano, posebno od poletja 1942 dalje za partizanske bolnišnice in razne delavnice na področju Gorjancev in Kočevskega Roga. Nekateri so se že 1941. vključili v Novomeško in Mokronoško četo, in se še v večjem številu 1942. priključili borcem zapadno-dolenjskega in gorenjskega bataljona.

Poznani so primeri, da je bilo nekoliko družin, ki so podpirale osvobodilno gibanje, od okupatorja ali domačih izdajalcev povsem uničenih, veliko družin pa se je v celoti pridružilo partizanom.

Od nekdanjih sodelavcev kmetskega gibanja na tem področju vidno izstopa lik Milana Majcna (roj. 1914), ustanovitelja društva DKFID v Sentjanžu na Dolenjskem leta 1937. Član KP je postal leta 1941. V partizane je šel 10. 8. 1941 in postal komandir Mokronoške čete, s katero je izvedel nekaj uspešnih diverzantskih akcij. V nadvse lepi luči se pokaže osebnost Milana Majcna v njegovem poslednjem boju, ko sta se skupaj z 18-letnim partizanom Janezom Mevžljem v deset urni borbi od 28. na 29. oktober 1941 obkoljena v kmečki hiši v naselju Murnce pri Sentjanžu, upirala celi stotnji nemške policije. Ta je imela tudi velike izgube mrtvih in ranjenih. Milan Majcen je bil proglašen za narodnega heroja.

Tekmovanje koscev in grabljic v Prekmurju. Slika je označena: Murska Sobota 8. 8. 1937 (kdo bo sporočil katero društvo je priredilo tekmovanje?)

DKFID Toplice (kdo bi lahko pojasnil točen kraj in letnico nastanka posnetka?)

V Prekmurju se je pričelo razvijati delovanje DKFID šele v času, ko je KPS pričela iskati legalne možnosti sodelovanja s kmečkimi množicami. Ta predel Slovenije v bivši Jugoslaviji ni imel razen v Murski Soboti nobenih večjih industrijskih obratov, zato tudi ne proletariata. Zemlja je bila razkosana na drobne površine, ki niso mogle preživljati družin preko celega leta. Zato se je veliko število delavcev (letno od 5 – 8.000) zaposlovalo izven države predvsem v gradbinski stroki in raznih rudnikih Evrope (Avstrija, Nemčija, Francija). Sezonsko je hodilo na delo (npr. drž. posestvo Belje) po nekaj sto delavcev in delavk. (žetev pšenice, obiranje koruze itd.) Razen številne duhovščine je bil sloj izobražencev maloštevilen. Šele po letu 1930 je prišlo do prvih vpisov prekmurske mladine na univerzo v Ljubljani in drugod.

Leta 1933 je bila v Prekmurju ustanovljena prva partijska celica. Zatem je kmalu prišla vzpodbuda prekmurskih študentov, včlanjenih v KPA (Klub prekmurskih akademikov), do prvih začetkov organiziranja kmetske mladine. Nekateri študentje (Rudi Čačinovič, Jože Tivadar, Martin Žalik) so se v Ljubljani aktivno udeleževali v AAK »Njiva« in bili tudi vzpodbudniki za ustanavljanje DKFID v Prekmurju. V kasnejših letih so na tem področju delovali študentje Mirko Bargar, Ferdo Godina, Ali Kardoš, Stefan Kuhar – Bojan, Franc Mikala, Sida Perš, Franc Šebjanič in še dr. Leta 1937 in 1938 je prišlo do ustanovitve okoli 10 društev, predvsem v tedanjem srezu Murska Sobota. Prvo društvo je bilo osnovano že v avgustu 1936 v Vanča vasi, toda kmalu po ustanovitvi onemogočeno zaradi protesta dekana v Tišini. V lendavskem srezu so bile še večje težave pri ustanavljanju društev. Nekateri pripravljalni odbori so nekaj let čakali na oblatveno odobrenje, a niso dočakali ustanovitve. Mladina se je v takih primerih vključevala v gasilska društva in delovala domala z istim programom kot v DKFID. Da je dajala prekmurska partijska organizacija velik pomen DKFID, je razvidno iz tega, da je postal leta 1938 tajnik Okrožnega odbora DKFID za Prekmurje Stefan Kovač, advokatski pripravnik, kasneje narodni heroj. Za Kovačem je prevzel tajništvo Stefan Kuhar.

(Se nadaljuje)

KOBARID

Upokojenci so zelo aktivni

Kobariško društvo upokojencev šteje okrog 400 članov, od katerih je večina članov ZB. To društvo je zelo aktivno na vseh področjih dela za rekreacijo in dobro svojega članstva.

V počastitev krajevnega praznika Kobarida, ki ga praznujejo v počastitev spomina na tako imenovano Kobariško republiko, ki je bila formirana po razpadu Italije in je delovala skoraj 2. meseca, je društvo upokojencev z veliko slovesnostjo v nedeljo, 7. septembra, odprlo svoj klub upokojencev in novo balinišče.

Poleg skrbi za rekreacijo članstva pripravlja društvo tudi razne izlete.

IVAN KURINCIC

KRANJ

»Rdeči Zadvor« in okolica

Suhe številke, obledeli napisi, podatki iz knjig in znani dogodki iz NOB ne smejo v pozabo. Toda ob tem je še vedno toliko sicer drobnih, postranskih, zakulisnih zanimivosti iz ozadja, ki so nemalokrat prepuščeni času pozabe.

Tak vtis so imeli člani aktiva ZB delovne skupnosti občine Kranj, ko so ondan šli že na svoj 17. izlet. Tokrat v »Rdeči Zadvor«, kot so ta kraj že nekdaj imenovali in njegovo okolico: Urh in Pugled. Zahvaljujoč prvoborcu, predsedniku KO ZB Zadvor Stanetu Kebru, ki je kot domačin živel, dihal in partizaniil v tem kraju, so udeleženci iz Kranja izvedeli mnogo podrobnosti, o katerih doslej še niso slišali. Prav tako je bilo mnogo udeležencev, ki so tudi v Muzeju revolucije v Ljubljani iz ust večšega zgodovinarja slišali veliko zanimivih podrobnosti iz najtežjih dni naše revolucije.

Zadvor, kot majhen kraj s 3.600 prebivalci je namreč dal kar 165 borcev, med katerimi je celo 25 nosilcev spomenice in 3 narodni heroji. Kar pa je tudi izredno pohvalno, kot je ob zaključku srečanja dejal predsednik aktiva ZB iz Kranja, Slavko Svetel, da se mladina v Zadvoru danes vsestransko vključuje v samoupravne mehanizme in prevzema tradicije in naloge svojih prednikov.

Obiskovalci iz Kranja so položili vence pred spomenik borcem Molniške čete, na Urhu in na Pugledu, ter se vračali z novimi spoznanji in ugotovitvami, da je potrebno in vzpodbudno še večje medsebojno spoznavanje in izmenjavanje izkušenj v današnjem delu in uresničevanju v revoluciji izbojanih ciljev.

K. M.

ROČINJ

Pot v Beograd

Borčevska organizacija v Ročinju je skupno s socialistično zvezo delovnih ljudi organizirala izlet v Beograd.

Glavni namen in želja udeležencev je bil obisk Titovega groba. Ogledali pa so si tudi druge znamenitosti Beograda.

Izleta se je udeležilo 45 krajanov. Med njimi tudi dva nad 80 let stara. Vsi so bili z organizacijo izleta nadvse zadovoljni.

Predvsem pa nihče ne bo pozabil svojih vtisov na Dedinju, v nemem mimohodu ob grobnici našega dragega Tita. Prevzela jih je tesnoba, ob izhodu so bili brez besed, s solzami v očeh.

Sele ob vračanju so glasno izražali svoje občutke in željo, da bi še organizirali podobne izlete v kraje z zgodovino NOB.

F. B.

PTUJSKA GORA

Veliko prireditev

Ob četrtem prazniku krajevnega skupnosti Ptujška gora, ki ga krajani praznujejo v spomin na delovanje Lackove tehnike in sicer v kraju Stogovci pod Ptujsko goro, so pripravili vrsto športnih in drugih tekmovanj.

Osrednja proslava je bila v nedeljo, 21. septembra, ko je tu zasedala skupščina krajevnih vodstev in družbenopolitičnih organizacij, in so med drugim podelili tudi posebna priznanja nekaterim najbolj prizadevnim vaščanom.

V kulturnem programu so sodelovali učenci tamkajšnje šole in pevci ter tamburaški DPD iz Majšperka. Pripravili so tudi razstavo slikarskih del Antonije Kerbler, ki si jo je ogledalo precejšnje število domačinov in obiskovalcev.

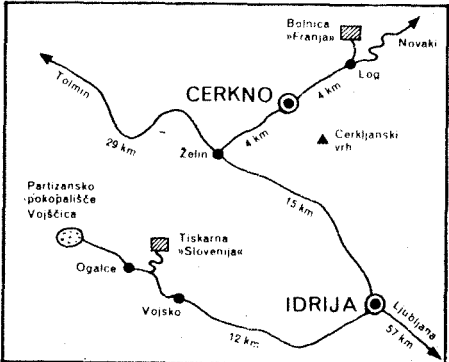
FRANJO HOVNİK

IDRIJA

Drobna knjižica o velikem junaštvu

»Bolnišnica Franja je danes takšna, kakršna je bila zgrajena v letih hude preizkušnje. Ostala je neuničljivo izročilo veličine osvobodilnega boja in trpljenja našega ljudstva in tudi iznajdljivosti zdravstvenih delavcev, ki so v najtežjih okoliščinah našli najprimernejšo rešitev za pomoč ranjenim borcem.«

Tako je v uvodu nove knjižice s preprostim naslovom FRANJA napisal avtor besedila dr. Viktor Volčjak, znani partizanski zdravnik, ki je decembra 1943 začel graditi skrito partizansko bolnišnico v ozki in strmi soteski Pasice, dobre štiri kilometre od Cerknega. O začetku gradnje pravi avtor: »... Iz zagate nas je rešil Janez Peternele, odbornik ljudske oblasti vasi Novaki.

Pokazal je veliko naravno votlino v ozki soteski Pasice, nedaleč od njegove domačije v Podnjivcu. Posebej moram poudariti pomen Peternelevo nasveta, saj je vzbudil naše daljnosežno snovanje, začetek partizanske bolnišnice, ki je kasneje nosila ime Partizanska bolnišnica Franja.«

Besedilo obsega poglavja: Dogodki med ustanovitvijo, Osnovna misel že kaže otipljive oblike, Dograjevanje, Prva preizkušnja, Zdravstveni delavci, Ranjenci in invalidi, Zdravljenje, Nabava hrane in zdravil, Zadnja preizkušnja in Kratka kronika.

Knjižico, ki jo je izdal Mestni muzej v Idriji, natisnila pa njegova tiskarna, smiselno dopolnjuje številne barvne in črno bele fotografije. Izdajatelj je skušal zbrati čimveč originalnih posnetkov, da bi dobili verno sliko objektov bolnišnice Franje. Med vojno je bilo strogo prepovedano fotografirati partizanske objekte, zlasti še bolnišnice. Ivan Golja, tehnični vodja Franje, pa je hotel ohraniti vsaj nekaj fotodokumentacije, zato je fotografiral v Franji. Te fotografije so tu objavljene. Ko so ranjenci in osebe 5. maja 1945 dokončno zapuščali Franjo, je to posnel znani primorski partizanski zdravnik dr. Aleksander Gala-Peter. Poleti 1945 so snemali dokumentarni film o Franji, nekaj teh posnetkov je tu objavljenih. Barvni posnetki pa dokumentirajo sedanje stanje Franje.

Knjižico Franja je smiselno lepo opremil inž. arh. Silvij Jereb iz Idrije.

Knjižica Franja je izšla v nakladi 30 tisoč izvodov, od tega jih je 18 tisoč v srbohrvaščini, italijanščini in angleščini; izšla pa je s pomočjo republiške kulturne skupnosti.

Direktor Mestnega muzeja v Idriji prof. Jure Bavdaž je knjižico predstavil franjevcem v nedeljo, 7. septembra, ko so se spet srečali pri Metodu v Logu, v Dolenjih Novakih pri Cerknem.

Knjižici je domiselno priložen list z opisi partizanske tiskarne Slovenije in strmi grapi pod Ogalcami na Vojskem in o delovanju Mestnega muzeja v Idriji in njegovega oddelka NOB v Cerknem.

JOŽE OBLAK

ŠKOFLJE

Borci na Krku

V nedeljo, 14. septembra, je sto občanov KS Škoflje z dvema avtobusoma odpotovalo na otok Krk. Izlet je organizirala krajevna organizacija združenja zveze borcev. Na Krk smo se peljali po znamenitem Titovem mostu, nazaj grede pa smo šli kar peš, da bi si lepše ogledali veliko delo naših delavcev, naših strokovnjakov. Z avtobusom smo prečkali otok Krk, najdalj pa smo se zadržali v mestu, ki nosi ime po otoku. Iz avtobusov se je vso pot razlegala naša lepša narodna in partizanska pesem ob spremljavi harmonike. Na poti domov smo se ustavili tudi v vasi Lipa nad Rupom. Nekateri med nami so prvič slišali za grozodejstvo, ki ga je aprila 1944 zagrešil okupator, ko je v dveh urah zažgal vso vas in pobil ter zažgal 264 prebivalcev, tako da ni ostala nobena živa priča.

V vasi imajo lepo urejen muzej in dva spomenika vsem padlim ter žrtvam nasilja. Čeprav je bilo že pozno nam je prijazna učiteljica Danica Maljevac razkazala muzej in razložila zgodovino teh krajev do tistega strahotnega dne. Ko je zvedel za naš obisk, nas je prišel pozdravit tudi predsednik zveze borcev Josip Gabršnik. Tema je že bila, ko smo zapuščali Lipo, pretreseni in polni vtisov.

MILA LETIG

AVČE

Vsa vas je praznovala

Skupščina krajevnega skupnosti in krajevna skupnost Avče sta letos februarja vnesli v svoj statut tudi člen o praznovanju krajevnega praznika – 15. septembra.

Tega dne praznujejo tudi nekateri drugi primorski kraji, kar dokazuje, da Primorci globoko cenimo pomen 15. septembra 1947, odločilnega datuma v naši zgodovini, ko smo bili po mnogo letih suženjstva dokončno priključeni k matični domovini Socialistični federativni republiki Jugoslaviji.

Tako so letos v Avčah prvič slovesno proslavili svoj krajevni praznik. V dvorani gasilskega doma se je zbralo mlado in staro, domala cela vas. Predsednik krajevnega skupnosti Emil Dugar je poleg pomena tega datuma v svojem poročilu nanizal tudi vse uspehe, ki so jih, večinoma s prostovoljnim delom, dosegli v Avčah od priključitve do danes: zgradili so nov vodovod, asfaltirali ceste v vasi, uredili pokopališče, obnovili električno omrežje, zgradili pet novih mostov čez potok v zaseku Avšček, sodelovali pri ureditvi gasilskega doma, pri postavitvi televizijskega pretvornika itd.

C. M.

PREDMEJA

Nova baraka za P-5

Iz Gorenje Trebuše, čez Trnovski gozd na Vipavsko je bila organizirana redna kurirska partizanska zveza že meseca decembra 1942. Eno izmed kurirskih postaj je bil organiziral Janko Premrl-Vojko v bližini Črnege vrha. Po razpadu Italije pa se je mreža kurirskih zvez na Primorskem močno širila in utrčila.

Kurirska postaja P-5 je bila osnovana v začetku oktobra 1943. Do spomladi leta 1944 je imela sedež pri Golobih na Križni gori nad Črnim vrhom. Zaradi lažjega vzdrževanja zveze med Gorenjo Trebušo in Vipavsko dolino se je postaja preselila na Predmejo in sicer v hišo na Rup, kasneje pa k Poljanki in na Obreznico.

V znani nemški ofenzivi na enote 9. korpusa so Nemci 11. oktobra 1944 požgali na Predmeji 28 hiš in ubili več domačinov. Takrat smo se kurirji postaje P-5 oddolili, da ne bomo več nastanjeni v posameznih hišah, ampak da zgradimo leseno barako, v kateri bomo stanovali. Tako smo zgradili barako v gozdu za vasjo Predmeja. Barako smo zgradili v desetih dneh. V njej so bili bivalni prostor, kuhinja in pisarna za komandirja. Les za izgradnjo barake smo posekali v bližnjem gozdu. Streho, vrata, okna, deske in drugo pa smo nabrali pri požganih hišah na Predmeji. Zveze smo vzdrževali vsak dan s P-7 v Dolenji Trebuši, s P-4 na Javorniku, s P-5 a v Budanjah pri Vipavi, s P-13 na Brjah in z 9. korpusom NOV, kadar je imel sedež na Lokvah. Pri opravljanju kurirskih dolžnosti so padli trije kurirji in komandir Ludvik Kogej-Lado. V nemški ofenzivi na enote 9. korpusa NOV, ki se je začela 2. marca 1945, so Nemci zažgali našo barako. Na ta dan, 2. marca, je prišlo iz Cola in iz Ajdovščine na Predmejo okoli 300 nemških vojakov, ki so se nastanili po hišah. Močno je snežilo. Pred barako smo postavili stražo. Kadar ni bilo Nemcev na Predmeji, nismo imeli straže, ne ponoči in ne podnevi. Zvečer smo se oddolili, da čez noč ostanemo v baraki, zgodaj zjutraj pa bi se preselili višje v gozd za barako. Okoli 23. ure je povedal stražar, da je prišla nemška patrulja k hiši Podkaplica, to je okrog 300 metrov od barake. Takrat smo se v močnem snežnem metežu umaknili iz barake. Šli smo približno kilometer daleč v gozd nad barako proti Kozjim stenam. Tam smo taborili v snegu. Ob 4. uri zjutraj, ko je bila še trdna tema, je povedal stražar, da gori naša baraka.

Ob tej ofenzivi so Nemci postavili postojanke na Predmeji, Otlici in Kovku. Od Cola do Predmeje se je nastanilo približno tisoč sovražnih vojakov. To nam je povzročalo velike težave za vzdrževanje zveze z Vipavsko dolino. Od 2. marca do 3. maja 1945 kurirska postaja P-5 ni imela več stalnega sedeža. Nekaj dni je bila v Gorenji Trebuši in na Vojskem, nato pa v Manjški grapi pod Čekovnikom, v Idrijski Beli, na Tisovcu, v Trnovskem gozdu in v neki naravni jami za Budanjami. Zadnji teden pred osvoboditvijo, ko ni bilo več sovražne postojanke na Predmeji, pa je postaja P-5 ponovno gostovala v hišah Podkaplice in pri Poljanki na Predmeji. Dne 4. in 5. maja 1945 je bila kurirska postaja P-5 v Ajdovščini, nato pa je bila ukinjena.

Naša kurirska postaja je bila devetnajst mesecev na Predmeji ali v njeni okolici. Štiri mesece je bila v leseni baraki. Ta baraka ni služila le za kurirsko postajo, ampak je bila tudi naš partizanski dom. V baraki smo se dobro počutili, ker so Predmejčani tesno sodelovali z nami. Močno smo bili povezani zlasti z mladino in pionirji. Predvsem pionirji so bili naši stalni sodelavci in obveščevalci. Vsi takratni kurirji smo trdno prepričani, da tisti, ki je Nemcem pokazal našo barako, ni bil doma s Predmeje.

V spomin na to majhno partizansko enoto bodo zgradili novo barako na istem mestu in v približno isti velikosti. Pobudnik in organizator te gradnje je krajevno združenje ZB NOV Predmeja, pri tem pa sodelujejo tudi krajevna skupnost in druge organizacije na Predmeji ter preživeli kurirji te postaje.

FRANC SKOK

STRAHINJ

38-letnica herojskega boja

V nedeljo, je bila spominska slovesnost ob 38-letnici herojskega boja v Udin borštu, ki se je odvijal 14. in 15. septembra 1942. Od 64 borcev je le šest borcev našlo izhod; 24 jih je padlo v hudih bojih v najslabših pogojih in zaradi izdajstva, ostale pa so odpeljali v Begunje in od tam v taborišča.

Poletna ofenziva leta 1942 je že ponehaval in 2. bataljon Kokrškega odreda je moral priti do hrane. V ta sklop sodita tudi akcija v Smukov mlin v Križah ter napad na orožniško postajo v Dupljah. Izpod Storžiča je 12. septembra odšlo 64 borcev in bork 2. bataljona oziroma 1. in 3. čete tega bataljona, kateri je poveljeval komandir 3. čete Janez Perko, med njimi pa je bilo tudi nekaj borcev Kranjčevega bataljona 2. grupe odredov. Akcija v mlinu je uspela, toda bataljon se je predolgo zadrževal v vaseh. Ker se je zdani- lo, so spremenili načrtovani umik v podnožje. Križke gore in namesto v podnožje hribovja odšli v ravninski Udin boršt. S spremembo smeri se je tako začela drama, katere pa vsakor ne bi bilo, če ne bi bil posredi izdajalec. Sprožen je bil ves okupatorski vojaški in policijski aparat. Začel se je neenakomeren, partizanom vsiljen spopad, v katerem so se partizani trdovratno upirali, čeprav niso imeli nobenega upanja na izhod iz obkoljenega Udin boršta. Tudi ponoči ni bil možen preboj. Nemci so čez noč ostali v gozdu, naslednji dan pa nadaljevali s stiskanjem obroča proti že na skupine razbite- mu bataljonu. Nekateri so se v tem smrtnem metežu raje pokončali sami, kot da bi prišli živi v roke sovražniku. Nekateri pa za taka dejanja niso imeli več možnosti, ker jim je pošla municija. Komandir Janez Perko se je bojeval do zadnjega. Ustrelil se je tudi mladi četni komisar Stanko Mlakar-Cveto, znan že iz aprilskega boja v Okrogeljski jami. Junaško sta padla tudi hrabra, mlada Ančka Kokaljeva pa bataljonski komisar Leon Skapin-Lado. Ranjen in ujet je bil tudi četni komisar Alojz Stružnik-Jug, medtem ko se je njegov brat uspešno skril in se tako rešil. Tako je padlo 24 borcev, ujetih je bilo 33 borcev, kakor je zapisano v knjigi begunjskih zaporov. Udarec je bil za partizane res težak, a partizanstvo ni bilo uničeno, kot so z veliko propagando trdili Nemci. Tudi kasneje je bila na Gorenjskem opravljena cela vrsta uspešnih akcij. V Udin borštu je šlo za presenečenje v najslabših pogojih in je bitka enako pomembna kot dražgoška, pomembna po junaštvu in žrtvah predvsem zato, ker se ni nihče od takratnih borcev predal okupatorju, čeprav je le-ta pozival k predaji.

DRAGO PAPLER

NAZARJE

Zbrali so se borci Šlandrove in Zidanškove brigade ter udeleženci vojaških šol NOV in POS

Borci Šlandrove in Zidanškove brigade se že več let vključujejo v praznovanje 12. septembra, praznika občine Mozirje. Tega dne se posebno dobro spominjajo, saj je bilo na ta dan leta 1944 osvobodeno Mozirje, zadnja nemška postojanka v Zgornji Savinjski dolini. Borci Šlandrove in Zidanškove brigade so tudi letos slavili ta praznik 13. septembra, ko so se udeležili več slovesnosti, med njimi javnega zborovanja v Nazarjah. Njim so se pridružili tudi predstavniki vojaškega šolstva NOV in PO Slovenije in udeleženci raznih partizanskih vojaških šol ter tečajev. Predvsem udeleženci podoficijske šole 4. operativne cone, ki je delovala na tem območju.

BRANKO BENKUS

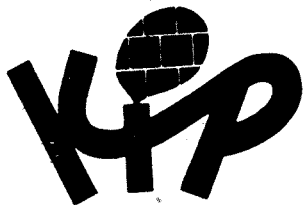

Borci Šlandrove in Zidanškove brigade ter udeleženci partizanskih šol ter tečajev med domačini na javnem zborovanju v Nazarjah.

TO-MO-DI

**TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO**

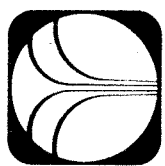
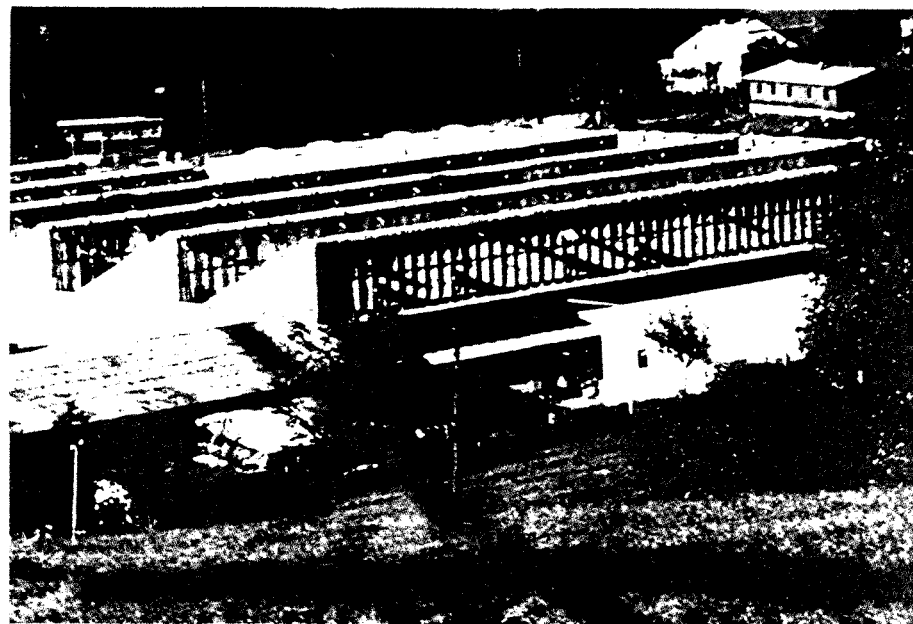
MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

**Iskra
Industrija kondenzatorjev
68333 Semič – Jugoslavija**

Semič, Vrtača
p. p. 1
tel.: 78-300
telegr.: Iskra Semič
teleprint.: 33 724 YU ISKOND
žiro račun: 52110-601-13021

V dvajsetih letih obstoja tovarne kondenzatorjev v Semiču je le-ta prerasla iz prvotne delavnice v moderno tovarno, ki se je uveljavila tudi na zahtevnih tržiščih. Ekonomsko rentabilen obseg proizvodnje to tudi zahteva. Medtem, ko je bil na začetku izvoz usmerjen predvsem na vzhodna tržišča, se je v zadnjih nekaj letih preusmeril pretežno na zahodna. Moderna tehnologija in kvalitetni izdelki to tudi omogočajo, čeprav je konkurenca tako v kvaliteti kot v ceni izredno ostra. Poudariti je treba, da je cena kondenzatorjem nižja, zato se je treba zelo potruditi, da je proizvodnost večja, razvijati pa je treba tudi novo tehnologijo in skrbeti za strokovno usposabljanje zaposlenih. To je doslej tovarni uspelo, prav gotovo pa bodo uspevali tudi v prihodnje, saj se za to trudi ves kolektiv skupaj z direktorjem Francem Koširjem.

Železniško gospodarstvo
ŽELEZNIŠKA TRANSPORTNA ORGANIZACIJA

POSTOJNA n. sol. o. TOZD
Postojna, Kraigherjeva 11

»Poslužujte se naših storitev
v potniškem in blagovnem
prometu
ŽG – ŽTO Postojna

- TOZD za promet Postojna
- TOZD za transport Postojna
- TOZD za upravljanje in vzdrževanje prog Postojna
- TOZD za upravljanje in vzdrževanje SV in TK naprav Pivka«

labod

**TOVARNA
OBLAČIL
NOVO MESTO**

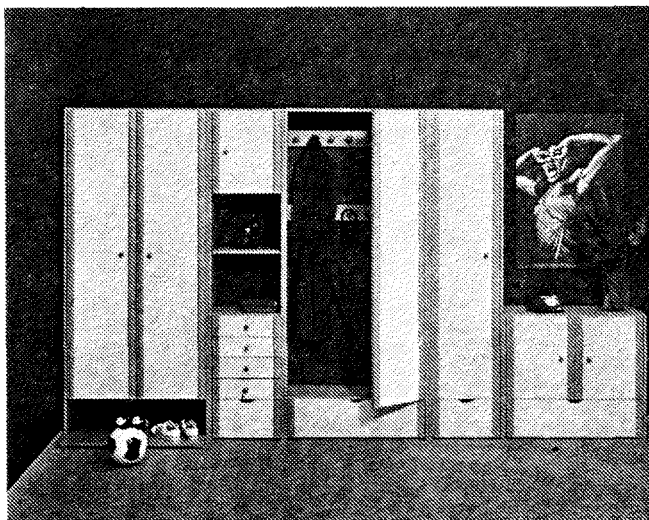
**Tovarna oblačil »LABOD«
Novo mesto priporoča
kvalitetne in modne
proizvode za ženske
in moške.**

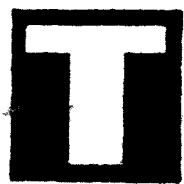
**alples
industrija
pohištva**

Železniki

Alples vam nudi bogato izbiro pohištva za opremo vseh stanovanjskih prostorov.

Proizvodni program Alplesa obsega:
sistemsko pohištvo TRIGLAV
mladinsko in predsobno pohištvo SAVA
masivne klubske mize
karnise
kotne letve
cvetlična korita

TEKO p. o.

63000 CELJE, Gubčeva 2

OD ŠIVANKE DO...

TEKO je novo ime trgovske delovne organizacije, ki je bila ustanovljena 1. januarja letos po izločitvi TOZD Tehnomercator iz delovne organizacije Kovinotehna.

Danes sodijo v TEKO prodajne enote Veleblagovnica T, Salon T, Novost, Posrednik, Dom in Kekec Zagreb.

262 delavcev pričakuje v tem letu celotni prihodek v višini 450 milijonov dinarjev. Osnovna dejavnost je promet s tekstilom, konfekcijo živil, galanterijo in prehrano. V strukturi predstavljajo tekstil, konfekcija in galanterija približno 75 odstotkov celotnega prometa.

Kolektiv je sorazmerno mlad, saj je povprečna starost 26 let. Izredno so živahni na samoupravnem in družbenopolitičnem področju. V okviru sindikata močno gojijo tudi rekreacijo, saj deluje v TEKO več športnih sekcij, od odbojarske do planinske. Pomembno pa je tudi to, da dobro skrbijo za osebni in družbeni standard. Med drugim razpolaga kolektiv s počitniškim domom v Rabcu.

Sicer pa je prav, da Celjanom in drugim, ki še bodo nakupovali v Celju, predstavimo prodajne enote TEKO.

Osrednji objekt je VELEBLAGOVNICA T v Gubčevi ulici s približno 3.000 kvadratnimi metri prodajnih površin. To je blagovnica splošnega tipa, kar pomeni, da potrošnik v njej sicer ne dobi od šivanke do lokomotive, dobi pa pravzaprav vse od šivanke do pralnega stroja. Kar 19 prodajnih oddelkov je bogato založenih, in zato ni čudno, da reka potrošnikov pred policami nikdar ne usahne, od 7. do 19. ure zvečer. Kozmetiko, kavo, kristalne izdelke, ure in usnjene izdelke kupujejo kupci v pritličju, medtem skočijo še v spodnjo etažo na oddelke z živil in tehničnimi predmeti, da lahko nadaljujejo v prvem nadstropju z nakupom pletenin, perila, preprog in igrač. Večina se odpravi še v drugo nadstropje k obutvi, konfekciji in športnim potrebščinam. Tu je tudi gostinski obrat s pestrim izborom malic in jedmi po naročilu.

V zadnjem nadstropju Veleblagovnice T je manjša dvorana, kjer kolektiv večkrat na leto prireja komercialne modne revije, da bi potrošniku prikazali aktualne proizvode.

SALON T na Trgu V. kongresa je namenjen predvsem ženskem delu potrošnikov, čeprav zahajajo tja tudi možje po izbrana darila, saj veste: žene kupujejo, možje plačujejo. Salon T je namreč specializirana prodajalna ženske mode. Osnovno geslo prodajalk: zadovoljiti še tako zahtevnega kupca.

NOVOST v Stanetovi ulici je prav tako specializirana prodajalna, ki so jo pred nedavnimi obnovili, sicer pa to velja za vse prodajalne TEKO. V Novosti lahko kupite pokrivala, krzno, usnjene izdelke in ostale oblačilne predmete visoke mode.

Za prodajalno POSREDNIK pravzaprav že ime samo pove, kaj predstavlja. Je vedno dobro obiskana in mnogim veliko pomeni, saj najdejo v njej predmete, ki jih je drugje težko dobiti in še to po zmerni ceni. Prodajalna ima možnost nakupa in prodaje blaga, namreč nakupa vseh tistih predmetov, ki jih potrošnik doma ne potrebuje več, in prodaje predmetov, ki jih drug potrošnik nujno potrebuje.

Prodajalno DOM v Cankarjevi ulici trenutno obnavljajo in jo bodo predvidoma odprli za rojstni dan republike. Potrošniku bodo ponudili čimveč za prijetno ureditev stanovanja: tapete, dekorativne elemente, umetniške slike in reprodukcije del znanih slikarjev in tudi uporabne predmete boljše kakovosti, glede na obliko in sestavo materiala (keramični, kristalni izdelki itd.)

Preostane nam še edina »zunanja« prodajna enota, to je KEKEC ZAGREB. Tudi tu ime pove vse: namenjena je prodaji otroške konfekcije, obutve, kozmetike in ostalih spremljajočih predmetov, skratka, vse za otroke.

Trgovska delovna organizacija TEKO je povezana v SOZD Dobrina Celje in njene razvojne težnje so predvsem v povezovanju na osnovi skupnih interesov in svoji stroki ter širjenju prodajnih kapacitet na področju, ki teži na Celje in v Celju samem.

Spominska slovesnost
v Radovni

Krajevna konferenca SZDL Gorje v sodelovanju z Okrožnim odborom OF Jesenice prireja v nedeljo, 28. septembra, pri spomeniku žrtvam nacističnega nasilja v Srednji Radovni vsakoležno slovesnost in srečanje aktivistov OF jeseniškega okrožja. Prireditve je posvečena 36-letnici tragedije v Srednji Radovni, ko so nacisti požgali to partizansko vasico in v ognju pomorili 24 vaščanov.

V Radovni je bilo med NOB središče okrožnih in drugih forumov KPS, OF, SKOJ, VOS, tehnike in kurirske postaje, odkoder so vodile zveze po vsej zahodni Sloveniji in na Koroško. Organizatorji zato vabijo na letošnje spominsko srečanje tudi vse preživele obveščevalce, kurirje, pripadnike VOS, gorenjskih komand mest in zalednih enot ter druge borce, mladino in prebivalce.

Na slovesnosti, ki se bo začela ob 11. uri, bo govoril predsednik Okrožnega odbora OF Aleš Jelenc. Za to priložnost bodo delili posebno spominsko značko, občinska konferenca ZSMS Radovljica pa bo organizirala pohod mimo spomenikov NOB za člane osnovnih organizacij ZSMS in brigadirje. Iz Gorij bodo krenili v Radovno ob 8. uri zjutraj. Po prireditvi bodo pripravili tovariško srečanje.

Pripravljalni odbor je poskrbel za brezplačne prevoze iz jeseniške in radovljiške občine na slovesnost, ki bo v vsakem vremenu.

Z Jesenic in iz Radovljice bo avtobus odpeljal ob 9.30 uri, z Bleda ob 10., iz Gorij pa ob 10.15. Za udeležence z lastnimi vozili bodo zagotovili dovolj parkirišč.

JR

Vabilo

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske, občinska komisija kurirjev in vezistov pri združenju ZB NOV Medvode bo v sodelovanju s krajevnimi organizacijami Medvode v nedeljo, 5. oktobra 1980, ob 10. uri odkrila spominsko obeležje reletni kurirski postaji G-25.

Proslava s programom bo nad vasio Studenčice ob vsakem vremenu.

Vabimo vse kurirje, borce in aktiviste, ter krajanje in prebivalce občine Ljubljana-Siška. Predsednik občinske komisije kurirjev: Ivan Knific - Drago

Obvestilo in poziv
borcem Kokrškega
odreda

ODBOR KOKRŠKEGA ODREDA sporoča, da je kronika Kokrškega odreda dotiskana in je izšla. Borci odreda, tako prvega kot drugega, bodo prejeli knjige (tri je deli) zastoj, vendar kljub zbiranju podatkov še vedno nimamo vseh oziroma popolnih seznamov. Zato vse borce odreda prosimo, naj svoje naslove dostavijo takoj, najkasneje pa do 10. oktobra letos občinskemu odboru ZZZB Jesenice, Radovljica, Tržič, Kranj, Kamnik, iz ostalih krajev pa ravnatelju osnovne šole »Kokrškega odreda« Janezu Kibnikarju v Križe (pošta 64294).

Da bi mogli urediti seznime, v katerih so doslej pomotoma tudi taki, ki niso bili v odredu, nekaj borcev pa tudi ni, naj vaši podatki vsebujejo:

- priimek in ime ter ilegalno ime (če ga je imel)
- čas in kraj rojstva
- od kdaj je bil v Kokrškem odredu in do kdaj, in sicer:
- v kateri četi in bataljonu
- v kateri in kakšni delavnici odreda (čevljarstva, puškarska itd.)
- v kateri ambulanti ali bolnišnici (»A« ali »B«)
- na kateri odredni kurirski postaji (»A«, »B«, »C«, »D«, »H«, »V«, »Z«. Te postaje ne mešati s postajami »G« ali drugimi)
- na kateri obveščevalni točki (OT) odreda
- v štabni patrulji oziroma zaščiti.

Ker je glede tega v dosedanjih podatkih precej nejasnosti, je najbolje, če dopišete, kdo je bil tedaj komandir ali politkomisar, kdo komandant bataljona (ali politkomisar), kdo vodja kurirske postaje, delavnice ali obveščevalne točke.

Pri tem pazite:

- prvi Kokrški odred je obstajal od 18. junija 1942 do 14. januarja 1943
- drugi Kokrški odred je deloval od 27. avgusta 1944 do 12. maja 1945.

Od hitrosti in natančnosti podatkov je odvisna delitev knjig, zato prosimo, da se takoj odzovete temu pozivu. Način delitve bo sporočen pozneje.

Odbor Kokrškega odreda

Vabilo

Ljubljana sekcija Briškobeneškega odreda obvešča svoje člane, da bo redno mesečno tovariško srečanje borcev in aktivistov v sredo, 1. oktobra 1980, ob 18. uri v Domu JLA, soba št. 141. VABLJENI!

Domicilni odbor BBO Ljubljanska sekcija

Vabilo

V okviru praznovanja krajevnega praznika krajevnih skupnosti Bukovica-Volčja draga bo na Sv. Vodu v Biljenskih gričih nad Bazaro odkritje spominskega obeležja padlim borcem 1. bataljona Goriške brigade, ki so padli septembra 1943 v bojih z Nemci na goriški fronti. Odkritje spominskega obeležja bo 28. septembra 1980 ob vsakem vremenu.

Program prireditve:

Sobota, 27. septembra:

- ob 18.30 taborni ogenj na Sv. Vodu
- ob 20. uri revija pevskih zborov v kulturnem domu Bukovica-Volčja draga

Nedelja, 28. septembra:

- budnica godbe na pihala z Vogrskega
- ob 8.30 slovesna seja skupščine krajevnih skupnosti Bukovica-Volčja draga
- ob 9.30 pohod po poteh 1. bataljona
- ob 10.35 uprizoritev napada na Sv. Vod
- ob 11. uri odkritje spominskega obeležja na Sv. Vodu; in slavnostni govornik bo Julij Beltram-Janko

Na prireditve vabimo vse preživele borce 1. bataljona in ostale udeležence v bojih na goriški fronti, mladino, krajanje in druge, da se udeležijo te zgodovinske manifestacije v čimvečjem številu.

KS Bukovica-Volčja draga
Pripravljalni odbor
DPO Bukovica-Volčja draga

Vabilo

Družbenopolitične organizacije in krajanje Predmeje skupno s preživeli kurirji karavle P-5 vabijo, da pridete na Predmejo v nedeljo, 28. septembra 1980, ob 10. uri. Odkrili bomo spominsko ploščo padlim kurirjem karavle P-5 ter obnovljeno brunarico na mestu, kjer je delovala ta karavla med NOV.

Vabilo velja vsem občanom, mladini, borcem NOV, svojem padlim borcem ter partizanskim kurirjem Slovenije, posebno pa primorskim kurirjem, katerim bo ob tej priložnosti podeljena spominska značka.

Pododbor partizanski kurirjev za severno Primorsko

Srečanje borcev 19.
SNOUB S. Kosovel

V počastitev 37. obletnice ustanovitve 19. SNOUB S. Kosovel, 23. septembra 1943 v Gaborovici na Krasu, prirejamo prav tam dne 28. septembra 1980 tovariško srečanje vseh borcev, ki so bili v katerikoli času obstoja te slavne brigade njeni pripadniki.

Zaradi razvijanja in prenosa tradicij NOV bo na predvečer v soboto, 27. septembra, pohod mladincev po poteh te brigade z zaključkom ob tabornem ognju in s kulturnim programom. V nedeljo bo okoli 9. ure prirejen demonstrativni napad, ob 10. uri pa se bo začel pester kulturni program. Sodelovali bodo pripadniki JLA, TO, taborniki, mladina, Pevski zbor S. Kosovel iz Ajdovščine, pevski zbor na pihala iz Divače.

Vabimo vse borce te brigade kot tudi ostale borce in aktiviste iz NOB ter občane.

Posebnih vabil ne bo.

Odbor 19. SNOUB S. Kosovel

Obvestilo

Komisija za kurirje pri občinskem odboru ZZZB NOV Jesenice, krajevna organizacija ZB NOV Javornik-Koroška Bela in krajevna skupnost Javornik-Koroška Bela vabijo na otvoritev kurirske postaje G-22, ki bo ob dnevu pionirjev v ponedeljek, 29. septembra 1980, ob 11. uri za Mavrami nad Javorniškim Rovtom.

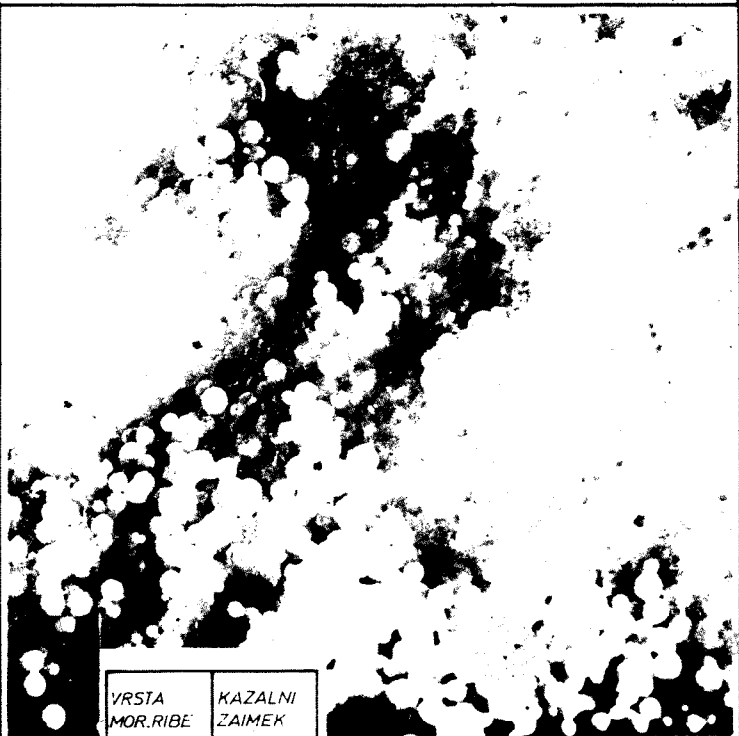
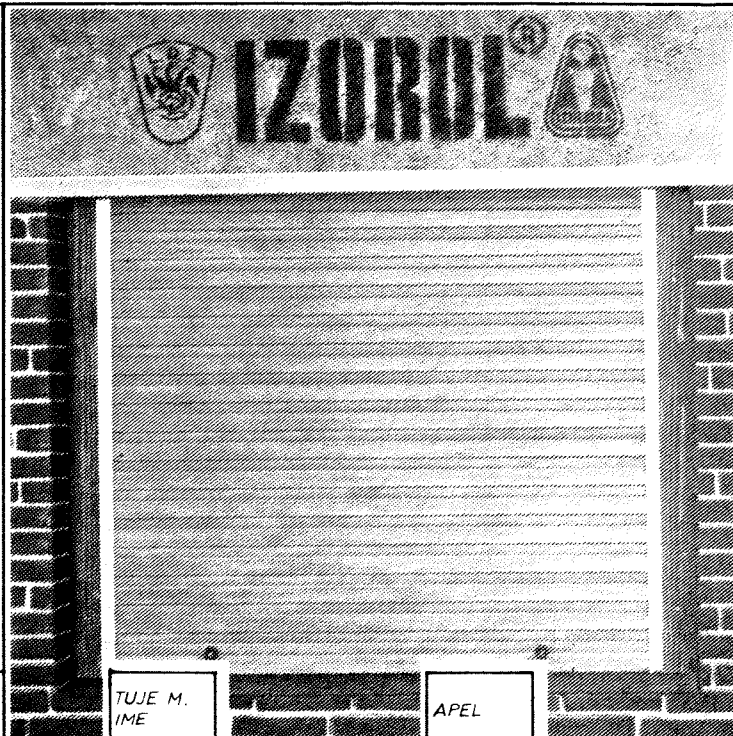
Otvoritev bosta popestrili kulturna skupina osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB s Koroške Bele in partizanski harmonikar Franc Krajnik.

Dostop do kurirske postaje je možen z osebnimi avtomobili iz Javornika do vasi Javorniški Rovt in naprej po gozdni cesti ali pa z avtobusom, ki bo peljal (izredna vožnja za starejše) iz Plavža ob 8.30 do Pristave. Mladina pa bo ob tej priložnosti opravila pohod z odhodom ob 8. uri izpred osnovne šole Karavanskih kurirjev NOB na Koroški Beli.

ZZB NOV Jesenice

Razpis nagradne križanke

Za pravilno rešitev križanke IZOLIRKA čakajo tri reševalce knjižne nagrade: Pesmarica »Vstanite, sužnji!«
Rešitve pošljite na naslov TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in na kuverti levo spodaj napišite »KRIŽANKA
IZOLIRKA, najpozneje do 6. oktobra 1980.

[illegible]

Glede povedanega bi lahko sprejeli oceno, da so bile izgube esesovcev in domobrancev vsaj tri do štirikrat večje, kot so navedene v poročilu poveljstva Bračičeve brigade, namreč, od 90 do 120 mrtvih. Dejanske sovražne izgube niso mogle biti dosti manjše od izgub Bračičeve brigade in Koroškega odreda, kljub temu da so imeli napadalci na svoji strani tri glavne prednosti: popolnoma prevladujoče izhodiščne položaje, popolno presenečenje, doseženo s prevaro in zlasti ogromno ognjeno številčno premoč.

Vse to govori na eni strani o srditosti bojov in tudi o tem, da sovražnemu poveljstvu na čelu z Rösenerjem in Krenerjem ni bilo prav nič mar, če z lastnim orožjem pobijejo sto ali več svojih vojakov. Glavno zanje je bilo, da se prebijejo do Britancev. Upravičeno so se bali partizanskega in ljudskega maščevanja zaradi krvavih zločinov, ki so jih v času okupacije povzročili na naši zemlji.

Majavo sodelovanje z zavezniki

Sele drugi dan, 12. maja 1945, so oficirji Koroškega odreda izposlovali tankovsko podporo pri Britancih, ki so kočno le pristali na sodelovanje z našimi enotami.

Kaj se je zgodilo, da naše enote niso dobile niti plena niti ujetnikov?

Glede tega je več različnih mnenj, ki pa ne morejo spremeniti dejstva, da končne razorožitve esesovcev, domobrancev in drugih kvistlingov, ki so sodelovali v krvavem pokolu pri Borovljah, niso opravile naše enote, pač pa so Britanci dobili ves plen in ujetnike.

Naše enote so namreč morale zapustiti svoje položaje na levem bregu Drave in se vrniti v Galicijo (Bračičeva brigada) oziroma v Celovec (del Koroškega odreda). Takšno je bilo povelje 4. armade JA. Pod njeno poveljstvo so tedaj prišle vse enote 4. operativne cone ⁴³⁾. Z boroveljskega mostišča torej naše borce po tem mnenju niso pregnali domobranci in esesovci, pač pa drugačno povelje ⁴⁴⁾.

Silvo Grgič-Šimen

12

Najbolj krvavi boj Bračičeve

Nekateri pisци te podatke opisujejo nekoliko dtugače. Tako Petar Brajevič pravi: »Toda pozneje smo se morali vendarle umakniti. Nemci so s tanki zavzeli prehod čez most na Dravi in se naslednjega dne povezali z Angleži. Krener pa je 12. maja zapovedal, naj gredo slovenski domobranci na drugi breg Drave in izroče orožje Angležem. Tako so postali njihovi ujetniki...«

Tudi Milan Basta, ki opisuje te dogodke, pravi: »Po težkih bojih, v katerih je sovražnik uporabil svojo številčno in tehnično premoč, je izvršil obkrožitev, in ko je uspel skozi gozd našim enotam priti za hrbet, se je uspel prebiti v Celovec.« ⁴⁶⁾

V referatih na znanstvenem posvetovanju v Ljubljani (22. in 23. decembra 1975) so nekateri naši zgodovinarji opisovali navedene dogodke.

Tako je Ivan Kriznar v svojem referatu na tem posvetovanju o boroveljskih dogodkih »Slovensko domobranstvo v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju« povedal tole: »Enota 4. operativne cone v Borovljah ni imela topništva; sprva se je upirala z močnim mitralješkim ognjem, nato pa se je morala umakniti. Major Dahm je s tanki zasedel prehode ob dravskem mostu in naslednje jutro so Nemci in domobranci že dobili stik z angleško vojsko.« ⁴⁷⁾

V referatu »Vloga NOV in PO Slovenije v zaledju jugoslovansko nemškega bojišča v končnih operacijah za osvoboditev«, na omenjenem posvetovanju, Zdravko Klanjšček piše o teh dogodkih tole: »Nemške in domobranske sile, ki so se umaknile iz Gorenjske čez Ljubelj, so zagledaj morale jurišati na Borovlje, da bi izsilile prehod čez most do angleških čet.« ⁴⁸⁾

V monografiji Norodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945 je po kratkem opisu boja za mostove navedeno tole: »Bračičeva brigada se je tako močnemu napadu mogla upirati le s strojničnim ognjem. Umaknila se je na levi breg Drave in nadaljevala obrambo mostu. Na most so prispeli tudi zavezniški vojaki, ki so se jim domobranci naslednjega dne začeli vdajati.« ⁴⁹⁾

Zaradi vsega navedenega je očitno, da Bračičeva brigada in Koroški odred nista mogla opraviti svoje naloge prav zaradi velikih izgub pri obrambi Borovelj in mostov čez Dravo. Ni povsem zanesljivih podatkov o tem, ali je bilo povelje za umik izdano zaradi trdnega prepričanja, da z razpoložljivimi silami 12. maja in pozneje ne bi mogli zaustaviti esesovcev in domobrancev v njihovi smeri, da se predajo Angležem.

Bračičeva brigada v Celovcu in odhod s Koroške

Po tragičnih dogodkih 10. in še posebej 11. maja 1945 je ponoči, v skladu s poveljem štaba 14. udarne divizije, morala Bračičeva brigada zapustiti položaje pri Borovljah in se zbrati v noči od 11. na 12. maj zopet v Galiciji.

Iz poročila poveljstva Bračičeve brigade za 13. maj 1945 ⁵⁰⁾ je razvidno, da je brigada opravila pohod v Celovec z zaplenjenimi kamioni. Pohod je bil izveden brez zastojev. Brigada je bila že od 13. ure naprej zbrana v Celovcu.

Začelo se je redno vojaško življenje. Na vrsti so bile vojaške vaje, tudi politični delavci so imeli dosti dela. V teh dneh, med 13. in 20. majem 1945, ko so enote Jugoslovanske armade na zahtevo zahodnih zaveznikov morale zapustiti Koroško, za katere svobodo je padlo tudi veliko borcev Bračičeve brigade, je bila brigada v stavbi celovške gimnazije.

Poleg vojaških vaj in političnega dela je imela brigada te dni tudi razne druge naloge. Tako je cel bataljon dobil nalogo, da spremlja obveščevalne oficirje iz Celovca proti Vrbskemu jezeru. Vkrkali smo se na tovarnjake in kaj kmalu smo bili pred vrati začasnega begunskega taborišča, ki je bilo na nekem športnem stadionu z leseno ograjo. Kmalu smo izvedeli, za kakšne begunce gre. Za leseno ograjo so se skrivali pomembni ustaški zločinci. Nekaj jih je bilo tudi pred vhodom. Seveda se nam niso hoteli vdati, grozili so z Angleži, češ da so pod njihovo zaščito. Nenadoma so po cesti proti nam pridrveli angleški tanki in takoj uperili svoje cevi na naše tovarnjake, na katerih so bili naši borci. Britanci so še enkrat zaščitili pred nami tudi te svoje dovčerajsnje sovražnike. Tako smo se praznih rok vrnili v celovško gimnazijo.

⁴³⁾ Brzjavka štev. 42 DDD, štev. 322 z dne 12. maja 1945 fasc. ⁴⁶⁾ I v IZDG

⁴⁴⁾ to delo kot v opombi 37 (str. 16)

⁴⁵⁾ isto delo kot v opombi 8 (str. 129). Dejansko je to citat iz članka Ivana Kriznarja. Naša obramba, 1970 4

⁴⁶⁾ isto delo kot v opombi 13 c (str. 328)

⁴⁷⁾ Zbirka referatov »Osvoboditev Slovenije« (str. 217)

⁴⁸⁾ isto tam (str. 142)

⁴⁹⁾ navedeno delo str. 979 (3. izdaja, 1978)

⁵⁰⁾ fasc. 339/IV-3 v LZDG

se nadaljuje

Razstava v galeriji Ceneta Štuparja

Rašiški ogenj upora

Stene galerije Ceneta Štuparja v Črnučah so 20. septembra napolnila likovna dela pionirjev likovnikov, ki so nastala dan prej na Rašici. Sodelovalo je 68 pionirjev in srednješolcev. Osnovnim šolam iz bežigradske občine se je pridružilo še pet šol, in sicer štiri iz Domžal ter ena iz Most. Prišli so tudi dijaki štirih bežigradskih srednjih šol ter ekonomske srednje šole iz Domžal. Letos je ektempore na Rašici že tretji po vrsti in tako že tradicionalen. Pionirji likovniki in drugi ljubitelji likovne umetnosti vnesejo v vas nevsakdanji utrip. Opazujejo Rašico, ki živi danes kakor druge slovenske vasi, zamišljajo si Rašico med narodnoosvobodilnim bojem in po svoji najboljši domišljiji z bolj ali manj uspešnimi potezami čopiča prenašajo na papir rašiške motive, motive vasi, ki je poglajala korenine globoko v zavest slovenskega naroda.

»Bilo je 20. septembra pred devetintridesetimi leti«, se spominja nekdanji borec NOV Stane Koman ob otvoritvi razstave Rašica 80. »Zagledal sem dim, ki se je obtožujoče vil iznad požganih rašiških hiš. Ognjeni jeziki so uničevali zidove, strehe, gospodarska poslopja. Vaščane so Nemci stlačili v tovarnjake in jih izgnali. Ostala so samo mrtva pogorišča. Maščevanje je bilo to, ker so partizani Rašiške čete dva dni pred tem preresetali nemški avtomobil...«

Pogled se mi je ustavil na sliki Sonje Špindler iz 8. razreda osnovne šole Maksa Pečarja: Sklonjene sence izgnanih vaščanov pred domovi, iz katerih švigajo plameni. Odhajajo s culami. Kam? Med njimi so otroci in starčki. Kam?

Rašica je postala en sam svetel plamen, ki je še bolj razplamtela ogenj upora v srcih svobodoljubnih Slovencev in podkrepila njihovo odločnost braniti svojo zemljo in življenje naroda.

Konec vojne. Vaščani so se vrnili in vas obnovili. Spet je tudi na teh obronkih ljubljanskih gričev vzniknilo življenje. Le še kak ostanek ožganega zidu ali spomenik govori o obiskovalcu o tistih časih.

Ektempore na Rašici ima namen spominjati na dogodke iz NOV, navezovati stike med domačini in udeleženci ektempora, poglobljati prijetelstvo med samimi slikarji, obenem pa nuditi možnost likovnikom pionirjem in ljubiteljem, da se nauče kaj novega, da se izpopolnijo v svoji ljubiteljski dejavnosti.

Mladi likovniki imajo s seboj svoje mentorje. Med njimi je tudi Marko Češnovar, ki sodeluje na ektemporu že od samega začetka, vsa tri leta. Letos je kot mentor svetloval učencem štirih šol: Borisa Zihlerla, Leopolda Mačka-Boruta, Edvarda Kardelja in PTT izobraževalnega centra. Lahko je ponosen na svoje varovance, saj od devetih osem njihovih slik nemo pripoveduje s sten galerije. O splošnem vtisu pravi, da se mu zdi letošnje slikanje od dosedanjih najuspešnejše, z veliko noto resnosti.

Medtem ko so mladi ustvarjalci slikali, je bila 19. septembra v dvorani gasilskega doma na Rašici razsta-

va Rašica 79, kjer so razstavili likovna dela z lanskega leta ektempora. In medtem ko je galerija Ceneta Štuparja 20. septembra odpirala vrata razstavi likovnih del pionirjev likovnikov, je na Rašici 24 slikarjev ljubiteljev še vedno upodabljalo življenje vasi. Čez mesec dni bodo njihova dela našla mesto v galeriji.

★

Zdi se, kakor da že galerija sama s svojim imenom govo-

postal njen komandir. Cene Štupar pa je bil njen partijski sekretar. Po poklicu tekstilni delavec se je ves čas kot amater ukvarjal s slikanjem, tudi med partizani. Padel je leta 1944 med Rašico in Dobenim. Med domačini je bil vedno priljubljen in se ga še danes dobro spominjajo. Lansko leto so po njem poimenovali galerijo v Domu borcev NOV v Črnučah, galerijo, ki je namenjena ljubiteljskemu slikanju.

In še nekdo je tu, živa pričča rašiških dogodkov: Peter

ri o uporni Rašici in njenih neuklonljivih ljudeh. Cene Štupar je bil namreč eden od prvih šestih črnuških komunistov, ki so dan po napadu Hitlerjeve Nemčije na Sovjetsko zvezo, potem ko so jih prišli aretirati nemški žandarji, skrivoma odšli v bližnji gozd. Naslednjega dne so se utaborili blizu vasi Rašica in tako predstavljali prvo organizirano partizansko skupino na obavskem predelu tedanjega ljubljanskega okrožja KP Slovenije. Borcev je bilo vedno več in 28. julija 1941 so se moči združile v Rašiško partizansko četo, ki je dala Slovincem štiri narodne heroje. Stane Kosec je

Lešnjak, sedanji upravitelj galerije. V Rašiški četi je bil od avgusta 1941 pa do septembra, ko je bila razbita in so njeni borci po skupinah prešli italijansko-nemško mejo. Nekateri od njih so se vključili v ilegalni boj Ljubljane, drugi so prišli v partizanske enote v Dolomite, nekaj pa jih je sodelovalo tudi v Dražgoški bitki.

★

Čez leto dni bo Rašica spet sprejela likovne ljubitelje, da bodo obeležili 40-letnico tega pomembnega pomnika iz narodnoosvobodilnega boja. Ziva Drole

Vezisti praznujejo svoj dan

Če tehnika odpove, mora ostati človek

Enote za zvezo Jugoslovanske ljudske armade proslavljajo 26. septembra svoj praznik. V prvih dneh vstaje so bili kurirji skoraj edina povezava med našimi partizanskimi enotami. Čeprav so pozneje enote NOV imele tudi druga sredstva za zvezo, so kurirske zveze ostale vse do konca 1942. leta temeljna povezava med enotami. Še ko so enote že imele telefonske in radijske zveze, so kurirske zveze ostale njihova dopolnitev; v izrednih situacijah in zlasti v nižjih enotah pa imajo pomembno veljavo tudi vnaprej.

V začetku NOB je imela vsaka četa ali partizanski odred po enega ali več kurirjev, ki so vzpostavljali zveze z drugimi eno-

zaradi kake druge dolžnosti ali pa zato, ker so bili ranjeni.

Bilo je 9. junija 1943. leta. Nemške »štuke« so napadale položaje 3. krajiške proletarske brigade. V napadu je bil težko ranjen kurir Djuro Grahovac. Na njegovo zahtevo mu je brigadni zdravnik amputiral roko, nato pa ga je napotil v brigadno ambulanto. Vendar kurir Grahovac ni niti pomislil na bolečino, svoje neposredne starešine in tovariše pa je prepričeval, da mu ni nič, da se bo rana v nekaj dneh zarasla in da bo spet sposoben za opravljanje kurirskih nalog.

Med NOB so kurirske zveze odlično delovale zaradi dobro organizirane, razvejane in konspirativ-

Skupina vojakov iz enote za zvezo, ki ji poveljuje Jozo Kukavica, je pri svojem delu natančna in uspešna. Komandir voda Zlatibor Milanović pravi, da so v dvajsetih minutah sposobni vzpostaviti zvezo in obvladati postajo. Komaj deset do petnajst dni rabi neka ekipa, da si pridobi spretnosti vezistov.

je izelala več radiopostaj, znanih pod imeni Kričač, Spard, Invazija...

Do konca leta 1943 so imeli vsi korpusi in divizije NOV radijske zveze, od leta 1944 pa tudi brigade. Hitro uvajanje radijskih zvez pa je spremljalo hitro uvajanje žičnih zvez na vseh ravneh poveljevanja v armadi, medtem ko je telefonski promet na osvobojenih ozemljih potekal kot v mirnem času. Konec vojne je naša armada dočakala s sodobno opremljenimi enotami za zvezo. Vsak bataljon je imel oddelek za zvezo; brigade četo, divizije bataljon, armade in vrhovni štab pa brigade. Sredstva za zvezo so bila zaplenjena pri sovražniku, del pa so poslali tudi zavezniki. To, česar nismo imeli leta

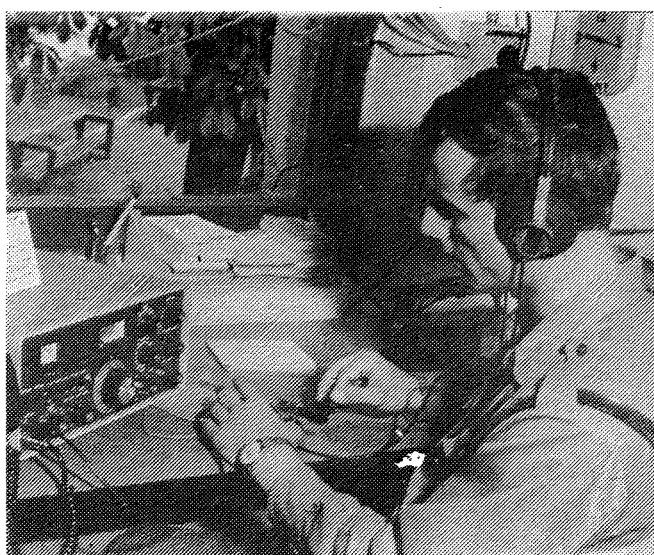
nine v naši revoluciji, je ostala. V njihovih vrstah so med novo prihajajočimi vedno tudi starejši in izkušeni, ki vzpostavljajo rdečo nit in ne dovolijo, da bi v modernem času sistem vez tudi za malenkost popustil. Sodoben človek potrebuje hitro informacijo. Tega si brez sodobnih sredstev še zamisliti ne moremo. Če ni zveze, tudi nadaljnje akcije ne morejo biti usmerjene. V Jugoslaviji je sistem zvez za potrebe narodne obrambe podlaga vsem ostalim sistemom. Kljub modernim sredstvom, ki jih pouk upošteva, pa mora biti še večja pozornost namenjena oblikovanju človeka, ki bo s temi sredstvi razpolagal, oblikovanju njegove družbenopolitične za-

Terenska vozila z vso potrebno opremo za vzpostavljanje zveze na terenu. Nekatera od njih imajo kombinirano več sredstev za zvezo, na primer telegraf in teleprinter. Komandant za zvezo ima celo svojo prevozno pisarno, v kateri dela s svojimi najpotrebnejšimi starešinami.

tami, štabom, ustanovo ali organi ljudske oblasti. To so bili večinoma mladi ljudje, mladinci, ponekod tudi pionirji, v večini so bili skojevci ali člani partije, hrabri, vdani, zviti, vzdržljivi in iznajdljivi. Pri izvrševanju kurirskih nalog sta prihajali do izraza predvsem iznajdljivost in preprečenost, saj je bilo treba sporočilo prinesiti na točno določeno mesto v točno določenem času, pri tem pa je bilo treba velikokrat na pot ponoči, čez sovražnikova ozemlja, se spretno izogniti zasledam, vsak trenutek pa biti pripravljen za uničenje pošte, če bi obstajala nevarnost, da le-ta pade sovražniku v roke. Partizanski kurirji so bili pripravljeni na vse težave. Niso poznali besed »ne morem«, »nemogoče«, čeprav so bili mnogi med njimi še otroci. Take otroške naše revolucije je vzgajala Komunistična partija Jugoslavije.

Kurirji so imeli radi sodelo težko in nevarno delo in bilo jim je težko, če so ga morali opustiti

Vezisti Jozu Kukavice imajo svoj radioamaterski klub, kjer dopolnjujejo svoje znanje telegrafije. Vzpostavljajo zveze z vsem svetom. Pri tem uporabljajo mednarodni kodeks radioamaterskih kartic.

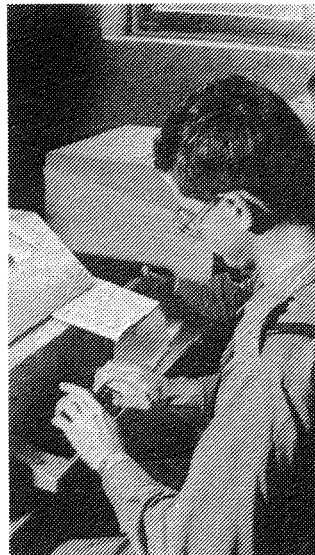
ne kurirske mreže, ki so jo sestavljale postaje za sprejem, odpravo in zamenjavo kurirjev. Za vse to je obstajal dobro urejen sistem javk za sestajanje in javljanje. Ena od takih kurirskih postaj je bila tudi TV-15, postaja v Občinah, v dolini med

Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

Že prvo leto narodnoosvobodilnega boja so poleg kurirskih in signalnih zvez obstajala tudi druga sredstva za vzpostavljanje zveze, seveda v zelo skromnih okvirih. Tako je v osvobojenem Užicu

novembra 1941 delovala služba PTT zvez, ki jo je uporabljal vrhovni štab pri povezovanju s podrejenimi enotami in orgni ljudske oblasti. Sicer pa je tovariš Tito kot vizionar že v ilegali KP predvidel značaj zvez. Vsi ukazi so zamen, če informacija ne pride pravičasno do pravega človeka. Titovo načelo je bilo: opraviti naloge za vsako ceno! Od priprav na vstajo pa skozi vso našo revolucijo je vzdrževal stalno in neprekinjeno zvezo.

Z vse večjim razvojem ljudske vstaje, krepitvijo enot in oblikovanjem brigad je bila vse večja tudi potreba po bolj opremljenih zvezah. V Liki so ustanovili prvo partizansko radiotehnično delav-

Šest mesecev traja pouk uporabe teleprinterja. Po tem času opravijo vojakovezi izpit tretje stopnje, če pa napredujejo, imajo možnost še za izpit druge stopnje.

nico glavnega štaba Hrvatske. Tam so med drugim izdelali kratkovalovno radiopostajo, s katero se je glavni štab povezoval z vrhovnim štabom. V Sloveniji je bila pri glavnem štabu delavnica, ki

Način vzpostavljanja žične zveze na terenu: žico lahko napeljejo po tleh ali tudi po drevesih.

1941, so partizani ustvarjali med vojno z ogromnim požrtvovanjem in številnimi žrtvami. Ustvarjeno je močno kadrovsko jedro vezistov, radiotelegrafistov, linijašev in telefonistov.

Šestindvajseti september je vrhovni komandant tovariš Tito določil za dan vezistov. To je dan, ko je bilo med vojno posvetovanje v Stolicah. Letos prvič vezisti ne bodo mogli seči v roke tovarišu Titu, toda obljuba nadaljevanja poti roda vezistov, ki imajo svoje kore-

vesti in drugih kvalitete socialističnega človeka, kot je na primer kolektivnost. Če vsa tehnika odpove, mora tu ostati človek, čvrst in odločen.

Letos ob tridesetletnici samoupravljanja naši vezisti še posebej razmišljajo o sebi kot delu jugoslovanske ljudske armade, ki je kot sestavni del naše družbe prva poklicana, da to socialistično delavsko samoupravljanje, ki mu je pomagala pri razvoju, tudi v prihodnje brani z vsemi svojimi silami.

Ziva Drole

Priprava postaje za zvezo v naravi: dviganje antene.

Kogovčane so mučili, uklonili se niso

Na Kogu se svet spreminja

»Stabilizacija? Povejte, mar ni to stabilizacija, če mora človek o vsakem dinarju, ki ga ima na voljo, petkrat premisliti in ga trikrat obrniti, preden naj rodi sadove. Tega smo v Ormožu navajeni vsa leta,« se je nedolgo tega sproščeno utrnilo predsedniku ormoškega izvršnega sveta, Francu Križmančiču.

V teh besedah je zajeto vse o čemer bi lahko na dolgo in široko pisali o občini, ki sodi med redke, a še vedno manj razvite občine v Sloveniji.

Zunaj, pred gradom, v katerem gostujejo občinski uradi, merita s svojimi bronastimi očmi sedanjost pisatelj Ksaver Meško in tajnik Matice Ilirske, pesnik Stanko Vraz, ki si ga z enako pravico

mogoče je bilo zapisana, izgovorjenega, vendar smo prepričani, da investicija ni zgrešena, da nam bo prinesla ne le nova delovna mesta, temveč tudi precejšen dohodek. To pa je za nas izredno pomembno.«

In tako prideva naposled do krajevne skupnosti Kog. Krajevna skupnost, ki sodi med najdelavnejše, vendar Križmančič noče razlikovati. Krajevna skupnost, ki bo čez dva dni slavila praznik. Na Kogu bodo odkrili spomenik partizanskim kurirjem in se hkrati spomnili tudi dvestoletnice delovanja domače osnovne šole.

Kogovčane so mučili, uklonili se niso

Križmančič je vidno navezan na svoje ljudi. Dobro pozna zgodovino, s številkami je na tekočem, nič mu ne uide iz rok. Tega navsezadnje ne bi bilo treba poudarjati, vendar ni povsod tako.

Kogovčani, pripoveduje, so bili med vojno izseljeni, bili so v različnih taboriščih, nekaj so jih ustrelili. Menda, a to ni točno ugotovljeno, zvem pozneje, je bila tukaj že pred vojno partijska celica, katere teži je nosil narodni heroj Jože Kerenčič, ki se je že v stari Jugoslaviji ukvarjal s proučevanjem socialne problematike Slovenskih goric.

Drago Zabavnik: »Forumskega načina dela pri nas nismo poznali. Morebiti je v tem uspeh, morebiti v tradiciji...?«

Narodnoosvobodilni boj na Kogu in v okolici je doživljal plime in oseke. Konec julija 1944 je tedanji rajonski partijski sekretar za ljutomersko območje, Slavko Ivanjšič-Boris, ustanovil kurirsko postajo TV-15 S in odpor, ki je zaradi nekaterih razlogov nekoliko upadel, je znova zaživel. Kurirji niso opravljali le poslov, za katere so bili zadolženi, pač pa še vrsto sabotažnih akcij, ki so močno odmevale v Slovenskih goricah in zunaj njih. Fantje s TV-15 S so vzdržali do konca vojne.

Kar ni Kog doživel vso vojno, ga je prizadelo zadnje dni. Prav mimo vasice se je s strahotno moro

Kog. Da bi krajsane seznanili z vsakodnevnim dogajanjem v krajevni skupnosti, izdajajo glasilo Novice.

vlekla zadnja fronta na bojiščih v Jugoslaviji in je trajala kar šest tednov. Kog je bil praktično izbrisan z zemljevida. Dvestotriinosemdeset hiš je bilo požganih, za sto manj gospodarskih poslopij, vihar je prestalo le petinosemdeset domačij. Ljudje so spali pod milim nebom, srečnejši v nemških bunkerjih in kletih.

Na Kogu se svet spreminja

Pri Zabavniku, predsedniku krajevne konference socialistične zveze na Kogu, krepkemu in na veselje obrnjenemu možakarju, iz katerega kar sije delavnost, zabeljene z vedno svežimi idejami, modernizirane ceste strmo zavije proti gruči hiš. Na Kog.

»Vsa leta po vojni so na Kogu prednjačili v kmetijstvu. Pridelujejo zelo kvalitetno vino. Prvi v občini so leta 1958 zgradili novo šolo. S krajevnimi samoprispevki, značil-

nost zanje so izredno visoke prispevne stopnje, so asfaltirali najpomembnejše prometnice v krajevni skupnosti, zgradili štiri lokalne vodovode, je pa edina krajevna skupnost, ki nima telefonske povezave,« je pred odhodom na Kog zavzeto pripovedoval predsednik izvršnega sveta Franc Križmančič.

Drago Zabavnik se je muzal in ni skrival zadovoljstva. Natočimo čiste vina, bi človek lahko razbral iz prikritega nasmeha.

»Drži, pri nas smo zelo aktivni. Brez izjeme vsi, krajsani in vodstvo družbenopolitičnih organizacij. Krajsani nas silijo k pridnosti, iznajdljivosti, kar nekakšen upor nestane, če delo za hip zastane. Ljudem je čez glavo dovolj starih odnosov, starega načina življenja. Smo pa vendarle tudi nekoliko nezadovoljni. Telefone nimamo. Zdravstvena ambulanta je neuporabna. Nameravamo zgraditi večnamensko poslopje,

kjer bo tudi zdravstvo dobilo svoj kotiček.«

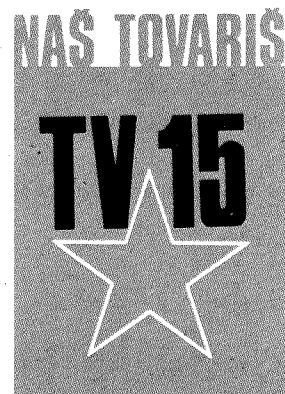
Klepnet v trdni kmečki hiši marsikaj razkrije, vrača se v vojne dni, obuja spomin na juanka Kerenčiča, domačina, na dni izkoriščanja, a se naglo iztrga. Povedo za Stanka Čurina, naprednega kmeta, govore o vinski cesti, o razraščajočem se kmečkem turizmu, ki že nosi prve, toda obetavne devize, ne pozabijo na hlevsko skupnost Mlinarič, ki priredi sto bikov... Govore pač o sebi za tiste, ki bodo Kogu prinesli prihodnost.

Se dva dni in na Kogu se bodo zbrali kurirji, domači ljudje, ki so kljubovali strahotnemu nemškemu vojnemu stroju in ničkolikim težavam povojnega obdobja. Križmančiči, Zabavniki, Čurini, Ožbolti, Mlinariči, Kogovčani in oni iz Ormoža, ljudje iz Slovenskih goric, se bodo vsega tega spomnili, da bi lahko gradili in snovali naprej. Le naprej.

Milenko Strašek

Ormož, središče občine, v kateri je tudi krajevna skupnost Kog. V ormoški občini glede stabilizacije ne poznajo zadrege: domala vse delovne organizacije izvažajo, hkrati pa je pri razvoju občine izredno pomemben delež občanov.

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VREŠNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji uredniki:

ŽIVA DROLE TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK reportaža

MILENA STRAJNAR kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42.1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35